

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **ВПЛИВ КРАЇН ЄС НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0519-ме
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
спеціалізації «Міжнародний бізнес»

Федан Є.І.

Керівник: проф., д.е.н. Сарнацький О.П.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент: доц., к.е.н. Венгерська Н.С.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2020 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Міжнародна економіка»

Спеціалізація «Міжнародний бізнес»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав.кафедри _____

« ____ » _____ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТОВІ

Федану Євгенію Ігоровичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1.Тема роботи (проекту) Вплив країн ЄС на конкурентоспроможність економіки України

керівник роботи (проекту) проф., д.е.н. Сарнацький О.П.
затверджена наказом по інституту від «04» липня 2019 р. № 1110-с

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 03.01.2020

3. Вихідні дані до роботи (проекту) інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, матеріали державної служби статистики України, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити)

1) Теоретико-методичні засади дослідження конкурентоспроможності національної економіки;

2) Особливості конкурентоспроможного розвитку України в умовах євроінтеграційних процесів;

3) Перспективи підвищення конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
23 рисунки, 12 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	ППП, посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	проф., д.е.н. Сарнацький О.П.	01.09.2020	01.09.2020
I розділ	проф., д.е.н. Сарнацький О.П.	12.09.2020	12.09.2020
II розділ	проф., д.е.н. Сарнацький О.П.	17.10.2020	17.10.2020
III розділ	проф., д.е.н. Сарнацький О.П.	20.11.2020	20.11.2020
Висновки	проф., д.е.н. Сарнацький О.П.	20.11.2020	20.11.2020

7. Дата видачі завдання 18.06.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Джерело
1	Вибір теми	18.06.2020	18.06.2020
2	Складання робочого плану	26.06.2020	26.06.2020
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	07.09.2020	07.09.2020
4	Складання плану	11.09.2020	11.09.2020
5	Виконання вступу	21.09.2020	21.09.2020
6	Виконання розділу 1	12.09.2020	12.09.2020
7	Виконання розділу 2	17.10.2020	17.10.2020
8	Виконання розділу 3	20.11.2020	20.11.2020
9	Формулювання загальних висновків	20.11.2020	20.11.2020
10	Подання роботи на кафедру на перед захист	23.11.2020	23.11.2020
11	Попередній захист роботи на кафедрі	09.11.2020	09.11.2020
12	Оформлення роботи та проходження нормо контролю	23.11.2020	23.11.2020
13	Одержання відгуку та рецензії	27.11.2020	27.11.2020
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	30.11.2020	30.11.2020

Студент – дипломник _____ Федан Є.І.
(підпис)

Керівник проекту _____ Сарнацький О.П.
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Гамова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 122 с., 23 рис., 12 табл., 78 джерел.

Об'єкт дослідження є процеси конкурентоспроможного розвитку України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні основи конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції.

Мета роботи – розкриття впливу країн ЄС на конкурентоспроможність України та розробка напрямів її підвищення.

Методи дослідження – логічний, аналіз та синтез, статистичний, системний підхід, дедукції та індукції, графічний метод.

У магістерській роботі розкрито теоретико-методичні засади конкурентоспроможності національної економіки, зокрема узагальнено загальні підходи, наявні у зарубіжній та вітчизняній науці до трактування категорії «конкурентоспроможність» та «конкуренція», «інтеграційні процеси». Проаналізовано особливості конкурентоспроможного розвитку України в умовах євроінтеграційних процесів. Проведено аналіз конкурентоспроможності регіонів України. Визначено проблеми та чинники конкурентоспроможного розвитку. Обґрунтовано перспективи підвищення конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції. Розроблено рекомендації щодо формування стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ, КОНКУРЕНЦІЯ, НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНДЕКС КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ, СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ

SUMMARY

Qualification work: 122 pages, 23 figures, 12 tables, 78 sources.

The object of study is the competitive development processes of Ukraine.

The subject of the study is the theoretical and practical bases of Ukraine's competitiveness in the conditions of European integration.

The purpose of the work is to reveal the influence of EU countries on the competitiveness of Ukraine and to develop ways to increase it.

Research methods - logical, analysis and synthesis, statistical, systematic approach, deduction and induction, graphical method.

The master's thesis reveals the theoretical and methodological principles of the national economy competitiveness, in particular, summarizes the general approaches available in foreign and domestic science to the interpretation of the category «competitiveness», «competition», «integration processes». Peculiarities of Ukraine's competitive development in the conditions of European integration processes are analysed. The analysis of Ukraine competitiveness' regions is carried out. Problems and factors of competitive development are identified. Prospects for increasing Ukraine's competitiveness in the context of European integration are substantiated. Recommendations for the formation of strategic priorities for increasing the competitiveness of the national economy have been developed.

COMPETITIVENESS, COMPETITION, NATIONAL ECONOMY,
EUROPEAN UNION, COOPERATION, COMPETITIVENESS INDEX,
STRATEGIC PRIORITIES

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
SUMMARY.....	5
ВСТУП.....	7
.	
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	10
1.1 Економічна природа конкуренції та поняття «конкурентоспроможність країни».....	10
1.2 Сутність євроінтеграційних процесів та їх роль у розвитку національної економіки.....	19
1.3 Європейський досвід розвитку конкурентоспроможності країн.....	27
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	34
2.1 Оцінка конкурентоспроможності України.....	34
2.2 Аналіз впливу ЄС на розвиток національної економіки.....	42
2.3 Ідентифікація проблем конкурентоспроможності на національному рівні	67
Висновки до розділу 2.....	80
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	83
.	
3.1 Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності.....	83
3.2 Організаційно-економічні механізми національного розвитку на основі	

європейського досвіду.....	93
3.3 Перспективні напрями розвитку співробітництва України та ЄС.....	98
Висновки до розділу 3.....	10
	6
ВИСНОВКИ.....	10
	9
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	11
	3
ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	12
	2

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах Україна зорієнтована на перехід на європейські стандарти, а співпраця в ЄС стала невід'ємною частиною планування та розвитку економіки країни. Активізація ефективного співробітництва є однією з визначальних ознак розвитку сучасної економіки України.

Необхідно зауважити, що розвиток України характеризується незначним економічним зростанням, що зумовлено високим рівнем корупції, непривабливим інвестиційним кліматом, особливостями структури економіки, різним ступенем розвитку підприємництва, різною активністю інвестиційної та інноваційної діяльності, і як наслідок, призводить до низького рівня конкурентоспроможності України. Також конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від рівня розвитку регіонів, ступеня їх економічної взаємодії з територіально-адміністративними одиницями всередині країни та за її межами.

За сучасних умов в контексті євроінтеграції перед Україною постають нові виклики та загрози, які мають вплив на розвиток держави. Зростаюче відставання України від країн-лідерів за показниками якості життя людей, зниження рівня інвестиційної привабливості, конкурентоздатності та розвиненості інноваційного середовища, збільшення асиметрії розвитку регіонів, посилення міграції працездатного населення та інші проблеми створюють загрозу національній безпеці держави та стримують її економічний розвиток.

Серед численних викликів, посталих перед Україною в контексті реалізації євроінтеграційного курсу та імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, проблема конкурентоспроможності належить до числа найбільш фундаментальних і тому найбільш складних. Її фундаментальність визначається тим, що саме «спроможність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових

сил всередині Союзу» є базовим Копенгагенським критерієм здатності країни стати членом ЄС [1].

В перспективі для України є актуальним дослідження особливостей та перспектив впливу країн ЄС на конкурентоспроможність економіки України, що сприятиме виявленню основних проблем та перспектив їх співпраці в умовах реалізації Угоди Асоціації України та ЄС.

Аналіз теоретичних та практичних досліджень свідчить, що питання у сфері конкуренції та конкурентоспроможності займалась значна кількість науковців, зокрема, таких як С.Л. Брю., К.Р. Макконел, М. Портер, А. Сміт та інші. Широке коло проблем, що стосуються конкурентоспроможності економіки України в умовах євроінтеграції, розглядали у своїх працях такі українські вчені, як Б.О. Антонюк, Н.І. Синьковець, С.М. Тимків, О. П. Толкачов, Н.О. Кушнір, Б.І. Дяченко та інші.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є розкриття впливу країн ЄС на конкурентоспроможність України та розробка напрямів її підвищення.

Для досягнення встановленої мети поставлено наступні завдання:

- розкрити наукові підходи до трактування категорій «конкурентоспроможність», «конкуренція», «інтеграційні процеси»;
- проаналізувати особливості конкурентоспроможного розвитку України та її регіонів в умовах євроінтеграційних процесів;
- здійснити аналіз впливу Угоди про Асоціацію України та ЄС (торгівельне, інвестиційне та науково-технічне співробітництво) на конкурентоспроможність національної економіки;
- виявити проблеми та чинники конкурентоспроможного розвитку;
- обґрунтувати перспективи підвищення конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції;
- розробити рекомендації щодо формування стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Об'єктом дослідження є процеси конкурентоспроможного розвитку України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні основи конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження – логічний, аналіз та синтез, статистичний, системний підхід, дедукції та індукції, графічний метод та ін.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та програмні документи, що регламентують конкурентні відносини та розвиток України; статистичні дані Державної служби статистики України, Закони України, Укази Президента України, нормативні акти Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, міжнародно-правові документи, дані міжнародних організацій, а також результати наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних вчених за темою дослідження, інформаційні Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у дослідженні та подальшому розвитку теоретичних засад конкурентоспроможності України через співробітництво з ЄС, детально досліджено перспективні напрями зростання економічного розвитку України в умовах євроінтеграції, надано їй стратегічні пріоритети в умовах євроінтеграції, зокрема механізми державної підтримки торгівлі, підвищення інвестиційного клімату та науково-технічного співробітництва.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи магістра в частині рекомендацій щодо стратегічних пріоритетів та напрямів конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні результати кваліфікаційної роботи магістра викладено у статті збірника наукових праць молодих учених, аспірантів і студентів «Нова економіка» (листопад 2020 року) та у тезах доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Формування концепції цифровізації як чинника розвитку креативності особистості та її вплив на розвиток людського й соціального капіталу» (листопад 2020 року, м. Запоріжжя).

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1 Економічна природа конкуренції та поняття «конкурентоспроможність країни»

Ключовим поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції. Ефективність господарювання суб'єктів економіки значним чином залежить від розуміння природи конкуренції, форм її прояву, методів конкурентної боротьби і чинників, що визначають готовність суб'єктів економіки до такої боротьби.

Конкуренція в перекладі з латинської мови означає «змагання» чи «зіткнення». У ринковій економіці конкуренція – це суперництво, боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідніші умови виробництва та реалізації продукту. Класики політичної економіки А. Сміт і Д. Рікардо відзначили, що конкуренція є змаганням заради прибутку [2, с. 88]. Таке визначення конкуренції панувало в класичній та неокласичній теорії. Ці теорії розглядали конкуренцію як незалежну поведінку економічних агентів, які прагнули установити контроль на ринку.

Спочатку тлумачення конкуренції як поведінки було пов'язане із суперництвом серед продавців та покупців за вигідні умови купівлі чи продажу товарів, що відбувалося без змови. Тобто велика кількість економічних суб'єктів не давала змоги вступати їм у змову. Ці умови збігалися з ринком досконалої, тобто необмеженої (чистої), конкуренції. Але вже неокласики почали розглядати конкуренцію як раціональну поведінку, яка виникає в умовах суперництва та боротьби економічних агентів за обмежені блага (ресурси, товари чи гроші). Обмеженість ресурсів спричиняє раціональну поведінку виробників, які повинні робити вибір між конкуруючими цілями їх використання. Водночас споживачі мають вибір між конкуруючими напрямками

використання грошей, що змушує продавців вступати в конкурентну боротьбу за гроші споживачів.

Основні компоненти суті конкуренції по А. Сміта можна інтерпретувати наступними положеннями [3, с. 188]:

- конкуренція визначається як суперництво, підвищує і зменшує ціни на продукцію;

- головний принцип конкуренції – принцип «невидимої руки», відповідно до якого дія цієї «руки» змушує діяти підприємства відповідно до якихось «ідеальних» планів розвитку економіки, безжально витісняє підприємства, зайняті виробництвом незатребуваною ринком продукції;

- конкуренція теоретично характеризується дуже тонким і гнучким механізмом, який об'єктивно врівноважує галузеву норму прибутку, призводить до оптимальному розподілу ресурсів між галузями. Тонкість механізму конкуренції полягає в тому, що при скороченні попиту на товар найбільші труднощі відчувають підприємства, що випускають неякісну і надмірно дорогую продукцію;

- основні умови ефективної конкуренції полягають в наявності великої кількості продавців і покупців, неможливості кожного продавця здійснювати істотний вплив на зміну ринкової ціни продукції, робіт або послуг;

- в умовах ринкових відносин можливо максимальне задоволення запитів споживачів і найкраще використання ресурсів у масштабі суспільства в цілому.

Конкуренція є основним інструментом регулювання ринкової економіки і важливою частиною ринкового середовища діяльності промислового підприємства. Наслідком конкуренції є, з одного боку, загострення виробничих і ринкових відносин, а з іншого – підвищення ефективності господарської діяльності, прискорення науково-технічного прогресу. Конкуренція відноситься до неконтрольованих факторів, які впливають на діяльність організацій і які не можуть управлятися організацією. Ринковий механізм конкуренції має основостворююче значення для підприємницької діяльності, що визначає як

неминуче системне значення умов конкуренції для концептуального обґрунтування підприємницької етики.

Поняття «конкуренція» пов'язане з такими поняттями як «ринок» і «товарне виробництво». Конкуренційні відносини виникли одночасно з ринковими, проте перші теоретичні положення конкурентної боротьби були сформульовані лише в XVIII ст. прихильниками класичної політичної економії.

Конкуренція є необхідною і найважливішим елементом ринкового механізму господарювання, але характер і форми її на різних ринках і в різних ринкових ситуаціях неоднакові. В умовах ринкової економіки конкуренція є важливим механізмом економічних зв'язків між виробниками та споживачами.

Хоча конкуренція і пов'язана з певними витратами (зокрема, з посиленням соціально-економічної диференціації в суспільстві), вона забезпечує значний економічний ефект, стимулюючи зниження цін, підвищення якості та асортименту продукції, що випускається, впровадження науково-технічних досягнень.

Економічна конкуренція є одним з регуляторів пропорцій суспільного виробництва, що стимулює його ефективність, фактором утворення середньої норми прибутку, формування ринкової вартості товару, диференціації товаровиробників за доходами, реалізації матеріального інтересу товаровиробників. Конкуренція як засіб успішного функціонування ринкової економіки в усіх своїх конкретних проявах спирається на об'єктивні процеси й закономірності, не вступає в суперечності з основними тенденціями прогресу продуктивних сил. Конкуренція – економічний процес взаємодії, взаємозв'язку боротьби між підприємствами, що виступають на ринку з метою забезпечення кращих можливостей збуту своєї продукції, задоволення різноманітних потреб покупців і одержання найбільшого прибутку [4, с. 8–9].

До визначення поняття «конкуренція» науковцями виділено низку підходів (табл. 1.1)

Таблиця 1.1 – Визначення сутності конкуренції

Автор	Зміст
Адамик В.А.	Суперництво у будь-якій сфері діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими у досягненні однієї мети
Грецький Р.	Економічна категорія, що виражає виробничі відносини між товаровиробниками в процесі обміну продуктами праці
Мочерний С.В.	Боротьба за сектори «з більшою доданою вартістю». Реальний дохід країни може рости тільки якщо її праця і капітал притікають у бізнес, що дає більш високу вартість у перерахуванні на зайнятого і країна утримуємо позиції в такому бізнесі краще, ніж її міжнародні конкуренти
Панасенко Д.А.	Політико-економічні відносини між державами стосовно отримання кращих умов на ринках збуту для себе та своїх виробників
Пуцентейло П.	В розвинутому товарному виробництві конкуренція є об'єктивним економічним явищем, яке примушує господарюючі суб'єкти прагнути до збільшення прибутку за рахунок розширення масштабів діяльності, удосконалення форм організації виробничого процесу і зростання продуктивності праці
Рудницька М.О.	Невід'ємна властивість ринку та одна з найбільш важливих характеристик зростаючої інтернаціоналізації господарської діяльності
Филюк Г.М.	Процес управління суб'єктами своїми конкурентними перевагами для досягнення цілей в боротьбі з конкурентами за задоволення об'єктивних чи суб'єктивних потреб

Джерело: сформовано автором на основі [4, с. 10].

У самому механізмі конкуренції слід розрізняти цивілізовані та нецивілізовані методи. Нецивілізована конкуренція (боротьба) побудована на застосуванні жорстоких, руйнівних методів, які спрямовані на знищення конкурентів (війна цін, вбивства, погрози та ін.).

Цивілізована конкуренція буває добросовісною (краща якість продукту, розширення мережі обслуговування споживачів, широке використання реклами тощо) та недобросовісною. Недобросовісна конкуренція також визначається як будь-які дії, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності і передбачають такі методи, як економічне, технологічне та фінансове шпигунство, підробка продукції відомої фірми, використання її торговельної марки, махінації з діловими звітами, підкуп кращих фахівців.

Усі розглянуті аспекти конкуренції взаємопов'язані і у своїй сукупності формують конкурентне середовище, яке виконує важливі функції в ринковій економіці.

Розрізняють такі форми конкуренції: міжгалузева, внутрішньогалузева, чиста, олігополістична та монополістична (рис. 1.1).

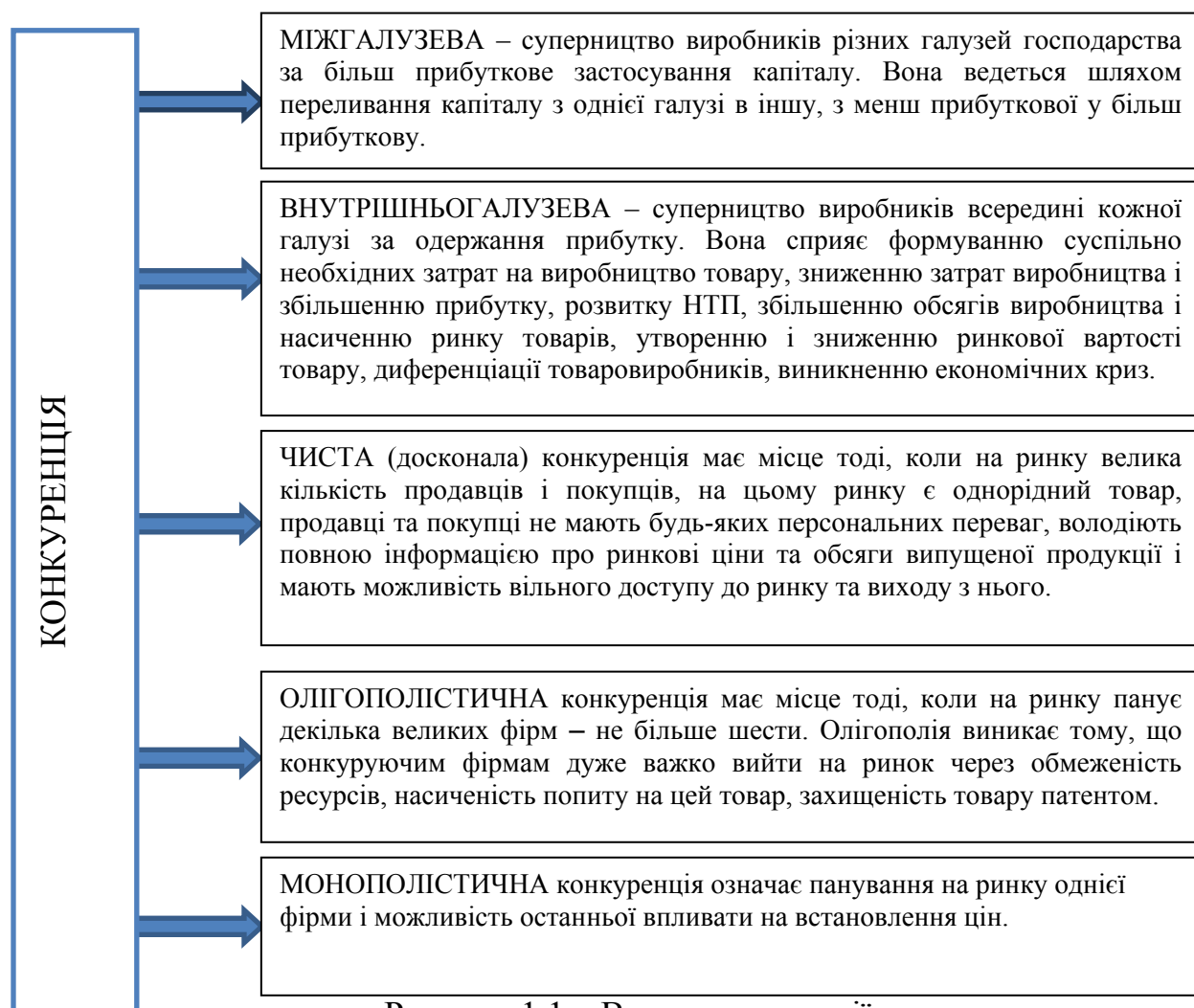

Рисунок 1.1 – Види конкуренції

Джерело: створено автором на основі [2].

Розглянемо далі поняття «конкурентоспроможність країни». Оцінювання конкурентоспроможності (КСП), формування методологічних і методичних засад підвищення КСП країн набуває сьогодні значної актуальності внаслідок посилення глобалізації та рівня конкуренції в світі. А в умовах євроінтеграції України, аналізування впливу країн ЄС на КСП України має особливе значення.

Питання підвищення КСП країн, галузей, підприємств, товарів є об'єктом дослідження багатьох науковців, практиків, спеціалізованих організацій. Розглянемо деякі аспекти еволюції підходів до питання конкурентоспроможності.

Існують різні трактування понять «КСП країни, національної економіки». Так, міжнародна організація ОЕСР розуміє під нею «спроможність компаній, галузей, регіонів і націй створювати високий рівень прибутків та оплати праці, залишаючись відкритими для міжнародної конкуренції», а Комісія з промислової КСП при Президентові США – як «міру можливості країни за умов вільного і справедливого ринку продукувати товари та послуги, що відповідають вимогам світових ринків, при одночасному збереженні або підвищенні реальних доходів своїх громадян» [5].

Я. Базилук розуміє під цим поняттям «економічну категорію, яка характеризує стан суспільних відносин у державі щодо формування і реалізації економічної політики, для забезпечення умов стабільного підвищення ефективності національного виробництва, адаптованого до змін світової кон'юнктури та зростаючого попиту населення на основі досягнення кращих, ніж у конкурентів соціально-економічних параметрів» [6], О. Шнипко [7] – «сукупність притаманних конкретній національній економіці факторів, здатних забезпечити пропозицію товарів і послуг, вироблених за умов застосування новітніх технологій, вільного і справедливого ринку та зростання доходів населення», Л. Антонюк – «здатність країни займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує зростання економіки на інноваційній основі; розвинутій системі ринкових інститутів; володінні інтелектуальним капіталом, інвестиційними ресурсами; гнучким реагуванням на зміни світової кон'юнктури та диверсифікацією виробництва, відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення» [8].

Л. Антонюк наголошує і на важливості категорії «конкурентний статус держави», що є «визнаним світовою спільнотою брендом держави за універсальними стандартами, такими як людський розвиток, політична та економічна стабільність, економічна безпека». Павловська О. зазначає, що «КСП національної економіки» є складною системною категорією, оскільки «інтегрує: ознаки і показники КСП товарів національних виробників, підприємств, галузей, регіонів, кластерів; політико-правові, економічні, соціокультурні та ресурсно-інфраструктурні фактори розвитку; цінні і структурні можливості трансформування потенціалу КСП». При цьому конкурентоспроможною автор вважає економіку, що забезпечує: «1) стійке зростання стандартів життя у країні на основі підвищення продуктивності праці; 2) досягнення й утримання національними підприємствами конкурентоспроможних позицій у світі; 3) ефективне використання ресурсів, акумульованих на міжнародних інвестиційних ринках; 4) інноваційну спрямованість на сучасній інформаційній основі; 5) усталеність соціально-економічного прогресу зі здатністю протистояти кризам» [9].

Сучасні уявлення про конкурентоспроможність сформувалися в результаті досить помітних змін у трактуванні змісту цього поняття впродовж останньої чверті ХХ ст., які загалом відповідали глобальним змінам в уявленнях про цілі розвитку і способи ефективної організації суспільно-економічної діяльності. Суть змін у розумінні конкурентоспроможності полягає в тому, що вона більше не розглядається винятково як здатність прибутково реалізовувати на ринках товари та послуги, пропонуючи кращі співвідношення цін і якості, а також більш привабливі умови поставок, платежів і сервісу. Вона вже не зводиться й до загальної ефективності діяльності компаній (та їх об'єднань і союзів) та дієвості використовуваних ними бізнес-процесів.

Слід відзначити й те, що самі дослідження суспільних інститутів здійснюються в рамках різних течій наукової думки, які виходять не з одних і тих самих припущень і які роблять виразно відмінні висновки щодо механізму впливу інститутів на розвиток.

Розглянемо інституційну основа сучасного конкурентоспроможного розвитку. Як відомо з економічної літератури, інститути – це насамперед «правила гри» [10]. Однак, це стисле визначення не відбиває усієї складності й багатогранності поняття «інститут». Адже в широкому розумінні воно вказує на наявність у середовищі, в якому здійснюється суспільно-економічна діяльність, певних усталених форм, які структурують соціально-економічні процеси, надаючи їм властивостей впорядкованості і спрямованості у просторі та часі. Суб'єкти діяльності («гравці ринку») вільні у виборі рішень саме в рамках цих детермінованих суспільством форм, але не поза їх межами. Інститути, таким чином, обмежують індивідуальну економічну свободу, спрямовуючи її в русло спільних інтересів соціуму. Саме цей процес і відбиває умовний термін «правила гри». Власне, йдеться тут не лише про наявність самих норм поведінки, але й про всю сукупність усталених механізмів, за допомогою яких норми функціонують у реальному житті, включно з різноманітними формами організації і регулювання діяльності та самоорганізації суспільства в різних сферах. Таким чином, інститути в сукупності утворюють певну структуру («інституційна структура»), на основі та в рамках якої і функціонує економіка загалом та окремі суб'єкти економічної діяльності (так звані економічні агенти). Система суспільних інститутів має дві взаємопов'язані підсистеми:

- формальні інститути – формалізовані рамки, що встановлюють юридично обов'язкові правила (норми), закріплені конституціями, законами, підзаконними актами та наявними механізмами й організаційними формами, що забезпечують їх дотримання;

- неформальні інститути – не закріплені правовою системою, але визначені культурно-ціннісними засадами суспільні норми і правила, які регулюють відносини людей та їх поведінку в суспільстві (релігійні та визначені історичним досвідом норми моралі, етики, суспільні традиції і стереотипи поведінки, групові або корпоративні кодекси поведінки та управління тощо).

Фундаментальні порівняльні дослідження ефективності розвитку різних країн світу в різні періоди часу дають досить переконливі свідчення того, що саме відмінності в якості інститутів значною мірою корелюють з відмінностями в успіхах у галузі технологічного розвитку та накопичення капіталу, що використовується для цієї мети. Інституційні відмінності прямо впливають на стимули до заощаджень, інвестицій та торгівлі, що формують потенціал економічного зростання. А слабкі інститути виступають головною причиною невдач [10].

КСП країн світу регулярно оцінюють за різними критеріями спеціалізовані міжнародні організації, передусім Всесвітній економічний форум (ВЕФ).

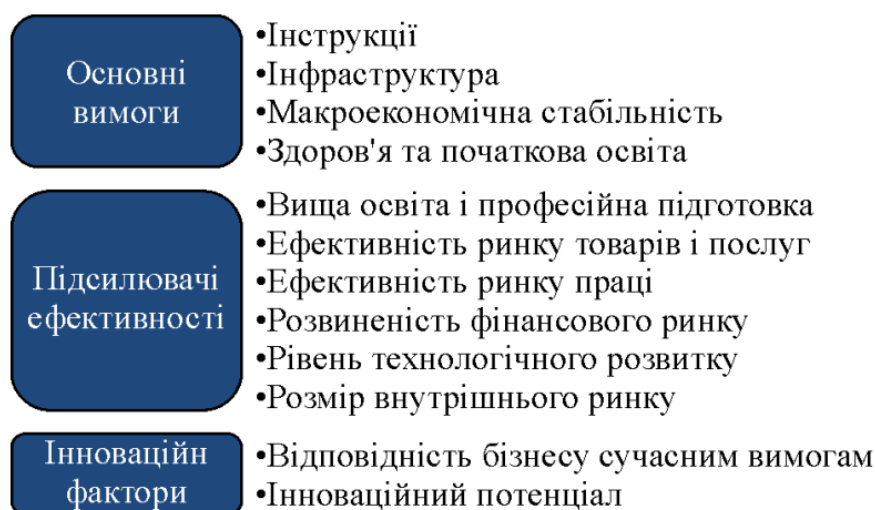

Рисунок 1.2 – Ключові показники Індексу глобальної КСП країн за методологією ВЕФ

Джерело: створено автором на основі [11].

КСП Європейського Союзу оцінюють як загалом, так і за окремими регіонами країн-членів [12-14]. Після підписання Україною договору про Асоціацію з ЄС вітчизняні науковці активно досліджують потенційний вплив зближення на КСП України. Так, Н. І. Синковець [15] аналізує вплив

лібералізації візового режиму з ЄС на КСП України, С. М. Тимків [16] – КСП регіонів у контексті зони вільної торгівлі Україна – ЄС.

Отже, явище конкурентоспроможності дедалі більше набуває загальносистемних властивостей, які можна визначити насамперед як загальну здатність усіх компонентів соціально-економічної системи в їх синергетичній взаємодії забезпечувати в довгостроковому періоді кращі умови для розвитку (а отже, і добробуту). Це нове трактування конкурентоспроможності не відкидає наведені вище більш вузькі підходи, а інтегрує їх у більш широке розуміння сучасних процесів соціально-економічного розвитку. За таких умов динаміка конкурентоспроможності країни переважно визначається загальними рамками соціально-економічного середовища та домінуючими в ньому нормами і правилами, ціннісними преференціями та довгостроковими політичними орієнтирами. Саме в цьому контексті ставиться наголос на питанні якості інститутів, що підтримують розвиток.

1.2 Сутність євроінтеграційних процесів та їх роль у розвитку національної економіки

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце.

Поняття «європейська економічна інтеграція» увійшло в науковий обіг наприкінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст., коли його застосував до процесу формування наднаціональних економічних співтовариств в Європі американський адміністратор «плану Маршалла» П. Гофман. Починаючи з 50-х рр. ХХ ст. відбувається змістовне розмежування поняття «інтеграція» та термінів, які досить часто використовувалися як його синонім [17].

На сьогодні під євроінтеграцією розуміють не лише фізичне приєднання до тих чи інших європейських чи атлантичних структур, а насамперед творення всередині країни сучасних інституцій, які забезпечуватимуть конкурентноздатність економіки, технологій, предметно-політичних, освітньо-культурних практик.

Євроінтеграційні процеси – це система комплексних заходів, щодо створення та функціонування держави згідно загальних Європейських стандартів. Загальним принципом Євроінтеграційних процесів, є відповідність діючого законодавства Держави, до Європейських стандартів.

Існують такі загальнотеоретичні концепції євроінтеграції: теорія федералізму, функціоналізм, теорія комунікації, нефункціоналізм, плюралізм [18]. Їх детальніші характеристики наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2. – Загальнотеоретичні концепції євроінтеграції

Назва теорії	Суть теорії
Теорія федералізму	Федеративна система є ідеальною для строкатого конгломерату західноєвропейських держав, які заплуталися в павутині національного егоїзму. Федеративна форма досить гнучка для того, щоб знайти оптимальну пропорцію між центральними інститутами та її частинами. Переваги наднаціональної федеративної держави: економія масштабу або можливість вирішення більш значущих завдань з меншими витратами, ніж в умовах децентралізації; неможливість захоплення влади в конституційно оформленій федерації будь-якою групою
Функціоналізм	Виходить з пріоритету людських потреб та інтересів. На відміну від федералізму не потрібно шукати ідеальну форму міжнародного співробітництва, а розкрити ті функції, які воно має виконувати. Держава-нація не зможе задовольнити особисті та суспільні потреби, бо вона має власні суттєво віддалені інтереси. Було передбачено радикальну трансформацію всієї системи міжнародних відносин, що поступово перетворюється на мережу управлінських інститутів, організаційні форми яких змінюються залежно від зміни потреб суспільства і нових суспільних функцій
Теорія комунікації	Мета – знайти спосіб стабілізувати державу-націю, не ламаючи її. Було надано соціологічне тлумачення національної держави та системи міжнародних відносин. Обґрунтовано необхідність урахування відносин не лише між державами, а й між суспільствами та народами. Соціальні комунікації є тим «будівельним матеріалом», з якого формуються місцеві громади, що породжують у процесі поступального суспільного розвитку національну державу
Нефункціоналізм	Інтеграція зумовлена суспільними процесами з цілеспрямованою діяльністю політично активних груп, що не мають спільного плану, а переслідують лише власні інтереси. Інтеграція є підсумком

	спонтанної політичної взаємодії
Плюралізм	Індустріальна, плюралістична і бюрократизована Західна Європа є місцем взаємодії різних груп і інтересів. Виникнення інтеграційних інститутів і їхній успіх приводять до основних змін у діяльності та устремліннях груп, що прагнуть вплинути на результат політичного процесу. Вони перестають орієнтуватися винятково на національні держави та скеровують свої зусилля на нові інститути. Відбувається часткова переорієнтація лояльності з національних на наднаціональні центри влади. Європейська інтеграція – якісно нове явище не лише порівняно з національною державою, а й з усіма попередніми видами взаємодії національних держав – міжурядовим співробітництвом, конфедерацією, федерацією

Джерело: створено автором на основі [18].

Можна зробити висновок, що категорія «євроінтеграція» містить у собі всі ознаки поняття «інтеграція», але вони будуть стосуватися лише певного географічного простору – Європи.

Виходячи з цього, євроінтеграція – це процес, що характеризується політичною, економічною, правовою, культурною та соціальною інтеграцією всіх країн Європи чи частини з них.

На сучасному етапі державотворення проблеми регіонального розвитку в Україні надзвичайно актуалізуються. Це обумовлюється активізацією і суперечливістю інтеграційних процесів, одночасним посиленням міжрегіональних диспропорцій і стисненням регіонального економічного простору внаслідок анексії Криму та військової агресії з боку Росії на Сході України, що призвело до виникнення додаткових ареалів локальної репресивності. Враховуючи наявні тенденції просторового розвитку регіонів країн Євросоюзу, в Україні також мають бути сформовані регіональні полюси активізації просторової організації економічної діяльності та реалізації конкурентних переваг регіональних господарських систем.

У сучасних умовах у світових соціально-економічних процесах мають місце два протилежно спрямовані вектори розвитку: глобалізація і регіоналізація.

Ці складні поліаспектні і взаємопов'язані явища присутні у всіх без винятку сферах суспільного життя і повинні враховуватись при визначенні стратегій розвитку на усіх рівнях державного регулювання. Взаємозв'язок

процесів глобалізації та регіоналізації соціально-економічних процесів відображають інтеграційні зв'язки, які, розвиваючись у регіональних межах із властивою регіональною специфікою, формують міжнародні блоки, розвиток економічних відносин між якими в перспективі буде спрямованим на повномасштабну глобалізацію.

Однією з центральних проблем сучасної теорії міжнародної конкуренції є вирішення дилеми: виступають регіони виключно у ролі конкурентного середовища діяльності окремих компаній чи є самостійними учасниками глобальних конкурентних відносин.

Прихильники першого підходу (П. Кругман, М. Портер та ін.) розглядають регіон як територію, що характеризується певними стійкими характеристиками, які неможливо змінювати відповідно до динаміки ринкової кон'юнктури. Отже, регіон з усіма властивими йому характеристиками є лише місцем розташування та функціонування окремих підприємств [19].

Представник другого підходу Р. Камані стверджує, що «в глобальній економіці регіони не лише виступають економічним ареалом діяльності місцевих компаній, а й відіграють ключову роль в процесі акумуляції та дифузії знань, сприяють інтеркорпоративній взаємодії та виникненню новітніх форм бізнесу, тобто виступають активними самостійними суб'єктами конкурентних відносин» [20, с.25].

За останні десятиріччя у світі відбулися значні зміни, що призвели до створення глобальної фінансово-економічної системи. Виникла єдина мережа, що об'єднала провідні фінансові ринки різних країн. З економічної точки зору під глобалізацією розуміють зростаючу інтеграцію національних економік в єдиний світовий ринок. Її характерними рисами є розширення міжнародної торгівлі товарами і послугами, збільшення міжнародних потоків капіталу, широке застосування новітніх інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж [20, с. 40]. З урахуванням цього, можна зробити висновок, що будь-яка сучасна форма міждержавних відносин має безпосереднє відношення до глобалізаційних процесів.

Із 1 вересня 2017 р. набула чинності економічна частина Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Це є логічним розгортанням інтеграційних процесів, які планується активізувати до 2020 р. за рахунок адаптації до економічних умов функціонування ЄС (Копенгагенських критеріїв), що дозволить реально претендувати на членство в ЄС. Оскільки ЄС є найрозвиненішим інтеграційним об'єднанням світу та одним із трьох провідних центрів глобального розвитку (США, ЄС та Азійсько-Тихоокеанський регіон), то повноправне членство в ЄС слід розглядати як найвищий рівень участі України у процесах регіоналізації та глобалізації. Досягнення стану повноправного члена ЄС відкриває для України можливість її включення до всіх тих угод, які уклав ЄС. Одночасно у разі вступу України до ЄС наслідком стає те, що всі угоди, укладені Україною до набуття статусу повноправного члена ЄС, із вступом до ЄС або набуватимуть статусу угод ЄС, або втрачатимуть юридичну силу. Однак, до набуття статусу повноправного члена ЄС Україна може укладати інтеграційні угоди, керуючись лише власними інтересами. Тому проблема визначення перспектив України у процесах регіоналізації та глобалізації стає похідною від набуття нею статусу повноправного члена ЄС.

Україна є пріоритетним партнером ЄС, в тому числі і в рамках Східного партнерства ЄС. Переговори щодо Угоди про асоціацію, включаючи створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між ЄС і Україною, тривали з 2007 по 2011 рр. і завершилися його підписанням 21 березня і 27 червня 2014 року. Воно замінить попередню до цього рамкову угоду про співпрацю. Угода про асоціацію є основним інструментом зближення України та ЄС, т. к. воно сприяє поглибленню політичних зв'язків, зміцненню економічних відносин і повазі до загальних цінностей [21].

Окремі положення Угоди про асоціацію [22] стали тимчасово застосовуватися з 1 листопада 2014 року. Це сприяло розвитку співробітництва між Україною та ЄС у галузі прав людини, основних свобод та верховенства права, політичного діалогу та реформ, пересування людей. Це також зміцнило

співпрацю в ряді областей, включаючи енергетику, сферу екології та клімату, транспорту, фінансових послуг, державних фінансів, боротьби з шахрайством. Крім того, співпраця посилилася в сільському господарстві і розвитку сільських територій, рибальстві і морській політиці, в питаннях інтелектуальної власності, захисту прав споживачів і в сфері громадянського суспільства.

Україна отримала можливість диверсифікувати свою економіку, яка сьогодні спирається на великі промислові підприємства, що працюють, в основному, в базових сировинних галузях (наприклад, в металургійній галузі), і здійснити перехід до більш сучасної економічної моделі. Подібний перехід передбачає активний розвиток сектора послуг і створення безлічі малих і середніх підприємств (МСП).

Крім того, до того ж до поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі Європейська комісія нещодавно запропонувала Україні пакет додаткових «автономних торговельних заходів». Їх мета – стимулювати двосторонню торгівлю і протистояти впливу обмежувальних заходів, введених Росією проти України.

Починаючи з весни 2014 р. Україна приступила до реалізації амбітної програми реформ, націлених на стабілізацію української економіки та підвищення рівня життя громадян країни. Україна і ЄС спільно визначили порядок денний реформ (Порядок денний асоціації, Останнє оновлення якої було погоджено в березні 2015 року) і уважно стежать за її виконанням. До числа основних пріоритетів Порядку денного відносяться конституційна і виборча реформи, боротьба з корупцією, реформування судової системи, поліпшення бізнес-клімату і реформа системи державного управління, в тому числі децентралізація [21].

У червні 2016 року Євроюст і Україна підписали угоду про співпрацю в правоохоронній сфері. Мета угоди – підвищити ефективність боротьби зі злочинністю, в т. ч. з організованою злочинністю і тероризмом.

До того ж до політичних заходів ЄС зобов'язався протягом найближчих років надати Україні фінансову допомогу у розмірі 12,8 млрд. євро - для підтримки процесу реформ.

Також слід ще раз зазначити що, Економічна частина Угоди про асоціацію, яка передбачала входження України в загальну і всеосяжну зону вільної торгівлі, була підписана ЄС і Україною досить недавно, а саме 27 червня 2014 року. Угода з Україною офіційно вступило в силу 1 вересня 2017 року, а положення про зону вільної торгівлі початок тимчасово застосовуватися вже з 1 січня 2016 року. Зона вільної торгівлі означає, що обидві сторони отримують взаємний доступ на ринки товарів і послуг на основі обов'язкових правил торгівлі.

Україна користувалася перевагами загальної системи преференцій ЄС з 1993 року. У квітні 2014 року ЄС ввів для України режим автономних торговельних преференцій як елемент широкого пакету ЄС з економічної і фінансової підтримки України. Цей режим був продовжений аж до попереднього вступу в силу положення про зону вільної торгівлі. Такий режим преференцій скасовував імпорتنі мита ЄС на 94,7% промислових товарів і 83,4% сільськогосподарських товарів і продуктів харчування, вироблених в Україні. Також передбачалося застосування безмитних тарифних квот на ряд сільськогосподарських продуктів [23].

Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови

демократичних інституцій в Україні. Крім того, членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо [1].

Економічні переваги інтеграції України у ЄС полягають в отриманні головного торговельного партнера, який стане джерелом українського імпорту, збільшенні валютних надходжень від експорту вітчизняної продукції і отримання режиму найбільшого сприяння в торговому просторі всіх країн-членів СОТ, в тому числі і ЄС [32]. Участь України у торгівлі з країнами ЄС зможе забезпечити розвиток малого та середнього бізнесу, впровадження стандартів ЄС у виробництві, надходження додаткових інвестицій в економіку країни, надання субсидій сільському господарству, а також зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів практично на всі найважливіші товарні ринки розвинутих країн світу. Створення розвиненого ринку та дотримання європейських стандартів забезпечуватиме макроекономічну стабільність економіки України та призводитиме до економічного зростання.

При цьому надзвичайно важливим є те, що така здатність асоціюється керівництвом ЄС з наявністю стабільних інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини, повагу та захист меншин, а також з існуванням «функціонуючої ринкової економіки». Тобто ці питання розглядаються як нероздільні аспекти розвитку України, виклик в аспекті необхідності корекції застарілої структури економіки, процес масштабної зміни правил, на основі яких функціонують економіка та суспільство загалом. Загальну логіку, закладену у процес євроінтеграційного розвитку України, можна описати таким чином: на основі переформатування правил, норм і базових форм суспільно-економічної організації домогтись активізації функціонування ресурсів розвитку (висококваліфікованої праці та капіталу), що

зумовить істотне прискорення інновацій, кардинальні структурні зрушення і формування міжнародно конкурентоспроможної економіки. Отже, здійснення необхідних системних інституційних перетворень у рамках цієї логіки є загальною передумовою (базисом) конкурентоспроможного розвитку.

1.3 Європейський досвід розвитку конкурентоспроможності країн

Актуальним є оцінювання впливу членства в ЄС на КСП нових країн-членів. Результати стануть орієнтиром для України на євроінтеграційному шляху. Завданням дослідження є аналізування КСП нових членів ЄС (зокрема, Болгарії та Румунії) – країн Східної Європи, щоб формувати висновки для України.

Оскільки для вступу в ЄС країна має провести низку реформ, щоб задовольняти критерії членства, дослідимо, чи країни починають підвищувати КСП ще перед вступом. Згідно з Копенгагенськими критеріями, є три групи факторів, яким мають відповідати країни-кандидати:

- політичні (стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права та ін.);
- економічні (наявність дієвої ринкової економіки, здатність витримувати конкурентний тиск і дію ринкових сил у ЄС);
- інші критерії щодо дотримання цілей політичного, економічного, валютного союзу [24].

Тобто ще на стадії підготовки до приєднання до ЄС країна має втілювати реформи, щоб відповідати поставленим критеріям, що безпосередньо має вплив на її КСП.

Шлях євроінтеграції Болгарії тривав 12 років, і основними перешкодами для її членства були корупція в органах влади, відсутність реформи правосуддя та поширеність організованої злочинності. Через це ключовими вимогами ЄС

для вступу Болгарії до союзу були: гармонізація законодавства з європейським; «проведення структурних реформ; реформування системи правосуддя; приєднання до енергетичних стандартів ЄС; включення підрозділів болгарської армії до складу Європейських сил швидкого реагування» [25]. Впровадження цих реформ повинно би мати позитивний вплив на один із показників КСП – інституції. Однак стрімкого покращення стану інституцій Болгарії після входу до ЄС не відбулось. І це можна пояснити тим, що Болгарія не здійснила кардинальних реформ у сферах судової системи, боротьби з корупцією й організованою злочинністю. Через це Комісія ЄС створила Механізм співпраці та перевірки (Mechanism for Cooperation and Verification (CVM)) [26], що дає змогу відстежувати траєкторію розвитку Болгарії щодо вирішення цих проблем та надає рекомендації щодо подальших дій. Зазначимо, що у 2014 р. корупція була на одному з найвищих рівнів за всю історію країни. Причиною цього стали неспроможність політиків здійснювати антикорупційні реформи, ускладнена бюрократична система прийняття рішень, відсутність кваліфікованих кадрів тощо [27].

Схожа ситуація і в Румунії. Після вступу в ЄС було виявлено, що країна має низку невирішених проблем, пов'язаних із ефективністю та прозорістю судової системи, боротьбою з корупцією на всіх рівнях [26]. У Румунії Комісія ЄС також запровадила Механізм співпраці та перевірки (CVM), щоб вирішити ці проблеми. Хоча згідно із звітом ситуація покращилася, проте можна стверджувати, що причина таких проблем полягала у неналежній роботі уряду та його неготовності втілювати реформи. Одна з причин проблем у боротьбі з корупцією – низький рівень КСП інституцій, який змінюється в межах 3,33-4,36, що можна віднести до низького і середнього рівнів.

Хоча на державному рівні Болгарія і Румунія не повністю імплементували зміни, які ЄС активно підтримує, бачимо, що перебування в союзі покращує їх КСП. Так, згідно зі спеціально розробленою для Болгарії математичною моделлю SIBILA (Simulation of Bulgaria's Investment in Long-term Advance), що дає змогу порівняти стан країни без інвестицій ЄС та з ними,

виявлено, що безробіття у країні наприкінці 2011 р. було б вище на 1,7 % без європейських інвестицій, тобто понад 100000 осіб були б безробітними [28].

Поза сумнівом, це має позитивний вплив на один із 12 показників КСП – ефективність ринку праці. Приклад Болгарії, Румунії показує, що КСП країни після входу в ЄС не стільки залежить від факту набуття членства, скільки від готовності країни правильно використовувати ресурси Євросоюзу та втілювати реформи в життя.

Шлях Хорватії до членства в ЄС був теж нелегким. Зважаючи на те, що перед нею до союзу приєдналися Болгарія та Румунія, які не виконали поставлених вимог, країни ЄС ретельно відстежували виконання усіх поставлених критеріїв для вступу Хорватії [29]. Складність полягала і в тому, що в 1991- 1995 рр. країна перебувала у стані війни, що мало значний негативний вплив на економіку. Країна мала слабкий приватний і державний сектори, високий рівень безробіття (20 %), «роздута» судову систему тощо [30].

Таблиця 1.3 – Ключові чинники, що негативно впливають на ведення бізнесу в Болгарії та Румунії

№ з/п	Чинник	Зважена експертна оцінка впливу, %	№	Чинник	Зважена експертна оцінка впливу, %
	Болгарія			Румунія	
1	Корупція	17,8	1	Ставки оподаткування	13
2	Неефективна урядова бюрократія	12	2	Неефективна урядова бюрократія	12,9
3	Ставки оподаткування	9,3	3	Доступ до фінансування	11,9
4	Низька трудова етика трудових ресурсів	8,8	4	Неадекватно освічені трудові ресурси	11,9
5	Доступ до фінансування	8,5	5	Корупція	11,7
Хорватія			Україна		
1	Неефективна урядова бюрократія	21,8	1	Інфляція	16,3
2	Нестабільність політики	13,4	2	Корупція	13,9
3	Податкове регулювання	12,4	3	Нестабільність політики	12,1
4	Корупція	13,5	4	Ставки оподаткування	9,7
5	Ставки оподаткування	11	5	Податкове регулювання	9,4

Джерело: [30]

Для вступу в ЄС у 2013 р. Хорватія зобов'язалась покращити судову систему і стан економіки. У цьому разі варто проаналізувати такі показники КСП, як інституції та макроекономічну стабільність країни. Та чітких тенденцій щодо цих показників Хорватії після 2013 р. немає. Якщо брати до уваги приватний сектор Хорватії, то Х. Хам (H. Ham), менеджер країни у The World Bank'ів інвестицій у приватному фінансуванні через збільшення державних

позик на фінансовому ринку, зокрема це негативно позначається на галузі досліджень та нових технологій, інновацій». Водночас директор компанії Alk-Invest Д. Новінік (D. Novinic) зазначив, що протягом першого півріччя після вступу в ЄС кілька європейських компаній вирішили вкласти гроші в нове виробництво. Проте ще залишається багато роботи, потрібно реформувати державний сектор, зокрема податкову політику. Також після вступу в ЄС Хорватія може претендувати на в семеро більші інвестиції з європейських країн – до 1,5 млрд євро на рік. А це може стимулювати зростання ВВП країни на 2 % до 2020 р.

Аналізуючи виділені ВЕФ чинники, що найбільш негативно впливають на ведення бізнесу в країнах, бачимо, що для досліджуваних країн-членів ЄС та України вони – схожі й перебувають практично поза впливом ЄС. Отже, можна припустити, що ЄС не є запорукою підвищення КСП для нових членів союзу. І причина часто криється не в самому союзі, а зокрема, у внутрішніх структурах країн – інституціях, що мають вирішальне значення у впровадженні реформ, створенні стимулів для інновацій, інвестицій, і відповідно, для КСП.

Щоб інституції мали позитивний вплив, вони повинні бути інклюзивними. Так, Д. Анжемоглу й Дж. Робінсон вважають, що лише такі інститути в змозі «шанувати приватну власність, забезпечувати верховенство й неупереджену систему права та сприяти створенню конкурентного середовища» [31].

Якщо розглядати Україну, то проблема з інституціями – одна з ключових на сучасному етапі. Згідно з дослідженням Індексу сприйняття корупції було виявлено такі проблеми у країні: «слабкість інституцій, покликаних забезпечувати верховенство права, надмірна зарегульованість економіки та зосередження влади в руках олігархічних кланів». Також у повідомленні Європейського суду аудиторів (ЄСА) до звіту про підтримку Євросоюзом України було зазначено, що олігархічні клани мають домінуючий вплив на економіку, політику і ЗМІ України. Оскільки одна з ключових політик ЄС щодо членів та асоційованих членів союзу – це надання фінансової, технічної,

гуманітарної та ін. видів допомоги, така допомога, через наявність зазначених проблем, може стати неефективною і перешкоджати підвищенню КСП країни.

Сьогодні популярності набуло не лише поняття інклюзивних інституцій, а й інклюзивного розвитку. Основні його постулати виникли після завершення Другої світової війни і базувались на забезпеченні захисту найвразливіших груп населення та рівних соціальних, економічних і політичних правах. Сучасне визначення інклюзивного розвитку полягає в забезпеченні економічного зростання країн і рівноправних можливостей усіх верств населення. ЄС надає великого значення такому розвитку, оскільки пріоритетним згідно зі стратегією «Європа2020» є розумне, постійне й інклюзивне зростання (smart, sustainable and inclusive growth).

Основа інклюзивного розвитку, – так званий, розвиток «знизу-вгору» (bottom-up), ключовою метою якого є побудова суспільства, де першочерговим є розкриття людського потенціалу та створення рівноправних можливостей для кожного за допомогою доступної та якісної освіти, добре розвиненої інфраструктури та охорони здоров'я. Суспільства з такими пріоритетами мали успіх у створенні міцного середнього класу та зменшенні соціальної нерівності, що своєю чергою було міцною основою для створення ефективних економічних інститутів, макроекономічної політики та реформ [11].

Отже, Європейський союз сприяє розвитку та підвищенню КСП країн-членів. І хоча його активна підтримка в боротьбі з корупцією, реформуванням органів державного правління є часто неефективною через відсутність інклюзивних інститутів, союз також надає підтримку у здійсненні, так званого, розвитку «знизу-вгору», що у майбутньому створить надійний фундамент для здійснення інклюзивного розвитку та підвищення КСП країн. У цьому контексті актуальними є подальші дослідження та формування рекомендацій щодо підвищення КСП України на шляху до ЄС.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що кожна країна з перелічених дотримується європейських стандартів та стратегії, яка б найбільш ефективно слідувала національним цілям держави.

Висновки до розділу 1

У ринковій економіці конкуренція – це суперництво, боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідніші умови виробництва та реалізації продукту. Класики політичної економіки А. Сміт і Д. Рікардо відзначили, що конкуренція є змаганням заради прибутку.

У самому механізмі конкуренції слід розрізняти цивілізовані та нецивілізовані методи. Нецивілізована конкуренція побудована на застосуванні жорстоких, руйнівних методів, які спрямовані на знищення конкурентів (війна цін, вбивства, погрози та ін.). Цивілізована конкуренція буває добросовісною (краща якість продукту, розширення мережі обслуговування споживачів, широке використання реклами тощо) та недобросовісною.

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. У системі зовнішньополітичних пріоритетів України вона посідає особливе місце. Євроінтеграційні процеси – це система комплексних заходів, щодо створення та функціонування держави згідно загальних Європейських стандартів. Як свідчить практика європейських країн, саме регіони можуть здійснити значний вплив на соціально-економічний розвиток держави і підвищити ефективність системи державного регулювання загалом.

Можна зробити висновок, що категорія «євроінтеграція» містить у собі всі ознаки поняття «інтеграція», але вони будуть стосуватися лише певного географічного простору – Європи. Виходячи з цього, євроінтеграція – це процес, що характеризується політичною, економічною, правовою, культурною та соціальною інтеграцією всіх країн Європи чи частини з них.

Досліджено сутність євроінтеграційних процесів, їх роль у розвитку національної економіки. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць,

підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Розглянуто європейський досвід підвищення конкурентоспроможності на прикладі Угорщини, Хорватії та Болгарії. Аналізуючи чинники конкурентоспроможності, що найбільш негативно впливають на ведення бізнесу в країнах, бачимо, що для досліджуваних країн-членів ЄС вони – схожі й перебувають практично поза впливом ЄС. Отже, можна припустити, що ЄС не є запорукою підвищення КСП для нових членів союзу. І причина часто криється не в самому союзі, а зокрема, у внутрішніх структурах країн – інституціях, що мають вирішальне значення у впровадженні реформ, створенні стимулів для інновацій, інвестицій, і відповідно, для КСП.

Основа інклюзивного розвитку, – так званий, розвиток «знизу-вгору» (bottom-up), ключовою метою якого є побудова суспільства, де першочерговим є розкриття людського потенціалу та створення рівноправних можливостей для кожного за допомогою доступної та якісної освіти, добре розвиненої інфраструктури та охорони здоров'я.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1 Оцінка та аналіз конкурентоспроможності України

Дослідження світової конкурентоспроможності здійснює та аналізує здатність країн створювати і підтримувати середовище, у якому підприємства можуть ефективно конкурувати. Індекс конкурентоспроможності країн світу розроблений Центром світової конкурентоспроможності при Інституті розвитку менеджменту ґрунтується на більше ніж 320 показниках, зібраних у 4 складові факторів конкурентоспроможності: макроекономічні показники, ефективність влади, ефективність бізнесу та інфраструктура [32].

Індекс глобальної конкурентоспроможності оцінює здатність економік забезпечувати більш високу продуктивність бізнесу, і як наслідок, більш високі темпи економічного зростання й економічного добробуту нації. Індекс розроблений Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ). Індекс порівнює конкурентоспроможність країн за 12 складовими конкурентоспроможності: інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, рівень розвитку бізнесу, інновації. Для можливості порівняння конкурентоспроможності країн на різних стадіях економічного розвитку до індексу інтегровано концепцію стадій економічного розвитку країн. Так, за результатами 2018 року Україна за індексом глобальної конкурентоспроможності перебувала на 83 позиції серед 140 країн у рейтингу. А у 2019 році вона спустилася, та отримала 85 місце [33].

Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою

«Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в торішньому ми погіршили за ним свої позиції на 17 пунктів.

Також, Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти) (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності, індекс оцінюється за шкалою від 0 до 7, більше значення є кращим.

Індекс глобальної конкурентоспроможності	2015-2016 (140 країн)	2016-2017 (138 країн)	2017-2018 (137 країн)	
	місце в рейтингу			значення індексу
	79	85	81	
Основні вимоги	101	102	96	4,2
Інституції	130	129	118	3,2
Інфраструктура	69	75	78	3,9
Макроекономічне середовище	134	128	121	3,5
Охорона здоров'я та початкова освіта	45	54	53	6,0
Підсилюючі продуктивності	65	74	70	4,1
Вища і професійна підготовка	34	33	35	5,1
Ефективність ринку товарів	106	108	101	4,0
Ефективність ринку праці	56	73	86	4,0
Розвиток фінансового ринку	121	130	120	3,1
Технологічна готовність	86	85	81	3,8
Розмір ринку	45	47	47	4,5
Інновації та фактори вдосконалення	72	73	77	3,5
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	91	98	90	3,7
Інновації	54	52	61	3,4

Джерело: створено автором на основі [34]

Проаналізуємо показники динаміки значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2004–2018 рр. (табл. 2.2). Для отримання

узагальнюючих показників динаміки GCI обчислимо середні величини: середній рівень динамічного ряду, середній абсолютний приріст (характеризує середню швидкість зростання (або зниження) рівня), середній темп зростання (показує, у скільки разів у середньому кожен даний рівень ряду більший (або менший) від попереднього рівня), середній темп приросту (показує, на скільки процентів у середньому збільшується (або зменшується) даний рівень порівняно з попереднім).

У цілому ж значення GCI за досліджуваний період зросло на 0,84 бали, або в 1,257 раз (на 25,69%). За середнім темпом зростання в 101,77% можна встановити, що середній щорічний темп зростання індексу становить 1,77%. Зі зростанням GCI збільшувалося абсолютне значення одного проценту приросту з 0,0327 бали в 2005–2006 рр. до 0,0400 бали в 2017–2018 рр.

Таблиця 2.2 – Показники динаміки значень Індексу глобальної конкурентоспроможності України за 2004–2018 рр.

Роки	Значення індексу, бал.	Абсолютний приріст, бал.		Темп зростання, %		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту, бал.	Пункти базисний зростання, %
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий		
2004–2005	3,27	-	-	100,0	-	-	-	-	-
2005–2006	3,30	0,03	0,03	100,92	100,92	0,92	0,92	0,0327	0,92
2006–2007	4,03	0,76	0,73	123,24	122,12	23,24	22,12	0,0330	22,32
2007–2008	3,97	0,70	-0,06	121,41	98,51	21,41	-1,49	0,0403	-1,83
2008–2009	4,08	0,81	0,11	124,77	102,77	24,77	2,77	0,0397	3,36
2009–2010	3,95	0,68	-0,13	120,80	96,81	20,80	-3,19	0,0408	3,97
2010–2011	4,00	0,73	0,05	122,32	101,27	22,32	1,27	0,0395	1,52
2011–2012	3,99	0,72	-0,01	122,02	99,75	22,02	-0,25	0,0400	-0,30
2012–2013	4,13	0,86	0,14	123,24	103,51	23,24	3,51	0,0399	1,22
2013–2014	4,05	0,78	-0,08	123,85	98,06	23,85	-1,94	0,0413	0,61
2014–2015	4,10	0,83	0,05	125,38	101,23	25,38	1,23	0,0405	1,53
2015–2016	4,03	0,76	-0,07	123,24	98,29	23,24	-1,71	0,0410	-2,14
2016–2017	4,00	0,73	-0,03	122,32	99,26	22,32	-0,74	0,0403	-0,92
2017–2018	4,11	0,84	0,11	125,69	102,75	25,69	2,75	0,0400	3,37

Джерело: створено автором на основі [34]

Аналіз основних субіндексів Індексу глобальної конкурентоспроможності для України у 2017–2018 рр. порівняно з 2016–2017 рр. дає можливість зробити

такі висновки. За двома з трьох субіндексів Україна поліпшила свої позиції в рейтингу; за сімома складниками маємо поліпшення, за чотирма – погіршення, за одним позиція не змінилася.

Таблиця 2.3 – Індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2014–2018 рр.

Індекс глобальної конкурентоспроможності	2014–2015	2015–2016	2016–2017	2017–2018
ОСНОВНІ ВИМОГИ	4,36	4,08	4,03	4,18
Інституції	2,98	3,07	3,05	3,21
Інфраструктура	4,16	4,07	3,93	3,95
Макроекономічне середовище	4,14	3,12	3,17	3,52
Охорона здоров'я та початкова освіта	6,14	6,06	5,95	6,02
ПІДСИЛЮВАЧІ ПРОДУКТИВНОСТІ	4,11	4,09	4,04	4,09
Вища освіта і професійна підготовка	4,93	5,03	5,08	5,09
Ефективність ринку товарів	3,99	4,02	3,98	4,04
Ефективність ринку праці	4,12	4,33	4,23	4,01
Розвиток фінансового ринку	3,54	3,18	2,95	3,11
Технологічна готовність	3,50	3,45	3,58	3,83
Розмір ринку	4,58	4,54	4,40	4,49
ІННОВАЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	3,41	3,55	3,53	3,55
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	3,66	3,70	3,62	3,72
Інновації	3,16	3,41	3,44	3,37

Джерело: створено автором на основі [34]

У 2019 році Україна опустилася на дві позиції в рейтингу за індексом глобальної конкурентоспроможності, який щороку складає Всесвітній економічний форум в Давосі (Швейцарія). Зокрема, погіршились показники макроекономічної стабільності - із 131-го місця Україна опустилася на 133-є, показники фінансової системи - із 117-го місця на 136-є, охорони здоров'я - з 94-го місця на 101-є. Водночас Україні вдалося піднятися у рейтингу динаміки бізнесу - з 86-го місця на 85-є, з ринку праці - із 66-го місця на 59-є, з товарного ринку - з 73-го місця на 57-є.

Global Competitiveness Index 4.0 2019 edition

Rank in 2018 edition: 83rd/140

Performance Overview 2019

Key ◇ Previous edition △ Lower-middle-income group average □ Eurasia average

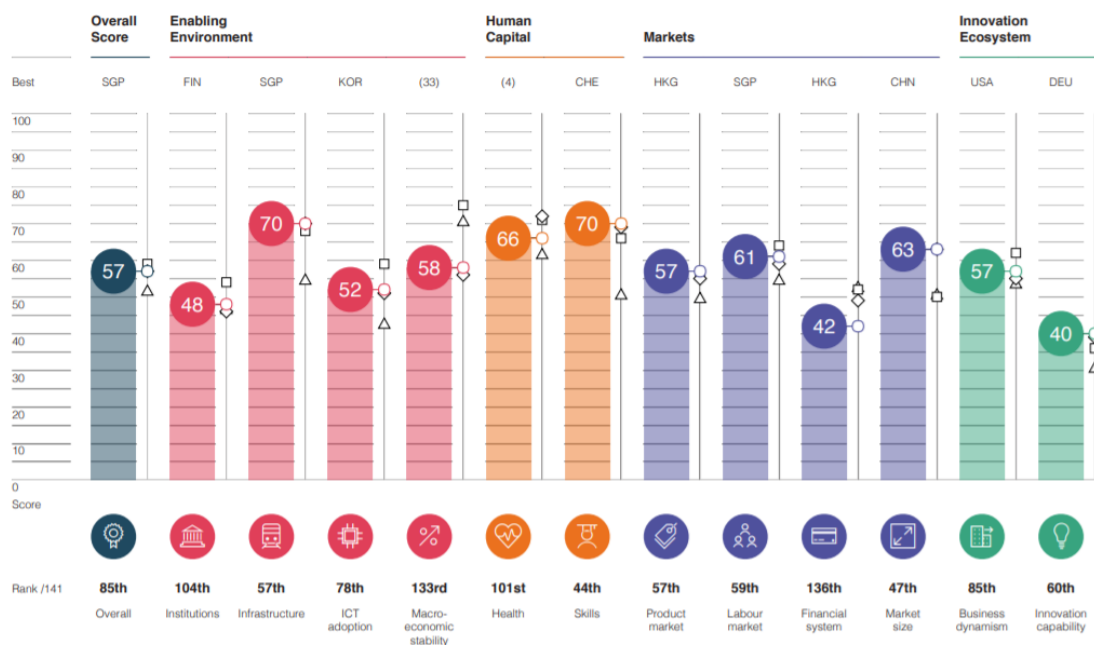

Рисунок 2.1 – Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2019 році

Джерело: створено автором на основі [35]

Основними характеристиками конкурентоспроможності країн і регіонів за іншою методологією, зокрема IMD-Lausanne є такі: продуктивність економіки, ефективність управління, ефективність бізнесу та інфраструктура. Однак теорія конкурент- менеджменту вказує на те, що ці характеристики логічно розглядати в іншому порядку: 1) фактори конкурентоспроможності (інфраструктура); 2) процес формування конкурентних переваг (ефективність бізнесу); 3) конкурентні переваги (продуктивність економіки); 4) управління конкурентоспроможністю (ефективність управління) (рис. 2.2).

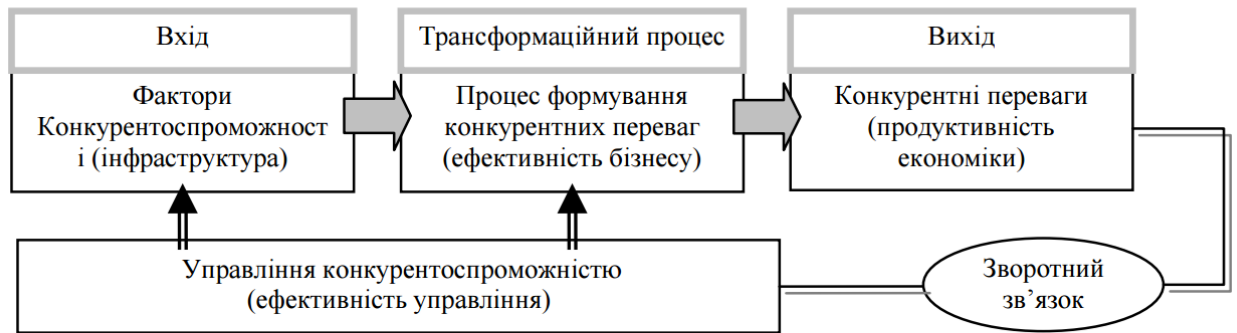

Рисунок 2.2 – Інтерпретація конкурентоспроможності регіону за методологією IMD-Lausanne (з позицій теорії конкурент-менеджменту)

Джерело: створено автором на основі [36]

На розвиток конкурентоспроможності країни можуть впливати фактори зовні (зовнішні) та ті, що виникають на території (внутрішні). До найважливіших внутрішніх чинників відносять: ресурсно-сировинний потенціал; трудові ресурси та їхній освітній рівень; виробничий потенціал (результати діяльності в основних сферах господарства); інноваційний потенціал (рівень розвитку НДДКР та їх фінансування, впровадження досягнень НТП); інституційний потенціал (ступінь розвитку провідних інститутів ринку та держави); інфраструктурний потенціал (інфраструктурна забезпеченість); фінансовий потенціал (обсяг бюджетних доходів, прибутковість підприємств); споживчий потенціал (сукупна купівельна спроможність населення).

До зовнішніх чинників належить економіко-географічне положення, насамперед транспортно-географічне, а також попит на випущену продукцію підприємств, що знаходяться на цій території, з боку споживачів місцевого та світового ринків.

Співвідношення різних чинників та ступінь їх впливу на певних етапах історичного розвитку призводить до територіальної диференціації у соціально-економічному розвитку регіонів держави.

Останніми роками важливим чинником регіонального розвитку стає конкуренція. Оскільки ринкові відносини передбачають виникнення

конкурентної боротьби між суб'єктами на всіх рівнях й у всіх сферах суспільного виробництва, то й регіони, як самостійні економічні суб'єкти, залучаються у ці процеси.

На сьогодні конкуренція регіонів і регіональна конкурентоспроможність перетворюються на досить важливий чинник регіонального розвитку. Для того, щоб унеможливити деструктивну дію зазначених чинників на регіональний розвиток, потрібний зважений підхід не лише до вибору найбільш важливих конкурентних переваг і можливих конкурентних позицій, а й до відбору заходів, спрямованих на їхню позитивну активізацію [37].

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах великий вплив на конкурентоспроможність регіону має рівень інновацій. Упродовж 2014–2017 років частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної діяльності, становила 18,4%, у тому числі здійснювали технологічні інновації – 11,8% (5,7% – продуктові і 10,3% – процесові), нетехнологічні – 13,4% (8,7% – організаційні і 10,2% – маркетингові).

За даними обстеження 2014–2017 років найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Рівненської, Харківської областей та м. Києва (рис. 2.5). Найвища частка технологічно інноваційних підприємств – у Рівненській (19,1%), Харківській (18,7%) та Кіровоградській (14,7%) областях; нетехнологічно інноваційних підприємств – у м. Києві (17,8%), Івано-Франківській та Київській областях (по 15,1%) [38].

Про ефективність впровадження інноваційних технологій свідчить показник використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах України. На 2017 рік кількість підприємств, які використовували комп'ютери, становила 40327 підприємств, що становить 95,4% від загальної кількості досліджуваних.

Таким чином, регіональний розвиток знаходиться під впливом складного комплексу різних чинників, здебільшого економічного й соціального характеру. Число чинників на регіональному рівні невимірно зростає, а зв'язки між ними ускладнюються. Щоб здійснювати регулювальну дію на хід відтворювальних процесів у регіоні, передусім необхідно виявити, проаналізувати, відібрати і систематизувати чинники та умови, що визначають певний регіональний економічний розвиток.

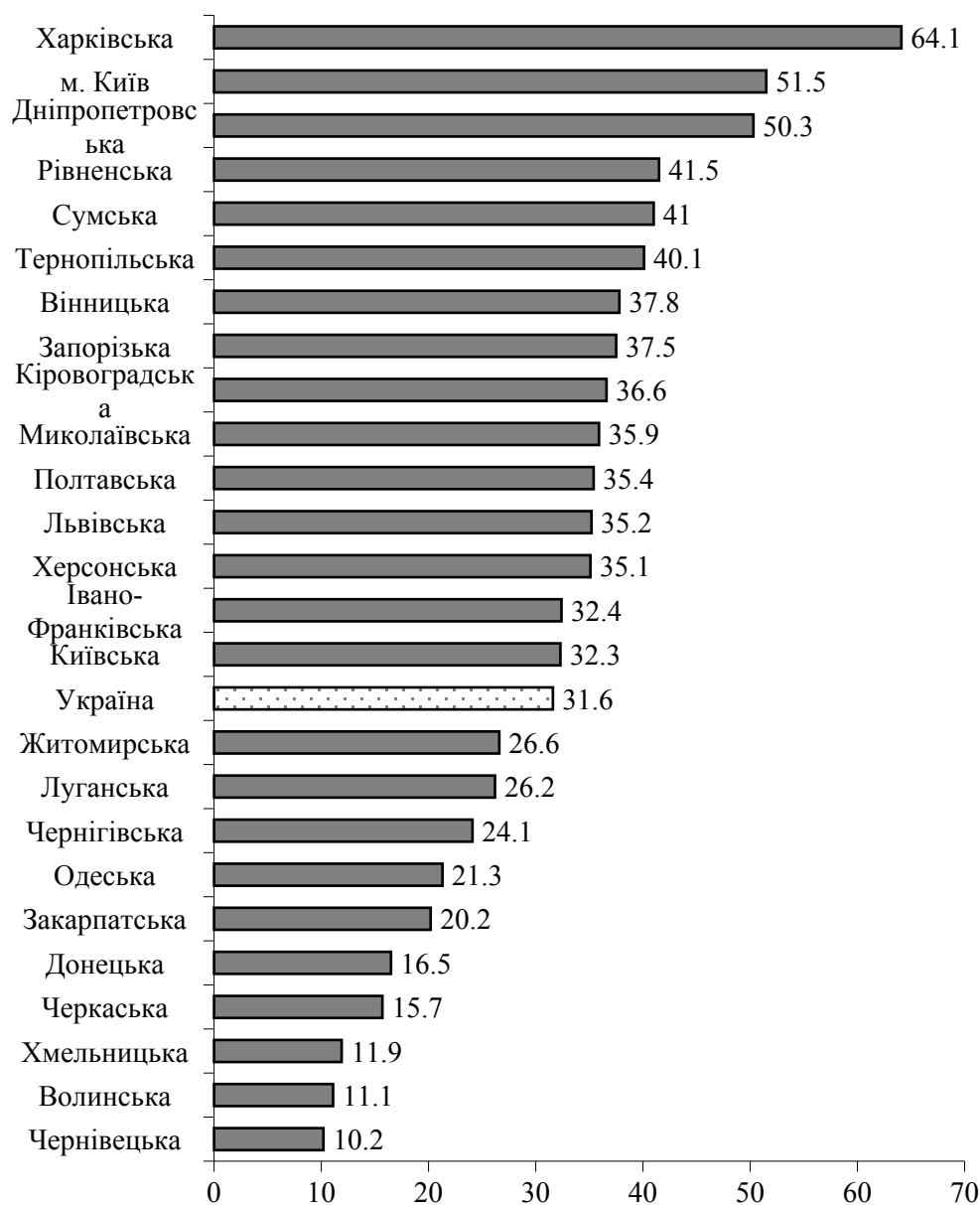

Рисунок 2.3 – Сумарний індекс інновацій за регіонами у 2014–2019 роках, %

Джерело: створено автором на основі [38].

Таким чином, врахування умов і передумов регіонального економічного розвитку, виявлення їх тенденцій і закономірностей є основою вироблення ефективного механізму економічного регулювання регіонального розвитку. Не викликає сумнівів актуальність економічного регулювання регіонального розвитку, що потребує подальших комплексних досліджень у сфері встановлення сукупності сучасних інструментів, які забезпечують регіональний розвиток, обґрунтування методологічної бази економічного регулювання регіонального розвитку та розробки механізмів адаптації економічного регулювання до умов регіонального розвитку.

2.2 Аналіз впливу ЄС на розвиток національної економіки

Розглянемо більш детально яким чином європейський вибір України вплинув на національну економіку за період 2013-2019 рр., тобто інституційний вплив ЄС на розвиток національної економіки.

По-перше, розкриємо інституційні зміни. На практиці економічна частина Угоди про асоціацію дає позитивний результат. ЄС є найбільшим комерційним партнером України. У період з 2014 по 2017 роки українські компанії експортували в ЄС близько 265 продуктів, які вони не продавали на європейських ринках у попередні дев'ять років. В цілому торгівля товарами між ЄС і Україною збільшилася на 24% і склала близько 37 млрд. євро в 2017 році. За останніми оцінками частка ЄС в експорті української продукції досягла історичного максимуму в 42,5%. Крім того, структура українського експорту значно змістилася у бік товарів з доданою вартістю, які в даний час складають 43% експорту в ЄС.

З 1 січня 2019 року почалася застосовуватися Регіональна Конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження, документ, що

встановлює однакові правила походження товарів з метою поліпшення співпраці ЄС зі своїми торговими партнерами, а також цих країн між собою.

Даний інструмент дозволить Україні збільшити можливості експорту на ринки країн Європейської асоціації вільної торгівлі, а також Чорногорії, Молдови, Македонії.

Вже 2 січня 2019 року Петро Порошенко заявив, що «наші наступні пріоритети у розвитку торгівлі з ЄС – це посилене митне співробітництво, укладання угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислової продукції, адаптація законодавства у сфері фіто - санітарних заходів».

Імплементація угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислової продукції означає повне реформування системи технічних норм в Україні у відповідність з нормами ЄС. У разі укладення договору торгівля між ЄС і Україною буде здійснюватися вже без додаткових процедур оцінки відповідності.

Але якщо про митну співпрацю і про сфері безпеки вироблених продуктів згадувалося на засіданні Ради асоціації Україна-ЄС, то про укладення угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислової продукції поки мови не йде, оскільки Україні ще потрібно адаптувати ряд норм у відповідність з рекомендаціями ЄС.

Що стосується митного співробітництва, темпи виконання митних зобов'язань є найповільнішими серед інших областей, які охоплюються Угодою про асоціацію. Проте законодавчі зміни відбуваються, оскільки у Верховній Раді існує п'ять законів про європейську інтеграцію, які необхідні для адаптації національного митного законодавства до законодавства ЄС. Однак вони не приймаються в парламенті вже більше двох років, хоча, за попередніми оцінками експертів, їх якість цілком задовільна.

Слід зазначити, що Угода про асоціацію передбачає адаптацію існуючих національних стандартів до стандартів ЄС. У липні 2018 року міністр економічного розвитку і торгівлі України Степан Кубів заявив, що було

скасовано близько 14,5 тисяч державних стандартів, близько 65% українських техстандартів гармонізовані з ЄС, а до 2020 року цифра досягне 80% (рис. 2.4).

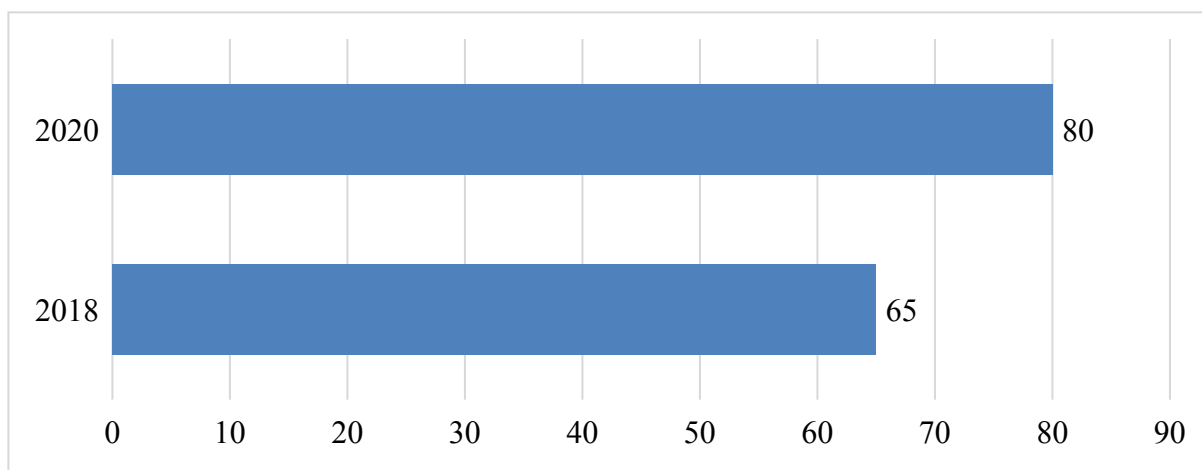

Рисунок 2.4 – Прогнозування що до змін гармонізації українських техстандартів до стандартів ЄС 2018-2020 роки

Джерело: сформовано автором на основі [39]

Якщо говорити про суперечки між Україною та ЄС до набуття чинності Угоди про асоціацію, прикладом може служити вимога ЄС від українського уряду запустити ефективну електронну систему перевірки декларацій чиновників з пошуком кінцевих бенефіціарів найбільших компаній.

Спроба визначення узгодженої антикорупційної стратегії для України почалася ще з 2014 року, коли був прийнятий закон про введення системи електронного декларування. ЄС включив зміну системи електронного декларування в список умов для безвізового в'їзду в ЄС для українців. У зв'язку з цим Україні необхідно було прийняти узгоджені з ЄС поправки в закон про електронне декларування і запустити роботу Національного агентства по запобіганню корупції. Парламент України неодноразово намагався послабити закон. Наприклад, була спроба включити в законопроект «про бюджет» незв'язану статтю, щоб відкласти впровадження електронної декларації до 2017 року.

ЄС кілька разів піддавав критиці затримку з запуском електронної декларації та відсутність первісної сертифікації для обробки приватної

інформації. Президент України Петро Порошенко неодноразово критикував аспекти електронної декларації, але врешті-решт зробив свою декларацію, надавши більш чітке уявлення про свої доходи на міжнародному розподілі своїх активів.

Два фактори послужили свого роду імпульсом для України. По-перше, це можливість безвізового в'їзду в ЄС. По-друге, з боку ЄС, а також Міжнародного валютного фонду і США була виділена фінансова допомога Україні для боротьби з корупцією. Якби Україна відмовилася виконувати умови, інвестори могли б сприйняти це як вогум недовіри економіці України, що призвело б до падіння гривні та українських облігацій.

У підсумку Україна виконала дане умова безвізового в'їзду, запустивши систему електронного декларування з 1 вересня 2016 року, яка згодом піддавалася неодноразовим доопрацюванням за рекомендаціями ЄС.

З урахуванням усіх факторів 6 вересня 2018 року український парламент проголосував за скасування мораторію на експорт лісу-кругляка. Рішення сприяло отриманню нового траншу макрофінансової допомоги від ЄС.

За підсумками виконання завдань, запланованих на 2018 рік, Угода була виконана на 52%. Поступово виконуються завдання Угоди, які були не виконані в попередні роки. Як наслідок, сумарний результат виконання Угоди суттєво зростає. У порівнянні з 2017 роком, прогрес виконання запланованих завдань у 2018 році зріс на 11% і склав 52%. Найменш вдало йде виконання зобов'язань у таких напрямках як освіта, навчання та молодь (13%), транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги (15%), державні закупівлі (16%), навколишнє природне середовище та цивільний захист (22%) (рис. 2.5).

У світовій економіці відбувається синхронізоване уповільнення, і прогноз зростання на 2019 рік знову був знижений – до 3 відсотків, найнижчого рівня з часу світової фінансової кризи. Це серйозне зниження в порівнянні з 3,8 відсотка в 2017 році, коли світ переживав синхронізований підйом. Ці знижені темпи є наслідком підвищення торгових бар'єрів, зрослої невизначеності щодо

торгівлі і геополітики, специфічних чинників, що створюють макроекономічні труднощі в ряді країн з ринком, що формується, і структурних умов, таких як низькі темпи зростання продуктивності і старіння населення в країнах з розвинутою економікою [41].

Поточний прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2018 році

Рисунок 2.5 – Поточний прогрес виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС у 2018 році

Джерело: [40]

Виконання Угоди про асоціацію, включно із ПВЗВТ, отримало позитивну оцінку на 20-му Саміті Україна-ЄС, 9 липня 2018 року. На найвищому рівні політичного діалогу визначено чотири пріоритетні напрями співпраці для посилення політичної асоціації та економічної інтеграції сторін в галузях цифрового ринку, митної політики, енергетики, а також юстиції, свободи та безпеки (рис. 2.6).

Рисунок 2.6 – Пріоритетні сфери інтеграції України до ЄС у 2018 році
Джерело: [40]

Таким чином, завдяки Угоді про асоціацію економічний прогрес у відносинах ЄС і України є, незважаючи на те, що рекомендації ЄС постійно виникають і вимагають від України нової адаптації. При виникненні розбіжностей між Україною та ЄС, Україна поступається і, в кінцевому рахунку, приймає умови ЄС.

Тепер проаналізуємо вплив ЄС на зовнішню торгівлю України та митне співробітництво.

Зростання товарообороту з країнами Європи у 2017 році практично рівною мірою було забезпечене збільшенням експорту та імпорту. Більше того, темпи зростання експорту до країн Європи (31.5%) були найвищими серед найбільших за обсягами українського експорту регіонів (частка експорту до яких перевищує 10%). У результаті країни Європи стали основним регіоном призначення для українського експорту після 2004 року.

У 2017 році торгівля з країнами Європи зростала найдинамічніше серед регіонів – найбільших за обсягами зовнішнього товарообороту з Україною. Збільшення обсягів торгівлі товарами з країнами Європи забезпечило майже половину зростання загального зовнішньоторговельного обороту України у

2017 році. Частка цих країн у загальному товарообороті у 2017 році перевищила 40%, що стало найбільшим значенням за останні 15 років [38].

Обсяг зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС у січні-грудні 2018 року склав 44,446 млрд доларів, що на 12% більше, ніж за аналогічний період минулого року (39,569 млрд доларів) [42]. Згідно з даними Державної фіскальної служби України, експорт товарів з України в країни ЄС у 2018 році зріс на 15% до 20,153 млрд доларів, імпорт - на 10% до 24,294 млрд доларів. Від'ємне сальдо за 2018 рік скоротилося і становить 4,140 млрд доларів (в 2017 році - 4,601 млрд доларів) (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Зовнішній товарообіг України, 2017-2018 рр.

Країни	2017				2018			
	Товарообіг, млн. дол.	Експорт, млн. дол.	Імпорт, млн. дол.	Сальдо, млн. дол.	Товарообіг, млн. дол.	Експорт, млн. дол.	Імпорт, млн. дол.	Сальдо, млн. дол.
Всього	92798	43260	49537	-6277	104188	47334	56854	-9520
ЄС	39569	17529	22040	-4511	44446	20153	24293	-4140
СНД	18433	6916	11517	-4601	20272	7027	13246	-6219
Інші	34796	18815	15981	2834	39470	20154	19315	839

Джерело: створено автором на основі [38].

За даними Держстату України протягом 2018 року Європейський Союз залишався ключовим торговельним партнером України з питомою вагою торгівлі товарами та послугами 41,1% від загального обсягу торгівлі України.

Перелік країн, що співпрацюють з Україною в контексті експортно-імпортних відносин, досить великий.

Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС у 2018 р. були: Німеччина (18,1%), Польща (14,7%), Італія (9,8%), Угорщина (6,1%), Нідерланди (5,5%), Велика Британія (5,1%), Франція (4,6%). Головними імпортерами української продукції протягом звітної періоду були: Польща (14,9%), Італія (11,9%), Німеччина (11,3%), Нідерланди (7,8%), Угорщина (7,4%), Іспанія (6,2%), Велика Британія (4,9%). У експорті з ЄС до України переважали такі країни як Німеччина (24,2%), Польща (14,5%), Італія

(7,9%), Франція (6,1%), Велика Британія (5,3%), Угорщина (5,0%), Чехія (4,1%), Нідерланди (3,5%) (рис.2.7).

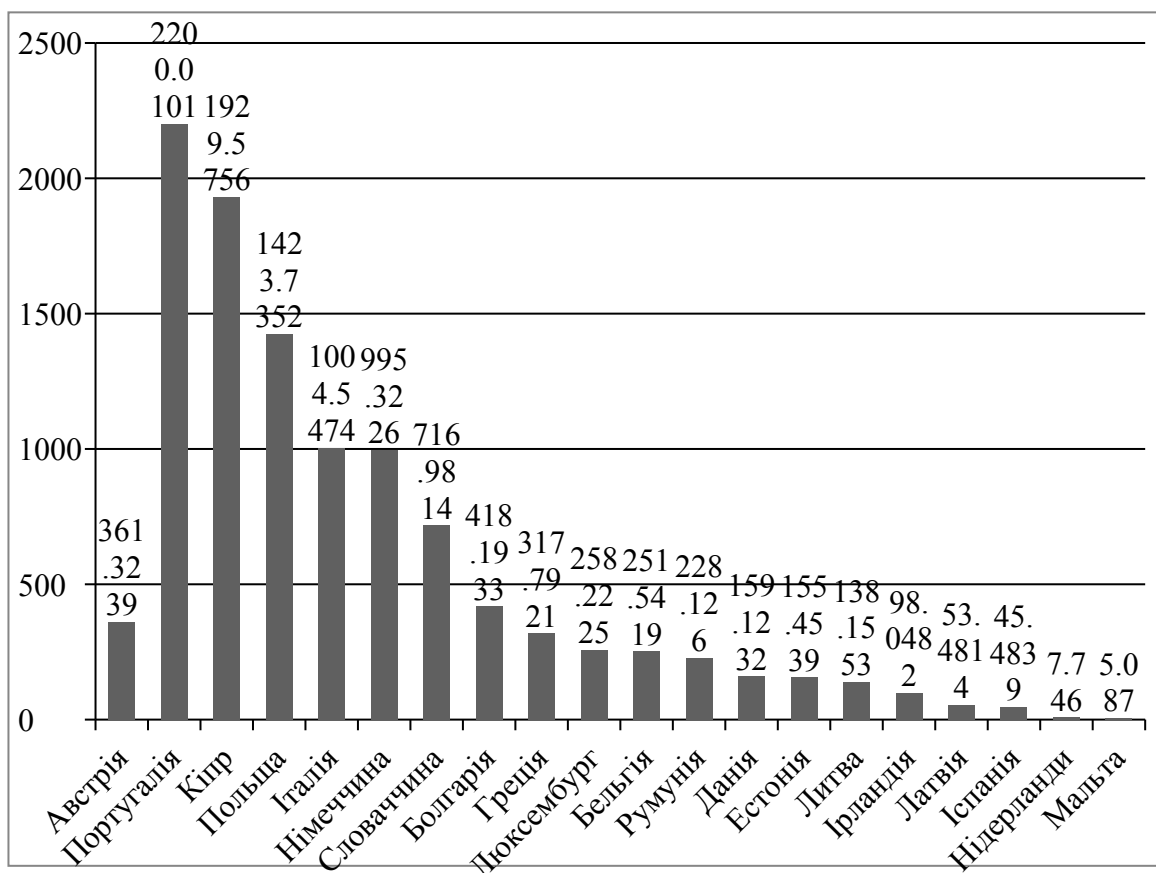

Рисунок 2.7 – Обсяги експорту за країнами в 2019 році.

Джерело: створено автором на основі [38]

До основних товарних категорій українського експорту в ЄС належать [30]:

- чорні метали (18,4% у експорті до ЄС);
- електричні машини і устаткування (11,8%);
- зернові культури (11,0%);
- руди, шлаки та зола (9,0%);
- насіння та плоди олійних рослин (5,8%);
- жири та олії тваринного або рослинного походження (5,7%);
- деревина і вироби з деревини (5,2%).

Найбільшими торговельними партнерами України у імпорті товарів серед країн ЄС на 2018 рік були Угорщина (32%), Німеччина (26%), Польща (16%), Франція (7,8%), Італія (7,5%). Головними експортерами послуг з України на 2018 рік були такі країни: Велика Британія (19%), Німеччина (14%), Кіпр (9%) та інші (23%).

У імпорті з ЄС до України домінують такі товарні категорії [30]:

- котли, машини, апарати і механічні пристрої (13,9% у імпорті з ЄС);
- енергетичні матеріали; нафта та продукти її перегонки (13,7%);
- наземні транспортні засоби (9,6%);
- електричні машини і устаткування (8,2%);
- фармацевтична продукція (6,1%);
- полімерні матеріали, пластмаси (6,0%).

Збереження високого інвестиційного попиту з боку аграріїв зумовило істотне прискорення зростання імпорту сільськогосподарської техніки в 2017 році, зокрема тракторів з Німеччини та Франції. Значне нарощення імпорту легкових автомобілів було спричинене як послабленням податкового навантаження, так і пожвавленням внутрішнього попиту [60].

Аналіз торговельних потоків по регіонам України показує, що частка обсягу експорту товарів до ЄС перевищує частку торгівлі з країнами СНД, що свідчить про подальшу переорієнтацію економічних потоків України на європейський напрямок (рис. 2.8).

Спостерігаючи за тенденціями розвитку зовнішньої торгівлі України, можна побачити, що вона демонструє переважно негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зростання імпортової залежності країни, зниження експорту та погіршення його структури.

Незважаючи на це, економічні відносини з країнами Європи продовжують поглиблюватися. Їх позиція як основних торговельних партнерів України зміцнилася значною мірою за рахунок експорту.

Проведений вище аналіз свідчить, що на у 2019 р. зовнішня торгівля України значною мірою адаптувалася до сучасних викликів, які обумовлені

російською гібридною агресією й євроінтеграційними процесами в країні, та пристосувалась до змін в товарній і географічній структурі експортно-імпортних операцій.

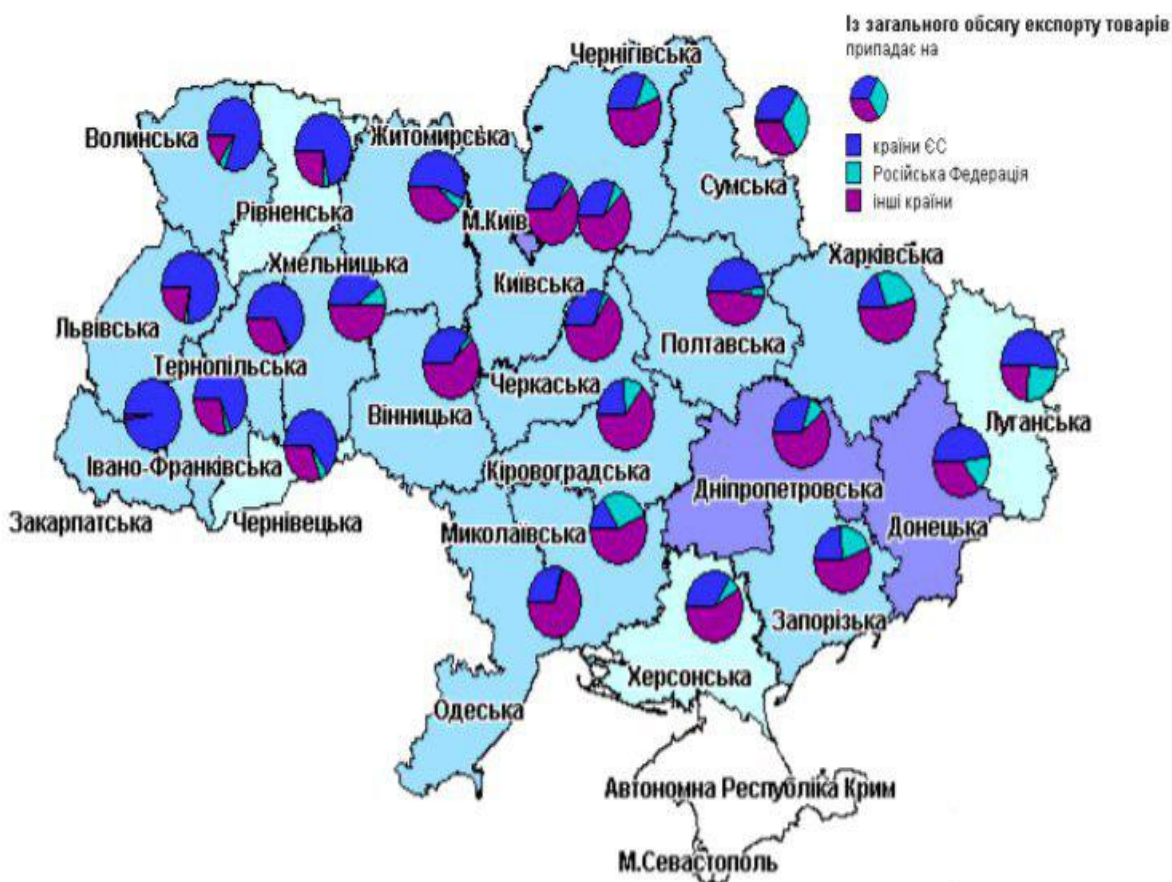

Рисунок 2.8 – Експорт по регіонам України, 2019

Джерело: створено автором на основі [43]

Зовсім недавно з боку Президента було звернено особливу увагу на питання боротьби з контрабандою. Відмітимо, що лише легальний зовнішньоторговельний оборот України в 2018 році склав \$104,5 млрд, що еквівалентно 80% ВВП України; паралельно ж тіньовий імпорт – традиційно коливається в діапазоні 10% ВВП.

Для розуміння всієї важливості ефективного контролю над митницею, хочемо зазначити, що доходи бюджету від зовнішньої торгівлі формуються не лише з митних зборів (27,1 млрд гривень або 3% доходів державного бюджету в 2018 р), а й імпортного ПДВ, що генерує для України, країни з однією з

найбільш відкритих економік у світі, левову частку надходжень до бюджету. Так, в 2018 р з 374 млрд гривень надходжень податку на додану вартість, — 295,4 млрд гривень або 79% було сформовано саме за рахунок імпортного ПДВ. Спільно з митними зборами та імпортним акцизом — це 40,2%, або майже половина доходів держбюджету [44-45].

Контрабанда — це фактично звільнення імпортних товарів від будь-яких податків і зборів на території України. Імпортер, отримавши відшкодування ПДВ в середньому на рівні 20% при вивезенні продукції з країни походження та сплативши близько 5%, в якості трансакційних витрат на нелегальну доставку продукції в Україну, автоматично набуває непомірної конкурентної переваги над вітчизняним виробником. Таким чином, український бізнес, навіть якщо знаходиться в абсолютній тіні, все одно поступається контрабандному імпорту.

Базуючись на побудованій регресії “обсяги імпорту України – ВВП” та “контрабандні поставки – ВВП”, Кукуруза Г., Ніколаєнко С., Лесик М. розрахували прогнозні обсяги контрабандних поставок в Україну у 2018-2021 роках [44-45].

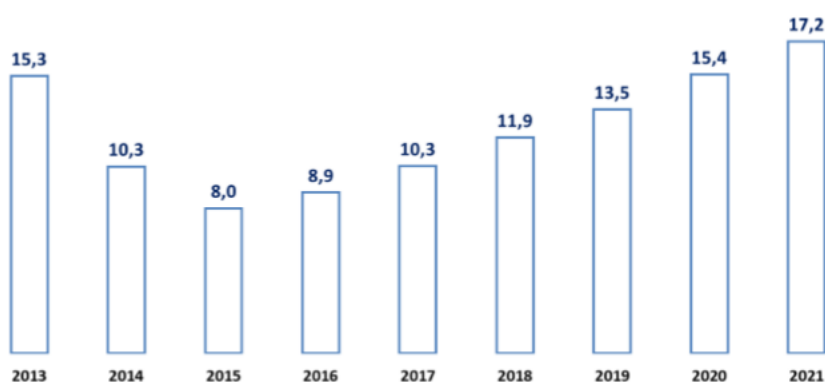

Рисунок 2.9 – Обсяги контрабандних поставок в Україну (млрд дол, 2013-2021)

Джерело: [44-45]

Відповідно, розраховані обсяги контрабандних поставок в Україну за період 2013-2017 років в середньому складають \$10,6 млрд на рік, або 8,7% ВВП.

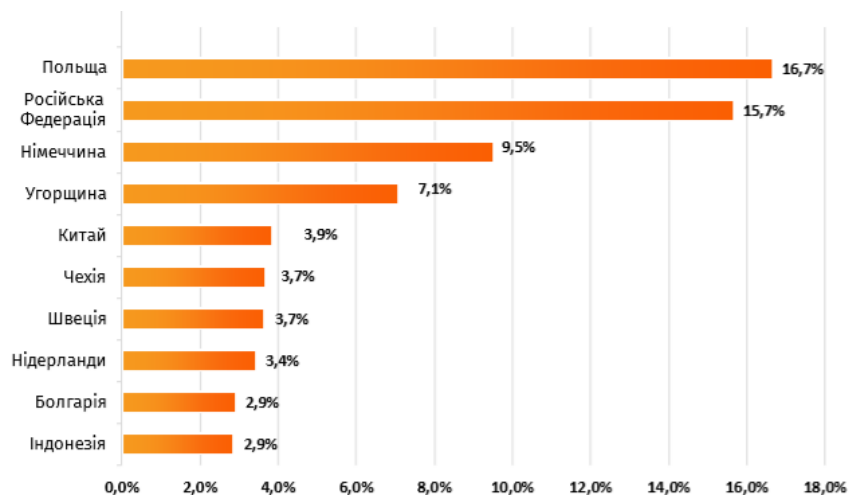

Рисунок 2.10 – Основні країни-джерела контрабандних поставок в Україну станом на 2017 рік, %

Джерело: [44-45]

Якщо акцентувати увагу на географічному розподілі, то найбільші порушення у торгівлі спостерігаються з «сусідами» України по сухопутному кордону та найбільшими торгово-економічними партнерами в зовнішніх відносинах: Польща (16,7%), Російська Федерація (15,7%), Німеччина (9,5%), Угорщина (7,1%) та Китай (3,9%). Окремо важливо відмітити, що оцінка питомої ваги Китаю в контрабандних потоках є дещо заниженою порівняно із фактичною, що пов'язано із згаданими вище “чорними” поставками. Так, рівень тіньової економіки в Китаї складає в середньому 12,1%, що еквівалентно \$1,5 трлн; значна частка експорту відвантажується в тіньовому режимі та не відображається у торговій статистиці КНР.

Угодою про асоціацію передбачено наближення до норм Митного кодексу Європейського Союзу, приєднання до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами та Конвенції про єдиний режим транзиту, імплементацію європейських норм щодо звільнення від сплати мит та митного

контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності. У 2018 році було ухвалено Дорожню карту приєднання України до спільної транзитної процедури ЄС/ЄАВТ, яка включає етапи та необхідні кроки для повної імплементації правил спільного транзиту, в тому числі застосування Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). Досягнуто попередню домовленість про можливість закупівлі Європейською стороною для потреб Державної фіскальної служби України програмного забезпечення «Minimum Common Core», яке розроблене Єврокомісією для NCTS. Восени 2018 року із прийняттям Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України» (№ 2530-VIII) було здійснено перший важливий крок для приведення транзитних процедур України у відповідність до умов Конвенції про єдиний режим транзиту. Законом запроваджуються нові типи митних декларацій, що є аналогічними до тих, які використовуються в ЄС для процедури спільного транзиту. Крім того, механізм «єдиного вікна» оптимізує здійснення контрольних процедур, надаючи можливість подання документів та інформації в електронному вигляді через єдиний інформаційний веб-портал [46].

Рисунок 2.11 – Прогрес імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2019 рік

Джерело: [46]

Третім аспектом для аналізу буде оцінка змін інвестиційного клімату. Незважаючи на поліпшення оцінок інвестиційного клімату в Україні, в I півріччі істотних змін не відбулося, а ключовими перешкодами для інвестицій залишаються високий рівень корупції і недовіра до судової системи.

Останні оцінки інвестиційного клімату в Україні показали позитивну динаміку. Згідно з дослідженням Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) за I півріччя 2018 року індекс інвестиційної привабливості склав 3,1 бала із 5 можливих. В кінці минулого року він становив 3,03, в кінці 2016 року - 2,85, так що позитивна динаміка в наявності. Кількість незадоволених інвестиційним кліматом у 2017 році була 58%, тоді як станом на I півріччя зафіксовано зменшення на 20% [47].

За останній час в країні було проведено та розпочато низку реформ, досягнута макроекономічна стабільність (зростання ВВП, відносно стабільний курс і уповільнення інфляції), проводиться гармонізація законодавства з нормами ЄС і т. д. Все це позитивно впливає на оцінку інвестклімату.

Так, у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) (табл.2.5).

Таблиця 2.5 – Прямі інвестиції в економіці України, млрд. дол. США

Станом на	Усього	У тому числі з	
		країн ЄС	інших країн світу
01.01.2010	38 992,9	31 538,4	7 454,5
01.01.2011	45 370,0	36 969,1	8 400,9
01.01.2012	48 197,6	39 268,9	8 928,7
01.01.2013	51 705,3	41 132,3	10 573,0
01.01.2014	53 704,0	41 032,8	12 671,2
01.01.2015	40	31 046,9	9 678,5

	725,4		
01.01.2016	36 154,5	26 405,6	9 748,9
31.12.2016	37 655,5	26 099,2	11 556,3

Джерело: створено автором на основі [38].

Надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України 2017 р. склали \$1,87 млрд, їх обсяг значно зменшився у порівнянні з показником 2016 р. (\$4,405 млрд) — на 57,5%. [38].

З 2010 по 2018 рік Кіпр залишається основним інвестором в економіку України (36,4%), на другому місці незмінно з 2010 р. залишаються Нідерланди (22%), також вагомий внесок в інвестиційну діяльність залишають Франція, Німеччина та Велика Британія. У 2019 році ситуація залишилася такою ж (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіці України (2015-2019), (млн.дол. США)

Країна	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
	2016	2017	2018	2019	
Усього з країн ЄС	24 982,8	23 425,7	24 145,2	25 972,3	28 289,3
Австрія	1 152,6	1 099,9	1 038,8	1 150,0	1 249,4
Бельгія	96,8	99,3	103,9	104,7	104,8
Болгарія	32,1	38,4	39,9	42,9	47,8
Греція	41,8	44,3	43,0	46,6	50,1
Данія	138,8	137,6	153,6	158,2	157,5
Естонія	243,3	222,1	235,0	239,0	248,2
Ірландія	72,9	42,8	48,4	39,7	41,6
Іспанія	56,1	59,0	63,5	61,5	60,2
Італія	216,4	196,7	201,6	242,4	249,3
Латвія	49,0	40,0	38,2	43,0	44,2
Литва	137,1	121,7	124,6	150,0	183,3
Люксембург	363,9	660,1	515,8	484,9	555,8
Мальта	46,0	56,9	59,3	50,6	61,0
Нідерланди	6 090,3	6 028,4	6 395,0	7 118,7	8 301,4
Німеччина	1 604,9	1 564,2	1 682,9	1 701,4	1 843,1
Польща	679,4	509,1	571,3	631,7	693,7
Португалія	5,5	3,2	4,3	4,5	4,6
Румунія	20,2	19,3	20,1	24,8	24,4
Словаччина	72,2	71,1	74,9	66,5	69,1

Словенія	19,5	18,7	20,1	21,6	20,9
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	1 785,2	1 947,0	1 944,4	2 131,2	2 060,6
Угорщина	333,7	498,1	511,1	565,1	380,7
Фінляндія	89,8	110,2	131,0	142,0	142,7
Франція	1 299,1	615,6	723,4	744,4	845,5
Хорватія	1,4	1,6	1,3	1,4	2,3
Чехія	106,2	106,3	115,8	116,2	115,1
Швеція	334,0	328,8	351,2	344,9	363,2
Кіпр	9 894,8	8 785,5	8 932,7	9 544,5	10 368,9
Усього в Україні	32 122,5	31 230,3	31 606,4	32 905,1	35 809,6
Усього з країн ЄС-15	13 347,9	12 936,9	13 400,8	14 475,1	16 029,7

Джерело: створено автором на основі [38].

Натомість ситуація з ПІ з України є набагато гіршою, оскільки ці інвестиції йдуть до Кіпру, як офшорної зони.

Таблиця 2.7 – Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн ЄС (2015-2019), (млн.дол. США)

	Обсяги на 1 січня				На 31 грудня 2019
	2016	2017	2018	2019	
Усього у країні ЄС	6 111,0	6 115,1	6 075,5	6 084,4	6 086,0
Австрія	3,1	4,6	5,4	*	*
Болгарія	*	*	*	*	*
Греція	*	*	*	*	*
Естонія	*	*	*	*	*
Іспанія	*	*	*	*	*
Італія	*	*	*	*	*
Латвія	69,8	68,4	60,9	72,5	73,0
Литва	*	*	*	13,9	14,7
Люксембург	*	*	*	*	*
Нідерланди	11,2	10,7	12,3	11,8	11,3
Німеччина	2,3	2,7	3,3	3,4	3,3
Польща	50,2	48,7	6,7	6,7	8,1
Румунія	*	*	*	–	–
Словаччина	*	0,3	0,4	*	*
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Угорщина	14,6	14,9	17,5	16,8	16,1
Франція	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Хорватія	*	*	*	*	*
Чехія	*	*	0,5	*	*
Кіпр	5 923,7	5 930,5	5 932,5	5 931,9	5 935,6
Усього з України	6 315,2	6 346,3	6 322,0	6 294,4	6 272,7

Усього у країні ЄС-15	23,2	24,3	27,8	25,8	23,2
-----------------------	------	------	------	------	------

Джерело: створено автором на основі [38].

Більшість регіонів продемонстрували доволі високу позитивну динаміку освоєння прямих інвестицій. З рисунку 2.12. видно, що основними інвесторами в більшість регіонів України виступили Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія та Франція, в Львівську область інвестиції надходили переважно з Польщі.

Рисунок 2.12. – Прямі інвестиції по регіонам України, 2019

Джерело: створено автором на основі [43]

За оцінками експертів, привабливі галузі за останні роки не змінюються. Найбільш перспективними галузями для інвестицій насамперед зі значним експортним потенціалом є інформаційні технології (ІТ), агропромисловий комплекс (АПК), харчова, металургійна, деревообробна, а також пов'язані з ними логістична та торговельна сфери. На ці галузі припадає третина загального обсягу ПІІ на кінець 2017 року [39].

На думку фахівців, відносно високим потенціалом володіють технологічні галузі. Це ІТ-сектор (орієнтація на глобальний ринок, що усуває дуже багато ризиків України), агросектор, енергетика (особливо альтернативна, завдяки високій ціні «зеленого» тарифа, але і нафто- і газовидобуток також

привабливі). Незалежно від галузі, привабливими є всі види бізнесу, націлені на експорт товарів, або послуг в ЄС - це і АПК, харчова і легка промисловість, транспортні послуги і т. д.

Втім, АПК залишається найпривабливішим активом, не менш цікавим також є сектор ІТ. «Зрозуміло, сегмент для інвесторів номер один - це український АПК, який традиційно зберігає привабливість для іноземців через свій високий потенціал, навіть незважаючи на кризові умови. Високий інтерес до нього довела недавня угода з купівлі загрузлого в боргах агрохолдингу «Мрія» Саудівської корпорацією SALIC-одним з найбільших світових інвесторів в агросфері. Стрімкі темпи набирає ІТ-сектор. В Україні з кожним роком концентрується все більше стартапів, спрямованих на створення інноваційних продуктів, які користуються попитом за кордоном. Це буде залучати інвесторів. Нарешті, активним залишається банківський сектор, хоча, зважаючи на його специфічність складно сказати, що з ним станеться через кілька років.

Перспективним можна вважати і фармацевтичний ринок. В Україні ця сфера - одна з найрозвиненіших серед країн пострадянського простору. У нас більше сотні фармпідприємств, серед яких є і дочерні великих іноземних компаній (в т. ч. UCB Pharma GmbH, Novartis, Johnson & Johnson). Багато наших компаній володіють патентами. І, що дуже важливо, останній рік-два в даному сегменті вже спостерігалось зростання. Компанії більше продають і більше виробляють відповідно. Це може привернути увагу інвесторів і сприяти появі в Україні перспективних фармакологічних проектів.

Якщо орієнтуватися на привабливість галузей з позиції фінансового результату, то вийде інша картина. За даними Держстату, в I півріччі 2018 року середній рівень рентабельності склав 9,1%. Найвищий рівень рентабельності забезпечили [38]:

- операції з нерухомим майном - 38,2%;
- оптова та роздрібна торгівля - 26,6%;
- інформація та телекомунікації - 19,4%;

- сільське господарство показало лише 6% рентабельності.

Слід зазначити, що немає ніяких надій на прихід іноземних інвесторів і залучення інвестицій у зв'язку з приватизацією. Процес масштабної приватизації в Україні останні три роки практично стоїть на місці, а плани постійно переносяться.

У проекті держбюджету на 2019 рік заплановані надходження від приватизації на рівні 17,1 млрд. грн. Нагадаємо, на 2018 рік у держбюджеті цей показник був запланований у розмірі 22,5 млрд. грн, але пізніше був знижений до 21,3 млрд. грн. Разом з тим реально за січень-серпень 2018 року приватизація принесла до держбюджету 75,2 млн. грн.

На сьогодні економіка України потребує активних заходів із залучення іноземних капіталів. Для розвитку країни важливі інвестиції саме з країн, які є технологічними лідерами та спеціалізуються на виробництві товарів з високою часткою доданої вартості, а саме зі «старих» країн-членів Європейського Союзу (Франції, Італії, Німеччини), а також США та Японії.

Четвертий аспект аналізу – це аналіз фінансової допомоги від ЄС. У 2014 – 2019 рр. було втілено в життя проект Україна - ЄС, який, у свою чергу, окрім законодавчих та нововведень та політичної діяльності охоплює й програми допомоги Україні. Більш детальні сфери фінансової допомоги зазначені в табл. 2.8.

У першу чергу до трансформацій в економічній сфері у 2017 р. були включені:

1. Економічне та інституційне забезпечення суверенітету.
2. Оцінка економічного потенціалу і напрямів структурної перебудови.
3. Розроблення і реалізація обґрунтованої програми переходу до ринкових відносин з пріоритетом роздержавлення і приватизації.
4. Соціальний захист населення.

5. Оцінка експортного потенціалу, вироблення експортно-імпортової стратегії та адекватного механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності [48].

Для оцінки впливу євроінтеграції на конкурентоспроможність України використаємо «Євромапу України-2. Рейтинг європейської інтеграції областей» – це унікальне дослідження, підготовлене аналітиками Центру “Нова Європа” у співпраці з Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції [50]. «Євромапа-2» є другим всеохопним дослідженням поступу України на шляху до євроінтеграції. Це рейтинг областей України, складений на основі відповідності до 50 індикаторів у 9 сферах, які найбільш виразно відображають динаміку зближення окремих регіонів країни з ЄС. Адже європейська інтеграція – це не лише про торгівлю та інвестиції, а й відкритість влади, гендерну рівність, освітні можливості, якість води та рівень медичних послуг.

Таблиця 2.8 – Напрями програми допомоги ЄС Україні

№ з/п	Напрямок програми допомоги	Сума наданих грошей в певний період	Сутність та мета допомоги
1	Проблеми, пов'язані з військовими діями на сході України	2014-2018 рр. – 400 млн. євро	Гуманітарна допомога переселенцям з районів проведення АТО (зона проведення ООС з 2018 р.), відбудова інфраструктури підконтрольних Україні територій Донбасу, задоволення потреб місцевого населення.
2	Макрофінансова допомога	2014 р. – 3,41 млрд. євро 2017 р. – 2,81 млрд. євро 2018 р. – 0,6 млрд. євро	Надання позик на тривалий термін з низькою ставкою відсотка.
3	Бюджетне фінансування з боку ЄС	2014 р. – 215 млн. євро 2016 р. – 104 млн. євро	Спрямоване на підтримку реформування економічної системи України, передбачає гранти на розвиток Програми реформування державного управління, Загальнонаціональної Програми щодо децентралізації, Антикорупційну програму, Програму розвитку приватного сектору.
4	Розвиток громадянського суспільства	2014 р. – 10 млн. євро	Зміцнення потенціалу громадянського суспільства та моніторинг за впровадженням реформи.
5	Допомога з фондів європейського інструменту сусідства	2014-2018 рр. – 113 млн. євро	Місцевий та регіональний розвиток, орієнтований на громаду.
6	Підтримка через	2014-2018 рр. - 212 млн.	

	міжнародні економічні інституції	євро	Допомога з боку Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку та Світового банку. Кредитування бізнесу (малого, середнього), фінансове відновлення східних областей.
--	----------------------------------	------	--

Джерело: складено автором на основі [48]

Для дослідження “Євромапа України-2. Рейтинг європейської інтеграції областей” були обрані дев’ять сфер: економічна інтеграція, інфраструктура, локальна демократія та підзвітність, освітня, наукова, культурна інтеграція, охорона здоров’я, енергетична та екологічна політика, гендерна рівність, комунікація євроінтеграції, ширше партнерство. Тому, окрім традиційних індикаторів євроінтеграції, дослідження включає ті речі, які, на думку українців, є ознаками успішної євроінтеграції (за даними соціологічного опитування, проведеного на замовлення Центру “Нова Європа” у липні 2018 року). Наприклад, це – поліпшена транспортна інфраструктура (насамперед відремонтовані дороги), підзвітність місцевої влади, зростання якості обслуговування в закладах соціальної інфраструктури тощо.

Дослідження охоплює період 2018-2019 років та включає 50 індикаторів, які були поділені на три групи залежно від їхньої ваги, тобто важливості, для оцінки наближеності тієї чи іншої області до стандартів та найкращих практик держав-членів ЄС. Індикатори, які мають найбільше значення, оцінювались у 10 балів, середнє – у 7 балів, найменше – у 5 балів. Максимальний бал, який можна було отримати, – 342) (рис. 2.13).

Лідером другого рейтингу європейської інтеграції областей вдруге поспіль стала Львівщина. У п’ятірку переможців також увійшли Вінницька, Тернопільська, Харківська області та Київ. При цьому найбільший прогрес у порівнянні із минулорічним рейтингом продемонстрували Тернопільська, Житомирська, Запорізька та Рівненська області та місто Київ.

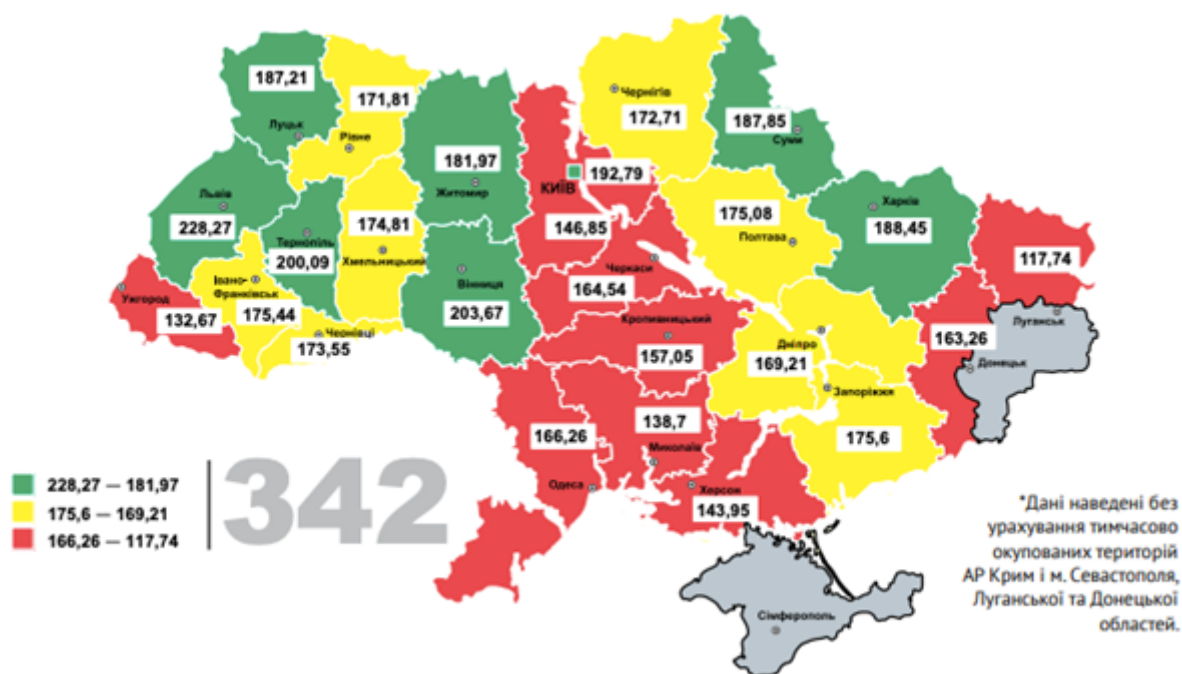

Рисунок 2.13 – Рейтинг європейської інтеграції областей України за 2019 рік

Джерело: [50]

На останньому місці знов опинилася Луганщина, що можна пояснити складною безпековою ситуацією. Утім, її результат дуже контрастує з Донецькою областю, яка посіла 17-те місце і стала лідером у низці індикаторів. Крім Луганщини, в останню п'ятірку рейтингу увійшли Миколаївська та Херсонська області, які минулого року також займали низькі позиції.

“Євромапа України-2” вкотре довела, що євроінтеграція не має західноукраїнського обличчя. Євроінтеграційні успіхи притаманні як областям у Центрі (Вінниччина посіла друге місце у фінальному рейтингу), так і на Сході чи Півдні України. Трійка лідерів за рівнем приросту експорту товарів до країн ЄС – Кіровоградська, Львівська та Черкаська області.

Вражає збільшення експорту Кіровоградщини, що склав аж 75%. Здебільшого цей приріст забезпечили продукти рослинного походження, які торік склали 38% від загального обсягу експорту до ЄС. У перші пореволюційні роки Кіровоградщина упевнено посідала останні місця за показниками інтеграції в європейський економічний простір. У попередній

“Євромапі” область взагалі посіла останнє (25) місце в розділі “Економічна інтеграція” [50].

Донецька і Луганська області – серед лідерів за кількістю проєктів, профінансованих Європейським Інвестиційним банком та ЄБРР у 2019 році. На Донеччині діяло дев’ять проєктів, на Луганщині – п’ять. За 2015-2019 роки в області в рамках проєкту ЄІБ “Надзвичайна кредитна програма для відновлення України” реалізовувалося 156 субпроєктів на загальну суму 3,7 млрд грн.

За часткою прямих інвестицій із ЄС від загального обсягу прямих іноземних інвестицій Луганщина другий рік поспіль посідає друге місце (95,6%), а Полтавська область – двадцять п’яте (21,4%).

Лідери секторальних рейтингів подано на рис. 2.14.

Рисунок 2.14 – Лідери секторальних рейтингів

Джерело: [50]

Євроінтеграція спрямована на практичні речі, серед яких якісні дороги, побудовані відповідно до стандартів ЄС. За даними Державного агентства автомобільних доріг України (Укравтодору) у 2018 році було відремонтовано 1411,9 км доріг державного значення, а у 2019 – 847 км (з урахуванням

реконструкції та будівництва доріг), тобто разом 2239,5 км. Якщо порівняти ці дані з інформацією минулорічного рейтингу за 2014-2018 роки, то за два останні роки було виконано вже більше половини від п'ятирічного результату.

Прозора робота місцевої влади – основа локальної демократії, яка є однією з європейських цінностей та впливає на реалізацію стандартів ЄС на рівні громад. Чотири міста (Тернопіль, Маріуполь, Вінниця та Львів) демонструють найкращі показники у контексті транспарентності роботи можновладців. Три з чотирьох вказаних міст (крім Тернополя) були серед лідерів і за даними рейтингу Transparency International Ukraine 2018 року.

21,39% – середня різниця у заробітній платні між чоловіками та жінками в Україні. Цей показник дещо зріс у порівнянні із 2018 роком, коли становив 20,7%. У порівнянні з окремими державами-членами Європейського Союзу Україна наразі має кращий показник лише за Естонію (22,7%)

Лідери-області 2019 року: Чернівецька (9,41%), Херсонська (12,5%), третє місце ділять Закарпатська область та місто Київ (14,45% і 14,95% відповідно). Прикметно, що лідери майже не змінились у порівнянні з торішнім рейтингом областей.

Рейтинги індикаторів, що стосуються гендерної рівності, здебільшого очолюють східні області. У п'ятірку лідерів загального рейтингу по сектору увійшли Луганська, Донецька та Запорізька області. Попри широке представлення жінок серед працівників обласних державних адміністрацій, вони взагалі не обіймають посади голів ОДА (серед 24 очільників ОДА немає жодної жінки). У 2019 році цей показник становив 16% (4 з 24 очільників були жінками).

Перші позиції у секторальному рейтингу “Освітня, наукова, культурна інтеграція” вкотре посідають Львівська та Харківська області, а також Київ. На останніх сходинках рейтингу – Луганська та Кіровоградська області.

Львівська та Одеська області також входять у п'ятірку лідерів за кількістю екологічних проєктів за підтримки ЄС. Здебільшого прикордонні області є лідерами за цим показником. Донецька область своєю чергою стала

лідером за кількістю проєктів, спрямованих на впровадження енергоефективності за підтримки ЄС.

Комунікація європейської інтеграції серед мешканців регіонів є важливою складовою промоції євроінтеграційного шляху України та залежить значною мірою від органів місцевого самоврядування. Утім, деякі місцеві можновладці досі сприймають євроінтеграцію як щось далеке для місцевого розвитку і покладаються на дії центральної влади, посольств країн-членів ЄС чи представництва ЄС.

Отже, у порівнянні з минулорічним дослідженням Рівненська і Львівська області залишилися у п'ятірці переможців сектору «Комунікація євроінтеграції». Водночас Волинська область з шостого місця перемістилася на перше. У сфері «Ширше партнерство» Львівщина піднялася на 17 сходинок, посівши перше місце, а Волинська область стабільно залишається на другій позиції. Абсолютними лідерами рейтингу за кількістю чинних у 2019 році угод з органами місцевого самоврядування країн-членів ЄС стали Львівська та Волинська області (207 і 103 відповідно). Загалом до першої десятки увійшли західні та центральні регіони України.

Щодо Запоріжжя — то з однієї сторони – це місто-столиця козацької Запорізької Січі, першої форми української державності, що розвивалась співмірно процесам творення держав-націй у Європі, а з іншої — промислове місто, оповите «заводським духом» радянських часів, в центрі якого стоїть пам'ятник металургу з фільму «Весна на Зарічній вулиці». Поєднання цих двох образів: «козак біля доменної печі» — найяскравіша з відповідей місцевих мешканців на запитання аналітиків Центру «Нова Європа»: «Яка у Вас асоціація з Запоріжжям?». Однак в тіні цих примар минулого місто-завод насправді поступово занепадає та перетворюється на місто втрачених можливостей, такий собі український Детройт, за словами запорожців. Однією з опцій для майбутнього розвитку міста та регіону могла би стати євроінтеграція (рис. 2.15).

Рисунок 2.15 – Рейтинг м. Запоріжжя у “Євромапі України-2”

Джерело: [51]

Отже, хоча довгий час європейська інтеграція була абстрактною ідеєю, але поступово, маленькими кроками вона проникає в усі регіони України. І кожна область має місцеві “історії успіху”, завдяки яким європейська інтеграція починає сприйматися не як вибір між Європейським Союзом та Росією, а як спосіб модернізації країни та підвищення рівня життя українців.

2.3 Ідентифікація проблем конкурентоспроможності на національному рівні

Розкриємо спочатку проблеми, що пов’язані з зовнішньою торгівлею. Напрямки торговельних потоків України за останні 5 років зазнали кардинальних змін, до яких економіка не була повною мірою адаптована. Мається на увазі, що здійснення торгівлі з країнами ЄС потребує відповідності товарі та послуг європейським стандартам. На сучасному етапі наша країна

стикнулася із рядом проблем, що перешкоджають ефективній співпраці із ЄС, зокрема налагодження експортної діяльності.

Існує проблема вирішення складних питань у торгівлі з ЄС, пов'язаних із неузгодженням окремих законодавчих актів із нормами УПС (Угоди про партнерство та співробітництво). Серед них [52]:

- уніфікація ставок акцизного збору на імпортовані та вітчизняні товари;
- закріплення на законодавчому рівні незастосування кількісних обмежень імпорту, за винятком випадків, передбачених УПС;
- дотримання національного режиму щодо оподаткування;
- створення ефективного механізму захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, який би відповідав нормам СОТ та враховував міжнародні зобов'язання тощо.

Спрощення процедур торгівлі є важливою складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Затверджений урядом України План заходів із виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС1 містить 136 зі 1943 пунктів, що стосуються тематики спрощення процедур міжнародної торгівлі та реформи митниці. Підхід Світової організації торгівлі (СОТ) до спрощення торгівлі означає зменшення бюрократії при перетині товарами кордону, а також спрощення доступу до інформації зі сприяння торгівлі в цілому [53].

Згідно з Аналітичним звітом Проекту «Діалог зі сприяння торгівлі» можна виділити чинники, які негативно впливають на здійснення торгівлі з Україною. Трьома основними перешкодами українського експорту є недостатній рівень якості транспортної інфраструктури, велика кількість дозвільних документів та відсутність спрощених правил визначення походження товару [54].

Згідно з опитуванням бізнесу, значна частина просто не поінформована про можливості, що відкрилися на європейських ринках, та преференції Євросоюзу. Про це заявили понад 20% респондентів, в першу чергу – представники малого та середнього бізнесу.

Швидке падіння обсягів експортної діяльності України на ринку ЄС на сучасному етапі в основному обумовлено неекономічними чинниками, такими як, зупинка металургійного виробництва на Донбасі, нестабільна політична ситуація у східних областях має негативне відображення на вартісних обсягах експорту, зокрема продукції харчової промисловості, видобувної промисловості, хімічної промисловості, тощо [56].

Досі є чинним ряд тарифних і нетарифних обмежень в торгівлі між Україною та ЄС (рис. 2.16). Зазначимо, що в умовах необхідності подолання сировинної орієнтації економіки України, обмеження на експорт сільгоспсировини у вигляді тарифних квот не становить стратегічної перешкоди для розвитку її торговельно-економічних відносин з країнами ЄС, однак явно перешкоджає досягненню короткострокових цілей переорієнтації вітчизняних виробників з втрачених ринків збуту на теренах Євразійського економічного союзу (ЄАЕС).

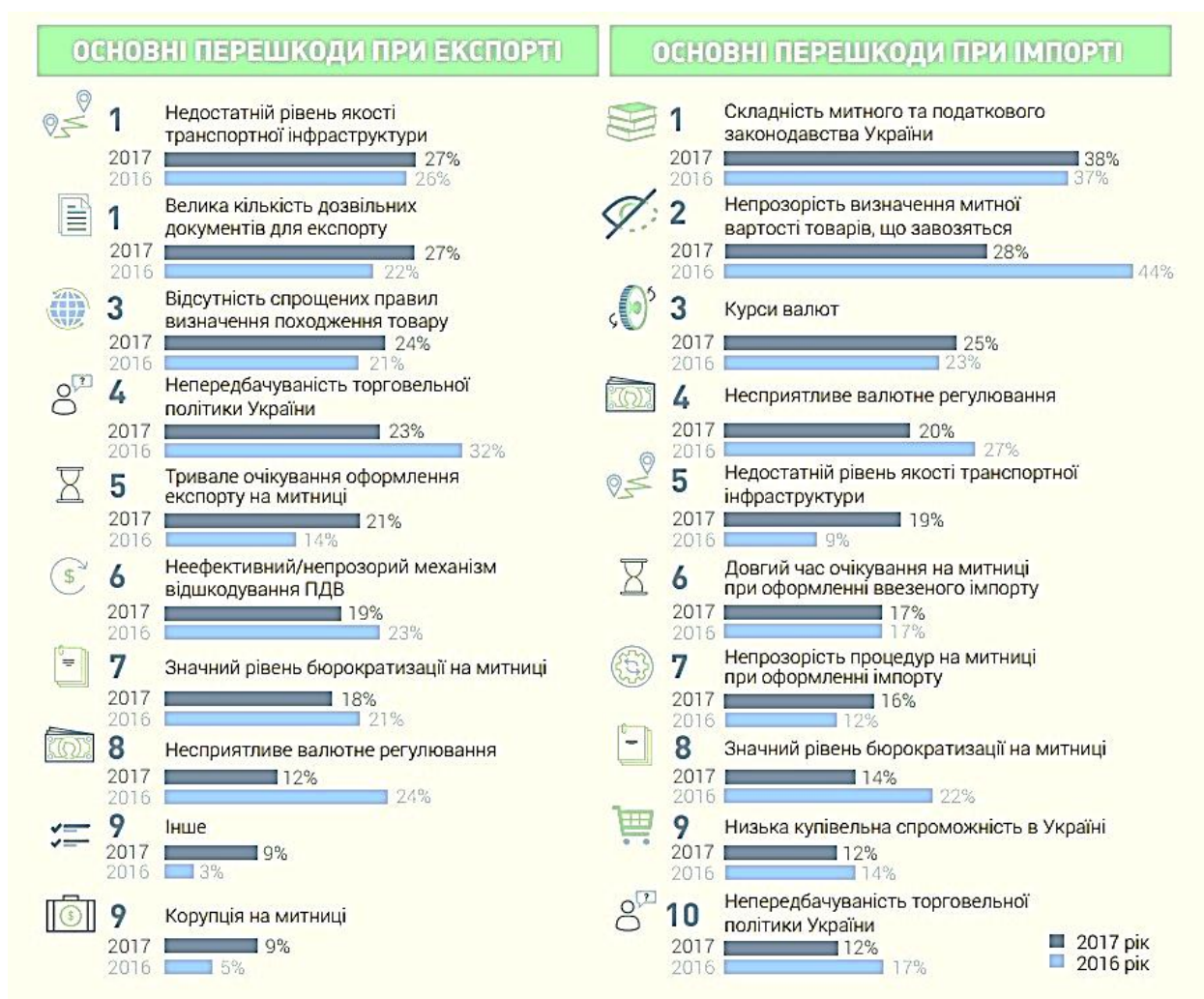

Рисунок 2.16. – Основні перешкоди при торгівлі України та ЄС [63].

Джерело: створено автором на основі [55]

Зі сторони України продовжують діяти ввізні мита перехідного періоду Угоди про асоціацію, що, серед іншого, ускладнює доступ вітчизняним виробникам до інноваційного обладнання з країн ЄС. Відтак дострокове скасування ввізних мит на інноваційне обладнання, за умови супроводження інвестиційними проектами з модернізації української промисловості, матиме позитивний ефект для економік обох сторін, що підтверджують результати економіко-математичного моделювання в системі GTAP.

Вихід вітчизняних виробників на ринки ЄС значно ускладнюють обмеження, пов'язані з доступом до фінансових ресурсів. Відсотки за експортними кредитами, а також вартість страхування експорту в Україні є значно вищими, ніж в країнах ЄС. Більше того, в країнах ЄС діють

національні державні агенції, які забезпечують пільгові умови одержання експортних кредитів, страхування і гарантування експорту – Експортно-кредитні агентства (ЕКА). Це, зокрема, Euler Hermes у Німеччині, COFACE у Франції, ECGD – у Великобританії. Відповідні установи створені й у країнах Східної Європи, приміром, у Чехії, Польщі, Угорщині, Болгарії, Литві, Естонії [65].

Не менш важливою проблемою у розвитку зовнішньоекономічних відносин України з ЄС залишається надмірна складність та обтяжливість митних процедур у вітчизняній практиці. Найпоширенішою митною процедурою для опитаних підприємств стало надання сертифікатів походження товару. При наданні сертифікатів походження товару експортери та імпортери найчастіше стикаються з вимогою надавати велику кількість додаткових документів. Черги на кордоні досі залишаються основною причиною затримок вантажів під час проходження прикордонного контролю як при експорті, так і при імпорті.

Однак, необхідно зазначити, що наразі рівень бюрократизації йде на спад, адже у 2017 році зросла кількість підприємств, що мали досвід проходження митних процедур через «єдине вікно». Про це повідомило одне з чотирьох опитаних підприємств, у той час як у 2016 році такий досвід мало одне з п'яти опитаних підприємств. Водночас частка користувачів «єдиного вікна» у 2017 році становить 54%, що також більше, ніж було у 2016 році (42%). При цьому лише половина підприємств, які проходили митні процедури через «єдине вікно», підтверджують, що час проходження процедур у такому форматі не перевищує очікуваних чотирьох годин [54].

Відтак ефективність держорганів, що регулюють процедури експорту та імпорту чинить прямий вплив на обсяги експорту. Складна державна дозвільна система і непрозора структура державного контролю за експортно-імпортними операціями в значній мірі діє як обмежувальний чинник розвитку міжнародної торгівлі [57].

Тепер розкриємо основні проблеми, що впливають на інвестиційну привабливість України. На інвестиційну привабливість доволі часто впливають фактори неекономічного характеру. Згідно з інформацією ЄБА причинами, що негативно впливають на бажання інвесторів вкладати кошти, є: корупція та неефективна судова система, питання виділення земельних ділянок і відшкодування ПДВ, а також подолання технічних бар'єрів у торгівлі та проходження митних процедур. Серед інших причин: нечіткість та непрозорість законодавчих норм, які можна трактувати неоднозначно, а також практика частих змін законодавства; високий рівень бюрократії; перевищення повноважень органами контролю та перевірки. Крім того, слабкість державних інститутів та ігнорування органами державної влади проблем інвесторів створюють невизначеність і псують імідж нашої держави як надійного бізнес-партнера. Усе це змушує потенційного інвестора упереджено ставитися до України.

За даними звіту Світового банку «Doing Business» 2018 в категорії «легкість ведення бізнесу» Україна посідає 80-е місце серед 190 країн і відстає від більшості інших країн СНД і Східної Європи [58].

Однак за останні кілька років Україна досягла значних успіхів у вдосконаленні правового поля для інвестування і ввела реформи, спрямовані на полегшення бізнес-клімату та подальшого залучення інвесторів. Особливо відчутними виявилися вдосконалення в частині спрощення процедур реєстрації підприємств і ліцензування, в результаті чого в категорії «легкості започаткування бізнесу» в 2017 році країна піднялася на 20-е місце з 70-го місця, яке вона займала в 2015 році. Крім того, введення в Україні податкових реформ у 2015 році призвело до підвищення податкової прозорості.

Нестабільна політична ситуація продовжує створювати несприятливі умови для економіки України. Затяжний збройний конфлікт на окремих територіях Донецької та Луганської областей суттєво дестабілізував ситуацію в Україні і негативно вплинув на її економіку та умови здійснення підприємницької діяльності. У короткостроковій та середньостроковій

перспективі ефективність економічної діяльності України визначатиметься її діями у напрямку врегулювання конфлікту на окремих територіях та її здатністю відновити політичну стабільність.

Макроекономічна нестабільність суттєво впливає на умови здійснення підприємницької діяльності. Нестабільність економіки і кількарізова девальвація гривні за останні десять років зумовили невизначеність і нестабільність економіки в цілому та негативно вплинули на довіру інвесторів. За даними GSI, за якістю макроекономічного середовища Україна посіла 128-ме місце, переважно враховуючи високий рівень інфляції, значний державний борг і надзвичайно низький кредитний рейтинг країни.

Недостатній рівень розвитку фінансових ринків також є стримуючим фактором, який впливає на інвестиційні потоки. Низькі показники діяльності та ненадійність банків свідчать про невідповідність фінансових послуг потребам бізнесу і про недосконалість регулювання ринку цінних паперів; за індексом GCI 2017-2018 років Україна посіла 130-е місце за рівнем розвитку фінансового ринку [59].

Зокрема, суворі правила обміну валют досі ускладнюють діяльність експортерів та іноземних інвесторів. Хоча, Національний банк України поступово скорочує валютні обмеження на рух капіталу, введені в 2014-2015 роках з метою стабілізації ситуації на грошовому і зовнішньому ринках та недопущення відтоку капіталу з країни, поки що продовжує діяти ряд обмежень на здійснення платежів та переказів по міжнародним операціям.

Також, діє вимога обов'язкового продажу іноземної валюти. Ця вимога зобов'язує юридичних осіб продавати 65% своїх валютних надходжень від експорту. Також діє вимога завершення експортно-імпортних операцій в термін до 120 днів (оплата після доставки), а також заборона на здійснення валютних операцій на підставі виданих НБУ індивідуальних ліцензій на суму понад 50000 доларів США в місяць.

Крім того, досі діє заборона на купівлю іноземної валюти, якщо загальна сума іноземної валюти на рахунках клієнта в усіх банках дорівнює, або

перевищує 100000 доларів США (або еквівалент). Ці правила продовжують негативно впливати на умови здійснення підприємницької діяльності і обмежувати можливості довгострокового планування бізнесу і стратегії експорту.

Причини, чому приплив інвестицій в Україну падає, насправді, лежать на поверхні. Інвесторів відлякує високий рівень корупції, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків і, звичайно ж, військовий конфлікт України з Росією. При цьому, скільки б українські політики не розповідали про успішні реформи, всі бачать, що ці реформи гальмуються.

У Національному банку України назвали свої умови, при яких в країну прийдуть іноземні інвестиції: «Інвестори будуть приходити в країну лише тоді, коли у нас буде стабільна макроекономічна середа, щоб її досягти, перш за все мова йде про стабілізацію інфляції. Саме цей ключовий фактор може забезпечити стабільний приплив інвесторів».

Однак, інвестиційний клімат продовжує страждати з-за слабкої інституційної структури України. Рейтинг GCI підкреслює слабкість інституційної структури України (129-е місце), зокрема, з-за слабого рівня забезпечення захисту майнових прав і прав інтелектуальної власності, недостатньо розвинених правоохоронних інститутів, непрозорість державних органів і установ, нецільового використання державних коштів, недостатнього рівня захисту інтересів міноритарних акціонерів та інше.

З іншого боку, корупція залишається одним з основних факторів негативного впливу на інвестиційну привабливість України. Діловий та інвестиційний клімат продовжує погіршуватися через надмірну зарегульованість і непрозорою нормативно-правової бази, а також нездатність судової системи вирішувати господарські спори послідовним, своєчасним і прозорим способом. За результатами Опитування керівників, проведеного в рамках Всесвітнього економічного форуму (2018), визнали корупцію найбільшою проблемою для ведення бізнесу в Україні.

Україна також вважається однією з найбільш корумпованих країн і за рівнем сприйняття корупції за даними «Transparency International» за 2017 рік, зайнявши 130-е місце серед 168 країн. Тісні взаємозв'язки між політичними і економічними елітами вважаються факторами, які сприяють існуванню та укоріненню корупції у всіх сферах суспільного життя: від укладення великих контрактів на закупівлю до збору податків, видачі дозволів та ліцензій для малих та середніх підприємств (МСП). Однак слід зауважити, що, починаючи з 2015 року, в Україні проводиться політика поступового зменшення кількості зайвих ліцензій і дозволів, а також з метою подолання корупції була введена система електронних державних закупівель «ProZorro».

Прихід зарубіжних інвесторів стримує низький темп важливих реформ, проведення яких, до того ж, український уряд обіцяв МВФ і ЄС. Мова йде про вирішення земельного питання, створення Антикорупційного суду (який вже з'явився, але багато в чому принципи його діяльності залишаються сумнівними і піддаються критиці як українськими, так і зарубіжними експертами), недостатня ефективність заходів з приватизації держпідприємств. Враховуючи наближення президентських виборів, великий ризик того, що приватизація затягнеться ще сильніше, і у багатьох інвесторів це викликає побоювання», – наголошують аналітики.

Серед іноземних інвесторів також викликає занепокоєння і монетарна політика України. Підвищення ставки рефінансування (з 7 вересня облікова ставка НБУ становить 18% річних) і високі темпи інфляції (за січень-серпень інфляція склала 3,5%, але в проекті бюджету-2019 цей показник закладений на рівні 7,4%), ймовірно, призведуть до того, що міжнародні інвестори в поточному році будуть приймати більш обережну й помірковану позицію щодо України. Але якщо МВФ відновить регулярне співробітництво з нашою країною і висловить задоволення від досягнутого в ній прогресу від реформ, то можна очікувати більш високої інвестиційної активності, ніж у попередньому році [60].

Факторами, які можуть обмежувати темпи розвитку економіки, а також залученню інвестицій, є [61]:

- політична нестабільність, часта роз'єднаність між політичними силами в питаннях проведення реформ;
- невизначеність щодо можливості отримання чергового траншу від МВФ;
- монетарна політика НБУ щодо утримання курсу національної валюти і таргетування інфляції;
- розмір облікової ставки вартість кредитів;
- виконання показників Державного бюджету;
- недостатнє інформування ділових кіл про позитивні моменти розвитку економіки.

Слід зазначити поступове збільшення інтересу до інвестування в Україні, навіть у довгострокові проекти з горизонтом планування більше 5 років. Це пояснюється декількома факторами, зокрема, поліпшенням бізнес-середовища і відновленням економічного зростання після занепаду, що почався в 2014 році. Оздоровлення української економіки багато в чому обумовлено структурними реформами за підтримки міжнародних фінансових інститутів, у тому числі «EBRD», «IFC», «OPIC» [60-61].

Також у спрощеному дослідженні «IFC» з'ясовуються причини поганого інвестиційного клімату: високий рівень корупції (46,1% опитаних), відсутність довіри до судової системи (32,6%) та відсутність земельної реформи (20,3%), так прокоментували вітчизняні інвестори клімат України. Втім, в серпні-вересні 2018 року було проведено більш ґрунтовне дослідження про перепони, що заважають залученню капіталу в Україну, яке було ініційовано інвесткомпанією Dragon Capital, ЄБА і Центром економічної стратегії. Корупція і недовіра до судової системи вже третій рік поспіль очолюють рейтинг найголовніших перешкод для іноземних інвесторів. У 2018 році третім за важливістю перешкодою інвестори назвали нестабільну фінансову систему і курс національної валюти. Також негативними для інвестицій опитані назвали

обтяжливе і мінливе законодавство, репресивні дії силових структур і обмеження на рух капіталу і валютні операції (рисунок 2.17).

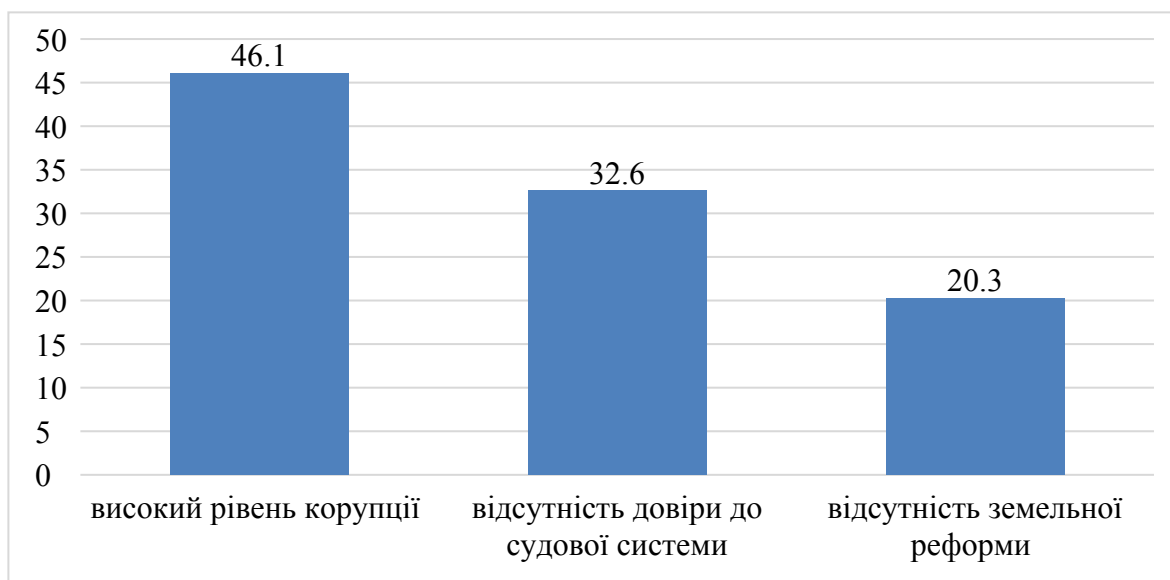

Рисунок 2.17 – Причини поганого інвестиційного клімату в Україні згідно опитування вітчизняних інвесторів

Джерело: створено автором на основі [60].

Нестабільність фінансової системи та курсу національної валюти (інвестори оцінили її на 5,9 бала з 10 можливих) піднялася в 2018 році на 2 позиції. Це є наслідком тривалої невизначеності з перспективами подальшої співпраці з МВФ і значними виплатами за зовнішніми боргами, які повинна здійснити Україна в найближчий період (рисунок 2.6).

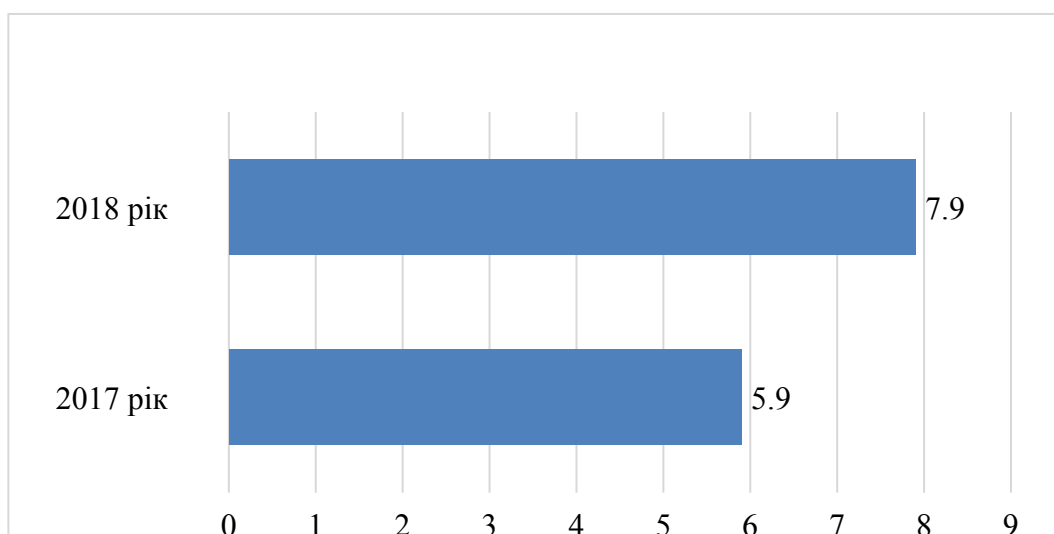

Рисунок 2.18 – Оцінка інвесторів фінансової системи та курсу національної валюти України за 2017 та 2018 роки.

Джерело: створено автором на основі [60]

Водночас військовий конфлікт з Росією (5,4 бали) все менше хвилює інвесторів, адже протягом 2018 року спостерігалось слабшання активних військових дій. В рамках дослідження інвесторам було запропоновано визначити головні кроки майбутнього уряду, які б позитивно і негативно вплинули на їх рішення інвестувати в Україну. Серед позитивних рішень високі позиції отримали заходи по боротьбі з корупцією, перезапуск судової системи і прогрес у відділенні політики від бізнесу.

Серед фактів, які найбільш негативно можуть вплинути на інвестиції, - дефолт, атаки на незалежні антикорупційні інститути, відмова від демократичних цінностей і політичний тиск на НБУ.

Також про інвестиційний клімат говорять і результати «Bureaucrasy Index» 2018, які показують, що український бізнес витрачає на «бюрократію» в два рази більше часу, ніж у сусідніх країнах. Так, згідно з дослідженням, середньостатистична компанія в Україні витрачає на бюрократію 1171 євро на рік (1/5 частина прибутку). Це також говорить про подальші можливості дерегуляції в Україні, тобто про зменшення зарегульованості бізнесу та кількості «паперових» та адміністративних процедур [62].

Серед загальних соціально-економічних проблем України можна виділити такі [63]:

- нестабільність державної політики у зв'язку зі зміною влади;
- нестабільність місцевої та державної влади;
- неефективність роботи чиновників;
- неефективність держапарату (в т.ч. дозвільної системи);
- проблеми з доступом до фінансування у зв'язку з обмежувальним трудовим законодавством;
- низька частка іноземної власності, інтенсивність конкуренції на ринку, а також обтяжливість митних процедур;

- зменшення і старіння кваліфікованої робочої сили, нестача персоналу із зарубіжним досвідом або навичками.

Проблеми конкурентоспроможності напряду пов'язані з проблемами розвитку територій, а це викликане тим, що є проблеми управління. Це такі проблеми, як:

- відсутність прозорості та ефективної системи фінансування регіонального розвитку;

- відсутність достатньої кількості фінансово-економічних ресурсів, причиною цього є відсутність взаємозв'язку між центром, регіоном та територіальною громадою;

- неврахування потреб окремих міст і районів під час розроблення програм розвитку регіону, що призводить до нереформованості сектору житловокомунального господарства;

- недостатній розвиток підприємницького середовища та низький рівень використання потенціалу міжрегіонального та транскордонного співробітництва є наслідком відсутності довгострокової стратегії розвитку України, яка б мала стати підґрунтям реалізації ДСРР;

- відсутність стимулів для легалізації доходів населення та тіньової зайнятості, що приводить до нестачі кваліфікованих кадрів.

Серед сучасних проблем регіонального розвитку особливої гостроти для України набувають наступні:

- незбалансованість та посилення диспропорційності соціально-економічного розвитку регіонів;

- невідповідність наявної в Україні системи адміністративно-територіального устрою сучасним умовам господарювання та вимогам ефективності публічної влади.

Невизначеною залишається територіальна основа місцевого самоврядування (громади), без чого неможливо здійснити формування ефективної публічної влади в Україні тощо. Така ситуація не дозволяє значною мірою враховувати потреби громадян, мешканців відповідних територіальних

одиниць; перешкоджає ефективному здійсненню державної регіональної політики та політики місцевих органів влади. Застарілість системи та базових принципів організації регіонального управління в Україні зумовлюють необхідність її реформування.

Основні проблеми, що існують у сучасному управлінні регіонами, викликані низкою причин, серед яких можна виділити [63]:

- недосконале нормативно-правове забезпечення управління регіонами;
- відсутність системності і комплексності при розробці і реалізації державної регіональної політики в цілому та програм і стратегій регіонального розвитку зокрема;
- надмірна централізація питань управління регіональним розвитком, що призводить до недостатнього врахування інтересів і особливостей регіонів в управлінні ними;
- слабкість інститутів громадянського суспільства та низький рівень залученості територіальних громад до вирішення питань місцевого розвитку;
- недоліки у фінансовому забезпеченні питань регіонального управління (відсутність достатніх фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, залежність від державних субвенцій, невміння та неготовність представників органів управління регіонального та місцевого рівня до пошуку альтернативних джерел фінансування питань розвитку власних територій).

Кризові явища в економіці нашої держави, які характеризуються значним коливанням валютних курсів, падінням національної валюти, скороченням ринків збуту, стрімким зниженням реальних доходів населення вже призвели до значного погіршення стану багатьох українських підприємств, матимуть наслідком подальший спад в економічній сфері та зубожіння населення, що істотно ускладнить наявні проблеми в управлінні регіональним розвитком. У сучасних умовах державі необхідно приділити першочергову увагу розробці та реалізації заходів щодо мінімізації наслідків економічної кризи та стабілізації економіки України.

Висновки до розділу 2

Дослідження індексу конкурентоспроможності країн надає можливість здійснювати компаративний аналіз здатності країн створювати і підтримувати середовище, у якому підприємства можуть ефективно конкурувати. За результатами 2019 року Україна за індексом глобальної конкурентоспроможності перебувала на 85 позиції серед 140 країн у рейтингу.

Україна є пріоритетним партнером ЄС, в тому числі і в рамках Східного партнерства ЄС. За даними Держстату України протягом 2019 року Європейський Союз залишався ключовим торговельним партнером України.

Найбільшими торговельними партнерами України серед країн ЄС у 2019 р. були: Німеччина (18,1%), Польща (14,7%), Італія (9,8%), Угорщина (6,1%), Нідерланди (5,5%), Велика Британія (5,1%), Франція (4,6%). Головними імпортерами української продукції протягом звітного періоду були: Польща (14,9%), Італія (11,9%), Німеччина (11,3%), Нідерланди (7,8%), Угорщина (7,4%), Іспанія (6,2%), Велика Британія (4,9%). У експорті з ЄС до України переважали такі країни як Німеччина (24,2%), Польща (14,5%), Італія (7,9%), Франція (6,1%), Велика Британія (5,3%), Угорщина (5,0%), Чехія (4,1%), Нідерланди (3,5%).

Аналіз торговельних потоків по регіонам України показав, що частка обсягу експорту товарів до ЄС перевищує частку торгівлі з країнами СНД, що свідчить про подальшу переорієнтацію економічних потоків України на європейський напрямок.

Спостерігаючи за тенденціями розвитку зовнішньої торгівлі України, можна побачити, що вона демонструє переважно негативне зростання дефіциту зовнішньоторговельного балансу, зростання імпоротної залежності країни,

зниження експорту та погіршення його структури, однак при цьому зростання частки ЄС у товарних потоках.

Останні оцінки інвестиційного клімату в Україні показали позитивну динаміку. Згідно з дослідженням Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) за I півріччя 2018 року індекс інвестиційної привабливості склав 3,1 бала із 5 можливих. В кінці минулого року він становив 3,03, в кінці 2016 року - 2,85, так що позитивна динаміка в наявності. Кількість незадоволених інвестиційним кліматом у 2017 році була 58%, тоді як станом на I півріччя зафіксовано зменшення на 20%. Так, у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу).

З 2010 по 2018 рік Кіпр залишається основним інвестором в економіку України (36,4%), на другому місці незмінно з 2010 р. залишаються Нідерланди (22%), також вагомий внесок в інвестиційну діяльність залишають Франція, Німеччина та Велика Британія.

За оцінками експертів, привабливі галузі за останні роки не змінюються. Найбільш перспективними галузями для інвестицій насамперед зі значним експортним потенціалом є інформаційні технології (ІТ), агропромисловий комплекс (АПК), харчова, металургійна, деревообробна, а також пов'язані з ними логістична та торгівельна сфери. На ці галузі припадає третина загального обсягу ПІІ на кінець 2017 року.

Спрощення процедур торгівлі є важливою складовою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Існує проблема вирішення складних питань у торгівлі з ЄС, пов'язаних із неузгодженням окремих законодавчих актів із нормами УПС (Угоди про партнерство та співробітництво). Серед них:

- уніфікація ставок акцизного збору на імпортні та вітчизняні товари;
- закріплення на законодавчому рівні незастосування кількісних обмежень імпорту, за винятком випадків, передбачених УПС;
- дотримання національного режиму щодо оподаткування;

- створення ефективного механізму захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, який би відповідав нормам СОТ та враховував міжнародні зобов'язання тощо.

Україна також вважається однією з найбільш корумпованих країн і за рівнем сприйняття корупції за даними «Transparency International» за 2017 рік, зайнявши 130-е місце серед 168 країн. За даними звіту Світового банку «Doing Business» 2018 в категорії «легкість ведення бізнесу» Україна посідає 80-е місце серед 190 країн і відстає від більшості інших країн СНД і Східної Європи. Задля вирішення даних проблем необхідно створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, а найголовніше, впровадження механізму їх ефективного використання.

Проаналізовано вплив європейської регіоналізації на національну економіку. В роботі проаналізовано вплив європейського вибору України на національну економіку за період 2013-2019 рр., зокрема в таких аспектах: інституційний вплив; зміни у зовнішній торгівлі України; потік інвестицій в Україну з ЄС; управління регіонами.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1 Стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності

Важливо зазначити, що проблеми, які були розкриті в п. 2.3 посилюють невдоволення ЄС щодо впровадження реформ в Україні. Попри доброзичливий тон нещодавнього 22-го Саміту Україна-ЄС, який відбувся в Брюсселі 6 жовтня 2020 року, глибинні проблеми превалюють у цих особливих відносинах. ЄС вже бракує інструментів для стимулювання більш комплексних реформ, а Україні — аргументів, чому вона не в змозі боротися з корупцією, олігархами та сприяти встановленню верховенства права [64]. На тлі ескалації геополітичних негараздів у регіоні подальше зміцнення цього партнерства має бути пріоритетом. Не слід недооцінювати ризик посилення антизахідних настроїв в Україні.

Саміт завершився на позитивній ноті, враховуючи, що в день події все ще було неясно, чи буде опубліковано спільну заяву, яка б задовольнила всі сторони. Зрештою результати саміту виявилися сприятливими для Києва, і президент В. Зеленський отримав більшу частину бажаного: обіцянку ЄС переглянути Угоду про асоціацію у 2021 році, відвертий заклик до Росії взяти на себе відповідальність за неефективність миротворчого процесу навколо Донбасу та відсутність гострої критики щодо недостатнього прогресу у сфері верховенства права, боротьби з корупцією та деолігархізації.

Саміт міг закінчитися на менш позитивній ноті, враховуючи, що з часів набуття чинності знаменної Угоди про асоціацію три роки тому, відносини між Україною та ЄС зараз найбільш напружені. Ця напруженість була помітною ще за кілька днів до саміту під час першої поїздки до Києва Верховного представника Європейської Комісії Жозепа Борреля, який підкреслив

важливість двостороннього стратегічного партнерства, але також зауважив, що Україна не повинна сприймати підтримку ЄС як належне.

Жорсткі переговори під час саміту щодо того, чи слід продовжувати глибшу секторальну інтеграцію, тривали до останньої хвилини. Це було пов'язано зі значним небажанням деяких столиць ЄС, зокрема Парижа, дати зелене світло поступовій економічній інтеграції України до єдиного ринку ЄС.

Через брак нових стимулів, які ЄС може запропонувати Україні та той факт, що деякі країни-члени блокують безпекову співпрацю з Україною (ще одне роздільне питання серед ЄС-27), у ЄС закінчилися механізми підтримки. За винятком фінансової та технічної допомоги, Брюссель не має нової великої пропозиції для Києва, щоб мотивувати його до подальших болісних реформ.

ЄС розглядає верховенство права та антикорупцію як ключові напрямки реформ для загальної трансформації в Україні. Однак деякі столиці ЄС вважають, що Україна не продемонструвала значного прогресу в цих сферах.

На думку ключових українських політиків, ЄС дедалі менше охочий поглиблювати відносини з Україною, незалежно від того, наскільки успішно країна реалізує реформи. З іншого боку, поки ЄС вважає Україну пріоритетним партнером у Східному сусідстві, для президента Зеленського забезпечення миру на Донбасі з моменту вступу на посаду в травні 2019 року є ключовим питанням. ЄС мимоволі став другорядним пріоритетом для його адміністрації [64].

Цю невідповідність очікувань та оцінок одне одного, яка зростає, слід розглядати якщо не як першу тріщину в сучасній архітектурі безпеки та стабільності сусідства, то, безумовно, як таку, яка могла б зумовити характер довгострокової ролі ЄС та її подальшого авторитету як ключового гравця у регіоні Східного партнерства. ЄС не повинен уникати цієї проблеми або відхиляти її як неважливу, натомість серйозно відреагувати на ці ознаки раннього попередження, як вже було зроблено протягом недавнього саміту. Найкращий шлях вперед — це відновлення взаємної довіри шляхом поетапного підходу до головних цілей.

Важливим, хоч і не новим фактором, який підриває довіру до України та її імідж у Європі, є «втома від України». Це явище є поширеним у країнах-членах ЄС вже протягом певного часу, та наразі існує ризик його подальшого масштабування.

По-перше, не має компромісного політичного рішення щодо Донбасу, і це виявляє слабкі сторони ЄС у зовнішній політиці щодо Росії. Попри певний обмежений прогрес торік щодо обміну полоненими та нестабільного режиму припинення вогню з липня 2020 року, конфлікт із РФ щодо окупованого регіону на Донбасі завдає шкоди і європейським економікам через санкції проти Росії. Розбіжності в ЄС щодо того, як реагувати на поведінку Москви, вносять розкол у ЄС-27 і демонструють нестабільність консенсусу щодо збереження санкцій.

По-друге, на думку своїх західних партнерів, за перші півтора року перебування на посаді президента В. Зеленський та його команда ще не змогли повною мірою продемонструвати щире відданість справжнім внутрішнім реформам. Більш насторожує те, що є ознаки регресу. В ЄС зростає занепокоєння через відсутність політичної волі для боротьби з олігархічними групами. Крім того, на тлі таких процесів, як гальмування судової реформи, недавні атаки на антикорупційні органи та відсутність прогресу у ключових кримінальних розслідуваннях, В. Зеленський та його уряд втрачають довіру країн-членів ЄС. Водночас побудова міцних інституцій шляхом справжніх реформ — шлях до серця та гаманця Європи. Часті кадрові перестановки та втрата інституційної пам'яті, яка відбувається разом зі зміною держслужбовців, послаблюють державну службу в Україні у сфері впровадження реформ та підтримки контактів із західними урядами. Як результат, урядам деяких країн-членів ЄС важко налагодити взаємозв'язок зі своїми колегами в державних установах України.

Важливим аспектом підвищення конкурентоспроможності є конвергенція в митній справі згідно Асоціації з ЄС. На сучасному етапі інтенсивного входження в зовнішньоекономічний простір у європейському напрямі важлива

роль належить максимальному наближенню до європейських стандартів митної безпеки України. Нині основні пріоритети зовнішньоекономічної діяльності України визначаються економічними, політичними та соціальними змінами, значною мірою це пов'язано із членством у Євроасоціації. В умовах політичної та економічної нестабільності в країні особливої актуальності набувають питання державного регулювання різних видів господарської діяльності, зокрема зовнішньоекономічної, оскільки її обсяги впродовж останнього десятиліття дещо перевищують обсяги сукупного виробленого резидентами продукту.

Тому діяльність митних органів з метою створення сприятливих зовнішньоекономічних умов для забезпечення сталого розвитку України полягає у проведенні певних заходів у відповідних сферах суспільного життя:

1) у сфері державної безпеки – відпрацювання ефективної системи контролю за поставками продукції і технологій оборонного призначення і подвійного використання; участь у міжнародному співробітництві з метою боротьби з міжнародною злочинністю, тероризмом, нелегальною міграцією;

2) у сфері безпеки державного кордону України – поглиблення транскордонного співробітництва з суміжними державами;

3) в економічній сфері – підвищення конкурентоспроможності національної економіки; забезпечення умов для сталого економічного зростання; посилення участі України у міжнародному поділі праці; захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу; розвиток експортного потенціалу країни; поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях;

4) в екологічній сфері – недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів, збудників хвороб, небезпечних для людей, тварин, рослин, організмів тощо.

Саме із підписанням Угоди про асоціацію з ЄС виникла необхідність оцінки зміни впливу митного регулювання на зовнішньоекономічну діяльність України, оскільки регулювання ЗЕД в Україні загалом здійснюється з метою:

- забезпечення збалансованості економіки та рівноваги внутрішнього ринку України;
- стимулювання прогресивних структурних змін в економіці, в тому числі зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів ЗЕД України;
- створення найбільш сприятливих умов для залучення економіки України в систему світового поділу праці та її наближення до ринкових структур розвинених зарубіжних країн [66, с. 22].

Для подальшого вдосконалення митної політики України та з метою виконання вимог ЄС до митного законодавства і митних процедур у лютому 2015 року було створено Дорожню карту євроінтеграційних реформ, які визначають і реформування митної справи [67].

У подальшому реформи митної політики повинні бути спрямовані на послаблення фіскальної функції митної системи та підвищення ролі таких функцій, як спрощення процедур міжнародної торгівлі; уніфікація митних процедур на національному та міжнародному рівнях; контроль заходів тарифного і нетарифного регулювання; захист прав інтелектуальної власності; інтегроване управління кордонами; міжнародне митне співробітництво на всіх рівнях; контроль транзитних перевезень; експортний контроль тощо [68].

Раніше головною метою митної політики був збір митних платежів, для поповнення державного бюджету, але наразі митна політика зазнає змін та потребує комплексного підходу при визначенні ролі та завдання митних органів України. Митна політика України, також, має забезпечувати єдність по всій території України щодо таких видів політики, як гуманітарної, економічної (зовнішньоекономічної), торговельної, фінансової, науково-технічної, інвестиційної, природоохоронної та інших видів політики. Основними напрямками реалізації митної політики на сьогодні повинні бути:

- 1) створення митного середовища для імпорту товарів (робіт, послуг) на митну територію України;
- 2) налагодження комунікації між митними органами та суб'єктами ЗЕД;
- 3) боротьба щодо зменшення ввезення обсягів неякісних товарів на територію України;
- 4) імплементація інноваційних технологій для автоматизації рутинних процесів та покращення митних послуг [69].

У глобальній політиці, а отже, внутрішній і зовнішній політиці розвинених країн конвергенція набуває основного значення багатьох процесів. Ефективній конвергенції сприяє правозастосовча, нормотворча діяльність міжнародних організацій, які вважаються центром узгодження національних інтересів із зовнішніми. Конвергенція як правове явище локалізується і конкретизується саме в діяльності міжнародних організацій. Це процес сприйняття національними правовими системами загальних принципів, норм і стандартів міжнародного права, їх екстраполяція або адаптація і реалізація відповідно до регіональних вимог та відносин [70].

Конвергенція в питаннях митної діяльності формується через функціонування міжнародних організацій, до компетенції яких належить формування принципів, що регулюють правила та умови переміщення товарів через митний кордон, але в межах, що не суперечать національному митному законодавству та формуванню національної митної політики [71].

Україна на абсолютно рівних умовах та правах з іншими членами організації бере безпосередню участь у формуванні оновлених правил міжнародної торгівлі у рамках поточного раунду багатосторонніх торговельних переговорів з метою максимального врахування національних інтересів нашої держави в торговельно-економічній сфері. Основний стратегічний пріоритет вектора розвитку України – інтеграція в митну спільноту ЄС передбачає, насамперед, здатність взяти на себе зобов'язання членства в ЄС у контексті відповідності цілям Договору про Європейський Союз та виконання домовленостей, передбачених Угодою про асоціацію з Європейським Союзом,

що створює умови поглиблення процесів конвергенції за напрямками, передбаченими цією угодою. Саме членство України в СОТ створило необхідні передумови для підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом. Основу спільних інтересів ЄС становить митний союз та функціонування єдиного ринку.

Досягнення розвитку конкурентоспроможності України ставить перед політикою держави потребу вирішення комплексу стратегічних завдань, а саме:

- зміцнення правових та фінансових основ управління та місцевого самоврядування;
- врахування ціннісних орієнтацій населення України при розробленні програм розвитку;
- стимулювання експорту продукції і послуг, що виробляються в країні;
- створення сприятливого підприємницького клімату та ін.

Задля вирішення даних проблем необхідно створити сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій, а найголовніше, впровадження механізму їх ефективного використання.

В останні роки надходження прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну були особливо крихкими. На додаток до несприятливої геополітичної ситуації, серйозними перешкодами для інвестування є корупція, недостатньо розвинена інфраструктура, а також слабка інституційна структура та недостатній захист інвесторів.

Майже щороку влада країни говорить про необхідність формування привабливого інвестиційного клімату в Україні. Проте практичні кроки у цьому напрямі здійснюються вкрай повільно.

Досягнення розвитку конкурентоспроможності України ставить перед політикою держави та регіонів потребу вирішення комплексу стратегічних завдань, а саме: зміцнення правових та фінансових основ національного та регіонального рівня управління, місцевого самоврядування; врахування ціннісних орієнтацій населення при розробленні програм розвитку;

стимулювання експорту продукції і послуг; створення сприятливого підприємницького клімату та ін.

Таким чином, врахування умов і передумов економічного розвитку, виявлення їх тенденцій і закономірностей є основою вироблення ефективного механізму конкурентоспроможного розвитку.

Характерною ознакою розвитку України останнім часом стала орієнтація на європейську інтеграцію. Це ставить перед нашою державою низку актуальних завдань, пріоритетного значення серед яких набувають: реформування владних відносин, визначення стратегії реалізації принципів сталого розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях; дотримання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності. Практичне втілення цих завдань потребує удосконалення національної системи регіонального управління, реформування адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в інтересах територіальних громад.

Пріоритетними напрямками зміцнення конкурентоспроможності України на сучасному етапі є:

1. Стабілізація економіки і соціальної сфери. Цей напрям включає в себе сприяння модернізації та реконструкції промислових потужностей, впровадження інноваційних, науково-технічних розробок і заходів щодо енергозбереження. Важливим для конкурентоспроможного розвитку є підвищення ефективності агропромислового виробництва шляхом збільшення обсягів капітальних інвестицій, подальше поширення форм державно-приватного партнерства у агросекторі. Формування конкурентоспроможних регіональних продовольчих ринків шляхом розвитку харчопереробних підприємств сприятиме розвитку міжнародної торгівлі у цій галузі.

2. Також, необхідною є подальша робота зі створення цілісної і ефективної системи підтримки малого і середнього бізнесу шляхом реалізації програм розвитку малого підприємництва, що сприятиме вирішенню ключових

проблем ведення бізнесу та покращенню ресурсного, інформаційного і фінансово-кредитного забезпечення підприємців та розширення міжрегіональної співпраці, що сприятиме посиленню інвестиційної складової співпраці.

3. Розвиток і диверсифікація аграрного та агропромислового виробництва, що включає в себе підтримку практики соціального партнерства з аграрним бізнесом для залучення позабюджетних коштів у реалізацію програм розвитку культурно-освітніх послуг, розбудови інженерних мереж енерго- і газопостачання, транспортних та інформаційних комунікацій у сільській місцевості тощо.

Створення бази інвестиційних проектів є перспективою для залучення нових технологій виробництва з метою підвищення продуктивності, у першу чергу фермерських господарств регіонів. Для підвищення привабливості аграрного сектору необхідно спрощення доступу товаровиробників сільськогосподарської продукції до програм державної підтримки аграріїв та запровадження стимулюючих заходів для фермерських господарств регіонів, які впроваджують екологічно чисті технології виробництва аграрної продукції, проводять модернізацію існуючих зрошувальних та осушувальних систем.

Налагодження тісної співпраці виробників сільськогосподарської продукції, представників науково-дослідних установ, регіонального машинобудівного комплексу для визначення існуючих можливостей удосконалення систем меліорації з впровадженням водо- та енергозберігаючих технологій;

3. Розвиток інфраструктури та наближення її якості до стандартів ЄС включає в себе:

- сприяння розвитку транспортно-транзитного сполучення;
- стимулювання використання місцевих альтернативних джерел енергії;
- впровадження сучасних енергоощадних технологій у виробництві та ЖКГ;

- сприяння розширенню контактів між мешканцями прикордонних територій.

4. Поширення ідей державно-приватного партнерства за європейським зразком означає створення координаційних органів з представників держави, бізнесу та громадянського суспільства для моніторингу успішності реалізації проектів державно-приватного партнерства та надання допомоги у цьому напрямі. Для України є актуальною розробка комплексу організаційно-інституційних та економічних механізмів стимулювання розвитку державно-приватного партнерства та залучення до розробки проектів державно-приватного партнерства організацій громадянського суспільства, представників засобів масової інформації та активних мешканців.

Важливим аспектом є розробка заходів з підвищення кваліфікації та мотивації працівників місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, що займаються реалізацією проектів державно-приватного партнерства, та проведення інформаційної кампанії серед представників бізнесу щодо інформування про переваги державно-приватного партнерства та створення позитивного іміджу держави як надійного партнера.

5. Активізація співпраці у рамках єврорегіонів як чинник зростання конкурентоспроможності має забезпечувати розвиток транспортної інфраструктури у напрямі активізації транзитних можливостей як у межах єврорегіонів, так і щодо розширення міжнародного сполучення, також облаштування прикордонних митно-пропускних пунктів з метою спрощення процедури перетину кордону для мешканців прикордонних територій та покращення збуту продукції в межах євро регіонів.

Актуальним завданням є поглиблення міжрегіональної співпраці, спрощення збуту продукції через створення єдиного спільного ринку учасників єврорегіонів, посилення кооперації і тим самим поєднання зусиль у конкурентній боротьбі за міжнародні ринки збуту продукції, та забезпечення

продовольчої безпеки через налагодження аграрної кооперації в рамках євро регіонів.

Покращення екологічного стану територій має стати на меті розвитку України за рахунок залучення до проектів екологічних «зелених» інвестицій [74].

Не менш важливими стратегічними завданнями у контексті формування конкурентних переваг України відносно решти світу є фінансування заходів, спрямованих проти кліматичних змін, а також на використання регіональних і місцевих ресурсів та умінь. Вивчення досвіду ЄС показує, що його регіональні програми спрямовані на захист природних ресурсів шляхом використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії, а також розроблення сучасних технологій, які надають європейським компаніям комерційні переваги над їх зарубіжними конкурентами.

Отже, дослідивши існуючі проблеми на шляху євроінтеграції України, ми бачимо як тісно вони пов'язані з позитивними перспективами та загрозами. Україна ще повинна виконати багато завдань, подолати багато перешкод, щоб стати повноправним членом ЄС. На мою думку, в першу чергу, нашій державі необхідно провести ряд внутрішніх реформ, забезпечити політичну та економічну стабільність, а згодом акцентувати увагу на зовнішніх реформах. А для постійного руху у напрямку до завершення євроінтеграції, Україна повинна розробляти довгострокові та короткострокові стратегії з чіткими спланованими діями, які б не суперечили одна одній та надавали позитивний результат для розвитку держави.

3.2 Організаційно-економічні механізми національного розвитку на основі європейського досвіду

Одним із пріоритетних напрямів забезпечення подальшого розвитку економіки держави в умовах європейської інтеграції нашої країни є підтримання курсу на інноваційний розвиток економіки держави та регіонів. Адже лише таке її спрямування може забезпечити конкурентоспроможність нашої держави в подальшій перспективі. При цьому слід зазначити, що управління в сучасних умовах є однією з найбільш динамічних сфер і без використання інноваційних підходів до управління, в тому числі до управління регіональним розвитком, складно забезпечити не лише його ефективність, а й відповідність вимогам часу. Застосування інноваційних підходів до регіонального розвитку має бути зорієнтовано на наступне: посилення внутрішньої мотивації на регіональному (місцевому) рівні до соціально-економічного зростання; створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання наявного на місцях ресурсного потенціалу; формування на регіональному (та міжрегіональному) рівні конкурентних виробничих систем інноваційного типу; першочергове задоволення внутрішніх потреб територій за рахунок власних і залучених ресурсів [75, с. 6].

Серед відомих інноваційних підходів до управління регіональним розвитком у сучасних умовах на особливу увагу заслуговують:

– кластери – створення умов для виникнення і розвитку кластерів у різних сферах життєдіяльності регіону, сприятиме об'єднанню наукового і виробничого потенціалу регіонів, при правильному застосуванні може сприяти вирішенню стратегічних завдань регіонального розвитку, покращанню соціально-економічних показників та розбудові виробничої і соціальної інфраструктури регіону;

– державно-приватні партнерства – основним завданням створення такого партнерства, виходячи із досвіду зарубіжних країн, є забезпечення розвитку соціальної інфраструктури та задоволення соціальних і побутових потреб населення;

– міжрегіональне співробітництво – в сучасних умовах цей підхід до управління регіональним розвитком набуває особливої актуальності і може принести позитивні результати як окремим регіонам, так і державі в цілому. Створення різних типів міжрегіонального співробітництва в економічній, соціальній, культурній, освітній та інших сферах, окрім підвищення потенціалу розвитку регіонів і досягнення безпосередніх економічних чи соціальних результатів від такої взаємодії сприятиме налагодженню міжрегіональних зв'язків, які ускладнилися унаслідок суспільних процесів, що відбувалися в нашій державі останнім часом та тривалої спекуляції значної частини політичних сил на регіональних відмінностях. Міжрегіональне співробітництво з іншими країнами сприятиме посиленню потенціалу і темпів розвитку прикордонних регіонів, а також подальшій інтеграції України в європейське співтовариство.

Упровадження інноваційних підходів в управлінні конкурентоспроможністю може бути ефективним лише при дотриманні принципів системності та комплексності при розробці відповідних заходів і здійсненні управлінського впливу. Забезпечити таку комплексність має впровадження в управлінні розвитком таких напрямів, як:

- формування інноваційної інфраструктури;
- формування корпоративної культури як серед держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування, так і в бізнес-середовищі;
- використання творчого потенціалу;
- налагодження максимальної співпраці між бізнесом, владою і громадськістю;
- пошук і освоєння нових напрямів і джерел залучення коштів (наприклад, фонди розвитку, місцеві меценати, гранти європейських організацій тощо);
- децентралізація в управлінні регіональним розвитком;
- використання потенціалу регіонів при забезпеченні узгодження регіональних інтересів із загальнодержавними;

– здійснення освітніх та пропагандистських заходів, спрямованих на забезпечення змін у свідомості громадян, в сприйнятті ними власної ролі в процесі регіонального розвитку, навчання, формування схильності до інновацій тощо.

Питання регіонального та місцевого розвитку є актуальним для будь-якої країни. Кожна країна шукає свій шлях його вирішення на основі місцевих і регіональних особливостей та ресурсного потенціалу. Але водночас у світі існують сталі підходи, методи та форми вирішення цього питання, які вже довели свою ефективність та можливість якісного застосування за будь-яких умов та ресурсів. Однією з таких форм, хоча і досить інноваційного, особливо для країн пострадянського простору, є агентства регіонального розвитку (АРР) – організації, що здебільшого не є державними, але які разом з тим реалізують державну політику щодо регіонального розвитку поряд з місцевими та регіональними органами системи державного управління.

В Україні на державному рівні міжрегіонального регулювання формується національна політика співробітництва, національні інтереси узгоджуються з загальноєвропейськими, а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей. Основними органами виконавчої влади, що забезпечують інституційну підтримку розвитку транскордонних регіонів в Україні, є Міністерство регіонального розвитку та будівництва і Міністерство закордонних справ України. Розгляд питань регіонального співробітництва на постійній основі включається до порядку денного засідань спільних органів Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітету з парламентського співробітництва між Україною та ЄС та Підкомітету № 5 «Митне та транскордонне співробітництво» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС.

На регіональному рівні реалізується політика транскордонного співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється її координація. В Україні на рівні областей питаннями

транскордонного співробітництва займаються обласні, Київська міська державні адміністрації, які є складовою частиною єдиної системи органів виконавчої влади України.

На місцевому рівні здійснюється координація планів розвитку з істотним врахуванням регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій.

Транскордонне співробітництво належить до числа міжнародних економічних процесів, які інтенсивно розвиваються під дією міжнародної економічної інтеграції. У зв'язку з розширенням та поглибленням економічного співробітництва країн – членів ЄС та України прикордонні регіони повинні стати зонами контакту національних господарств, а їх міжнародні проекти – точками росту економіки та соціуму областей. З огляду на це, актуальним є визначення ступеня відповідності діяльності у сфері транскордонного співробітництва європейських регіонів реалізації Угоди про всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та ЄС [76, с. 10].

Транскордонна співпраця містить у собі додатковий ресурсний потенціал стимулювання міжнародних економічних відносин та соціально-економічного розвитку регіонів, надання їм рис сталості та орієнтація на підвищення якості життя населення.

Державною програмою розвитку транскордонного співробітництва України основними завданнями транскордонного співробітництва визначені, зокрема, активізація зовнішньоекономічної діяльності регіонів, створення умов для заснування і функціонування спільних підприємств та утворення транскордонних економічних кластерів, сприяння розвитку малого й середнього підприємництва, розвиток інфраструктури прикордонних регіонів і створення умов для залучення інвестицій.

Одним із найбільш дієвих інструментів на шляху просування до Європейського Союзу на регіональному рівні є активна участь територіальних громад України та країн ЄС у діяльності євро регіонів, де співпраця адміністративно-територіальних одиниць європейських держав здійснюється

відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво з метою об'єднання зусиль в економічній сфері, розбудови соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури, будівництва та модернізації інфраструктури кордону, розвитку транспортної мережі, наукової та культурної співпраці, охорони навколишнього середовища.

Існує низка організаційно-економічних механізмів, які дозволяють, адаптуючи регіональну політику України до європейських стандартів, забезпечити формування нових конкурентних переваг для нашої держави:

- реалізація транскордонної кластерної концепції, яка дозволяє ефективно використовувати пов'язані технології, а також податкові, митні й інші відмінності бізнес-середовищ, що створює передумови для формування «креативних» регіонів;

- формування виробничих та багатофункціональних інноваційних мереж, які здатні інтегрувати й координувати діяльність зацікавлених учасників регіонального ринку, забезпечувати оперативний обмін інформацією, стимулювати дифузю та абсорбцію інновацій і ліквідувати існуючі «прірви» в інноваційному процесі;

- стимулювання структурних зрушень в економіці регіонів, зважаючи на нові виклики процесів глобалізації та регіоналізації, а також на появу нових конкурентних можливостей через розвиток співробітництва, що, у свою чергу, підвищуватиме інвестиційну привабливість регіону.

3.3 Перспективні напрями розвитку співробітництва України та ЄС

Реально досяжні перспективи політологи та економісти розподіляють на три основних напрями: політичні, економічні та соціальні. Проте слід пам'ятати, що поруч з позитивними перспективами існують й загрози. Для нашої країни дуже важливим є розмежування прогнозів на позитивні та

негативні, адже розуміння ризиків сприяє розробці можливих шляхів їх подолання у майбутньому (табл. 3.3).

При розробці перспективних напрямів розвитку співробітництва України та ЄС необхідно звернути увагу на Політику Східного Партнерства ЄС. Політика Східного Партнерства ЄС (далі СП), що офіційно стартувала в 2009 році, досягла кількох значних успіхів. ЄС підписав угоди про асоціацію, розпочав створення поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі, а також погодив безвізові режими з Грузією, Молдовою та Україною. ЄС також надав допомогу цим державам у модернізації економіки, диверсифікації торгівлі, поліпшенні енергетичної безпеки, зміцненні громадянського суспільства та політичного плюралізму.

Таблиця 3.1– Перспективи та загрози євроінтеграції України

Напрями	Перспективи	Загрози
Політичні	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення стабільної політичної системи; - сприйняття України як важливого суб'єкта політичних відносин; - активізація співробітництва у боротьбі з організованою корупцією, злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом. 	<ul style="list-style-type: none"> - небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманськими країнами.
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток малого та середнього бізнесу; - упровадження стандартів ЄС у виробництві; - уніфікація цін на енергоносії; - транспортні перевезення в рамках країн-учасниць; - вихід на ринок ЄС; - підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника; - підвищення кваліфікації робочої сили; - надання пріоритетів інтелектуальним інвестиціям у високі технології; - використання фондів регіонального розвитку ЄС для прискореного виходу на вищий рівень економічного розвитку. 	<ul style="list-style-type: none"> - переміщення до України шкідливих виробництв; - використання дешевої ресурсно-сировинної бази України; - скорочення обсягів традиційного українського експорту до ЄС; - використання дешевої робочої сили України; - витіснення національних товаровиробників із внутрішнього ринку; - високі європейські ціни.
Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> - формування середнього класу; - права на вільне працевлаштування; - адекватна оплата та безпека праці; - реформування освіти, охорони 	<ul style="list-style-type: none"> - поглиблення демографічного спаду; - незаконна міграція населення та вплив кадрів;

	здоров'я, соціального захисту; - соціальне партнерство між урядом, бізнесом та робітниками.	- зростання безробіття.
--	---	-------------------------

Джерело: складено автором на основі [49]

Зокрема, у 2020 році в період пандемії дослідниками та експертами з аналітичних центрів ЄС, Грузії, Молдови та України було розроблено документ «Цілі Східного партнерства після 2020: рекомендації із Грузії, Молдови та України», який наразі передано на опрацювання Європейської служби зовнішньої дії, Європейської комісії, членів Європарламенту, міністерств закордонних справ країн-членів ЄС, Грузії, Молдови та України [77].

У документі викладено ключові результати, яких має бути досягнути в рамках Східного партнерства після 2020 року, що корелюють, зокрема, з шістьма пріоритетними цілями СП на найближчі 5–10 років:

1. Безпека: сильніша, більш геополітична Європа
2. Екологічна та кліматична стійкість: Зелений курс (Green Deal) для держав-членів партнерства
3. Підзвітні установи, судова реформа та верховенство права
4. Стійкі, справедливі та інклюзивні суспільства: Східне партнерство, орієнтоване на люде
5. Стійка, стала та інтегрована економіка
6. Стійка цифрова трансформація

Ключова думка документа – трійка держав Східного партнерства (Україна, Молдова, Грузія) повинні глибше інтегруватись до більш широкого спектру безпекових, екологічних, політичних та економічних ініціатив ЄС [77].

Політика Східного Партнерства ЄС, хоча офіційно стартувала в 2009 році, досягла кількох значних успіхів. Однак політична ситуація, геополітичне становище і ситуація в галузі безпеки в регіоні СП залишаються крихкими і нестабільними. Пандемія COVID-19 з її економічними та соціальними наслідками ще більше ускладнила ситуацію. Попри ці виклики, ЄС

продемонстрував незмінну прихильність поглибленню відносин з трьома партнерами СП, що підписали угоди про асоціацію. При цьому, для закріплення досягнутих успіхів і визначення нових амбітних цілей на наступні 5-10 років необхідна подальша незмінна відданість співпраці як з боку ЄС, так і з боку партнерів по Східному партнерству.

Беручи до уваги уроки попереднього десятиліття, вважаємо, що задля досягнення ключових цілей співпраці ЄС і трьох асоційованих країн Східного партнерства в наступні 5-10 років потрібно буде досягнути прогресу за наступними пріоритетними напрямками:

1) ЄС має скористатися майбутнім самітом Східного партнерства у 2021 році, щоб чітко підтвердити визнання європейських прагнень трьох асоційованих країн СП, відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз, яка передбачає, що будь-яка європейська держава може подати заявку на членство в ЄС за умови, що вона дотримується стандартів ЄС в галузі демократії та верховенства права.

2) Всі три асоційовані країни СП повинні й надалі зміцнювати свій стратегічний діалог з ЄС щодо цілей політики та системних змін. Слід запрошувати асоційовані країни СП на окремі зустрічі Ради ЄС і робочих груп ЄС.

3) Закріпити існуючі досягнення СП і рухатися в напрямку повної реалізації угод про асоціацію і всебічної інтеграції Грузії, Молдови та України до єдиного ринку ЄС, заснованого на чотирьох свободах.

4) Подвоїти зусилля з виконання незавершених завдань зміцнення інститутів демократії, верховенства права і боротьби з корупцією в усьому регіоні СП відповідно до суспільних прагнень.

5) Розширити залучення до сфер політик, які наразі недостатньо охоплені Східним партнерством, але при цьому є ключовими для майбутнього держав СП, зокрема з питань безпеки та охорони навколишнього середовища.

6) У 2020 році ЄС вжив своєчасних екстрених заходів реагування у зв'язку з пандемією COVID-19, надавши країнам СП підтримку на суму понад 1

мільярд євро в рамках програми ЄС «Team Europe». ЄС слід також розглянути питання прийняття гнучкого, індивідуалізованого і всеосяжного Плану інвестицій та економічного відновлення для країн Східного Партнерства.

Також важливим індикатором є думка європейців щодо України, оскільки у західній моделі схвалення державних рішень громадська думка відіграє особливо важливу роль. Щоб зрозуміти настрої щодо України, розглянемо опитування громадської думки у кількох найбільших європейських державах. Загальною метою опитування було дізнатись, якою є громадська думка щодо України, а також виявити найбільш поширені асоціації з українською державою.

Основними тезами дослідження стало [78]:

1) Як у 2015, так і у 2020 роках, Україна здебільшого асоціюється з війною. Водночас у 2020 році Україну з війною та конфліктом пов'язують менше. У 2015 році 49% респондентів асоціювали Україну з війною, натомість у 2020 році кількість таких опитуваних знизилась до 12%, що демонструє майже чотириразове зменшення показника.

2) Україна все більше асоціюється з іммігрантами. У 2015 році кількість подібних асоціацій була незначною. У 2020 році це третя за популярністю асоціація з Україною (її згадують 10.3% опитуваних). Це свідчить про зростання тенденції міграції з України для пошуку кращої роботи в ЄС.

3) На жаль, більшість респондентів пов'язують з українською державою негативні асоціації (рис. 3.1) . Більшість із 10 найпопулярніших згадок — негативні, і цей тренд простежується у всіх країнах опитування. Винятком можна вважати Італію, яка має більше позитивних і нейтральних згадок у першій десятці асоціацій із Україною, ніж будь-яка інша країна опитування.

4) Цікавим спостереженням є те, що 23.6% респондентів не мають жодних асоціацій із Україною. Це також позитивна новина, позаяк цих

опитаних можна інформувати про Україну та сприяти виникненню у них позитивних асоціацій із країною.

5) Серед респондентів немає єдності щодо того, як можна допомогти Україні під час пандемії COVID-19. Загалом приблизно половина опитаних вважає, що країни мають підтримувати співпрацю на поточному рівні або інтенсифікувати її, тоді як інша половина респондентів вважає, що кооперацію слід обмежити або зосередитися на проблемах власних країн (рис. 3.2).

6) Російські наративи про Україну у досліджуваних країнах виявилися неефективними. Лише 0.8% респондентів вважають, що українці ведуть громадянську війну, а кількість тих, хто вважає Україну екстремістською / фашистською країною, становить менше 0.2%.

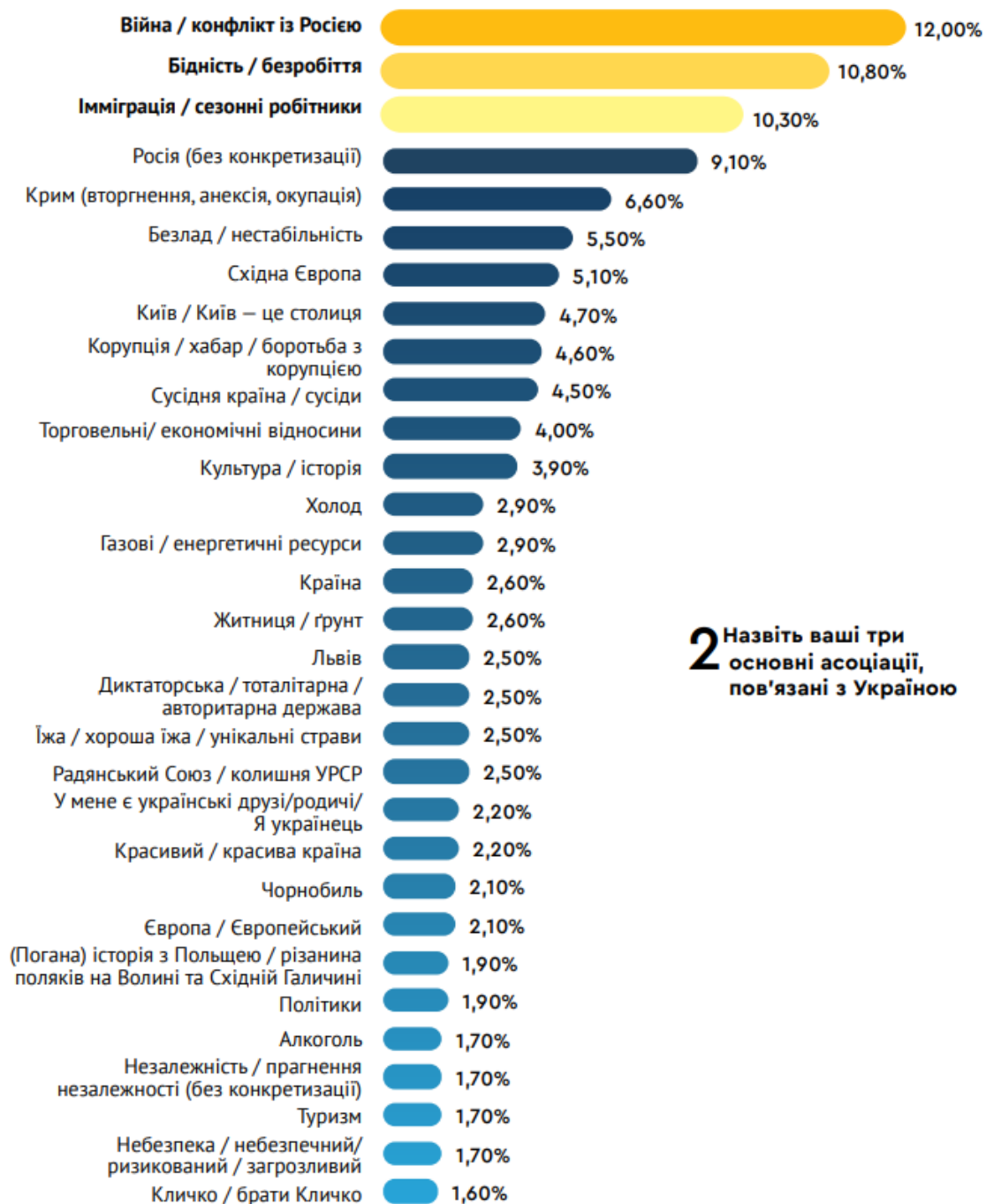

Рисунок 3.1 – Основні асоціації європейців з Україною

Джерело: складено автором на основі [78]

7) Як і у 2015 році, поточне опитування показує, що найбільшою перешкодою для членства України в ЄС є корупція, боротьбу з якою пріоритизували 43.1% респондентів у 2020 році (37.5% — у 2015 році).

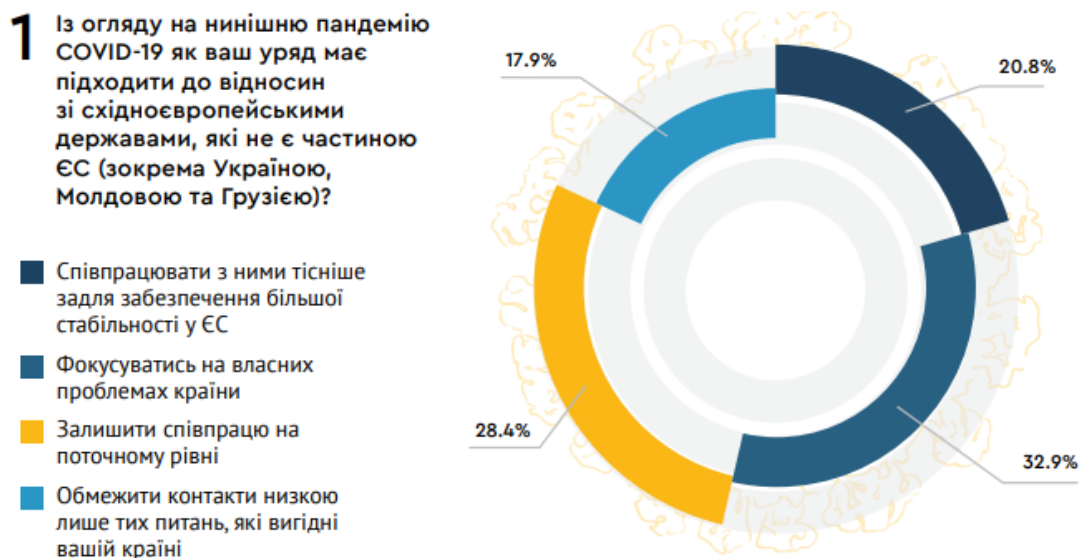

Рисунок 3.2 – Опитування європейців щодо перспектив відносин між Україною та ЄС

Джерело: складено автором на основі [78]

Можливо, одне з найпоширеніших питань, що розглядаються в контексті реформ в Україні та в дискусіях щодо інтеграції країни в ЄС, пов'язане з проблемами, які необхідно розв'язати, щоб стати членом ЄС. Викорінення корупції респонденти оцінюють як пріоритет номер один. Цю відповідь наводять в усіх досліджуваних країнах, але рівень її підтримки різний: найбільший (понад 58%) він у Німеччині, найменший (хоча і належить до пріоритетних) — в Італії (29.1%). Прикметно, що у 2015 році викорінення корупції також було визначено першочерговим завданням 33% респондентів. Другим за значенням пріоритетом є суттєве покращення економічної ситуації. Усі країни відзначають посилення економіки як другий пріоритет, за винятком Франції, де відновлення територіальної цілісності вважають важливішим. Загалом, якщо орієнтуватись на громадську думку, територіальна цілісність не постає як перешкода для інтеграції України до ЄС або виявляється найменшою проблемою у ранжуванні з трьох варіантів, представлених в опитуванні.

3 Що першочергово має зробити Україна, щоб стати членом ЄС? (за рівнем пріоритетності)*

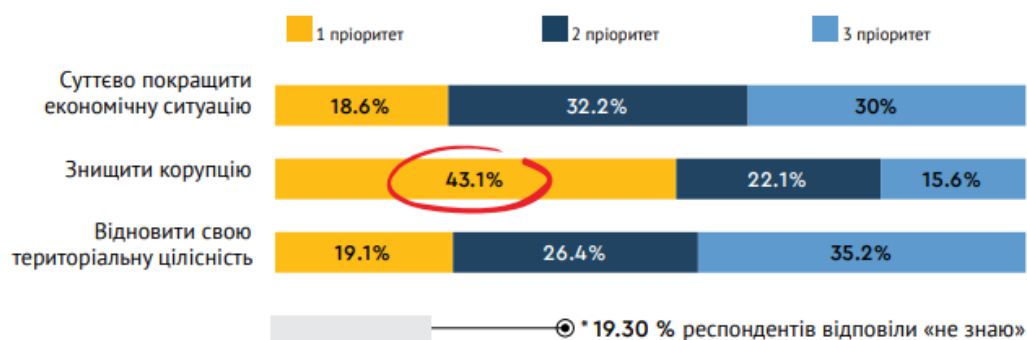

Рисунок 3.3 – Опитування європейців щодо пріоритетності заходів України для набуття членства в ЄС

Джерело: складено автором на основі [78]

8) Більшість респондентів (55%) підтримують членство України в ЄС. Підтримка членства України в НАТО також значна (38%), але ця відповідь не здобула підтримки більшості.

9) У 2020 році кількість респондентів, які асоціюють Україну з Росією становить 9.1%, тоді як лише п'ять років тому ця категорія була вдвічі більшою (18%). Це свідчить про чітке відмежування України від Росії і, відтак, про сприйняття української держави, яка є незалежною від Росії.

10) Найпопулярнішою відповіддю щодо підтримки України проти російської агресії (21.5%) є продовження санкцій ЄС щодо Росії. Найменш популярною — надання озброєнь.

Таким чином, перспективними напрямками співробітництва України та ЄС в найближчі 5–10 років є: питання безпеки; екологічна та кліматична стійкість: зелений курс (Green Deal) для держав-членів партнерства; забезпечення судової реформи та верховенство права; стійкі, справедливі та інклюзивні суспільства; стійка, стала та інтегрована економіка; стійка цифрова трансформація.

Висновки до розділу 3

Пріоритетними напрямками зміцнення конкурентоспроможності України та її регіонів на сучасному етапі можуть бути: стабілізація економіки і соціальної сфери в період пандемії; розвиток і диверсифікація аграрного та агропромислового виробництва; розвиток інфраструктури та наближення її якості до стандартів ЄС включає в себе; поширення ідей державно-приватного партнерства за європейським зразком; активізація співпраці у рамках єврорегіонів.

Не менш важливими стратегічними завданнями підвищення конкурентоспроможності України у контексті формування конкурентних переваг відносно решти світу є фінансування заходів, спрямованих проти кліматичних змін, а також на використання регіональних і місцевих ресурсів та умінь. Вивчення досвіду ЄС показує, що його регіональні програми спрямовані на захист природних ресурсів шляхом використання відновлювальних та альтернативних джерел енергії, а також розроблення сучасних технологій, які надають європейським компаніям комерційні переваги над їх зарубіжними конкурентами.

Таким чином, існує низка організаційно-економічних механізмів, які дозволять підвищити конкурентоспроможність національної економіки до європейських стандартів, забезпечити формування нових конкурентних переваг для нашої держави:

- реалізація транскордонної кластерної концепції, яка дозволяє ефективно використовувати пов'язані технології, а також податкові, митні й інші відмінності бізнес-середовищ, що створює передумови для формування «креативних» регіонів;

- формування виробничих та багатофункціональних інноваційних мереж, які здатні інтегрувати й координувати діяльність зацікавлених учасників ринку, забезпечувати оперативний обмін інформацією, стимулювати

дифузію та абсорбцію інновацій і ліквідувати існуючі «прірви» в інноваційному процесі;

- стимулювання структурних зрушень в економіці України та її регіонах, зважаючи на нові виклики процесів глобалізації та регіоналізації, а також на появу нових конкурентних можливостей через розвиток співробітництва, що, у свою чергу, підвищуватиме інвестиційну привабливість України.

Одним із пріоритетних напрямів забезпечення подальшого розвитку економіки держави в умовах європейської інтеграції нашої країни є підтримання курсу на інноваційний розвиток економіки держави. Серед відомих інноваційних підходів до управління конкурентоспроможності у сучасних умовах на особливу увагу заслуговують:

– кластери – створення умов для виникнення і розвитку кластерів у різних сферах життєдіяльності, що сприятиме об'єднанню наукового і виробничого потенціалу, при правильному застосуванні може сприяти вирішенню стратегічних завдань конкурентоспроможного розвитку, покращанню соціально-економічних показників та розбудові виробничої і соціальної інфраструктури;

– державно-приватні партнерства – основним завданням створення такого партнерства, виходячи із досвіду зарубіжних країн, є забезпечення розвитку соціальної інфраструктури та задоволення соціальних і побутових потреб населення;

– міжрегіональне співробітництво – в сучасних умовах цей підхід до управління розвитком набуває особливої актуальності і може принести позитивні результати як окремим регіонам, так і державі в цілому. Створення різних типів міжрегіонального співробітництва в економічній, соціальній, культурній, освітній та інших сферах, окрім підвищення потенціалу розвитку регіонів і досягнення безпосередніх економічних чи соціальних результатів від такої взаємодії сприятиме налагодженню міжрегіональних зв'язків, які ускладнились унаслідок суспільних процесів, що відбувалися в нашій державі

останнім часом та тривалої спекуляції значної частини політичних сил на регіональних відмінностях. Міжрегіональне співробітництво з іншими країнами сприятиме посиленню потенціалу і темпів розвитку прикордонних регіонів, а також подальшій інтеграції України в європейське співтовариство.

Перспективними напрямками співробітництва України та ЄС в найближчі 5–10 років є: питання безпеки; екологічна та кліматична стійкість: зелений курс (Green Deal) для держав-членів партнерства; забезпечення судової реформи та верховенство права; стійкі, справедливі та інклюзивні суспільства; стійка, стала та інтегрована економіка; стійка цифрова трансформація.

ВИСНОВКИ

В роботі наведено узагальнено наявні у зарубіжній та вітчизняній науці підходи та обґрунтовано категорії «конкурентоспроможність». Ключовим поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції. Конкуренція є основним інструментом регулювання ринкової економіки і важливою частиною ринкового середовища діяльності як окремого промислового підприємства, сфери економіки чи всієї країни.

Конкурентоспроможність дедалі більше набуває загальносистемних властивостей, які можна визначити насамперед як загальну здатність усіх компонентів соціально-економічної системи в їх синергетичній взаємодії забезпечувати в довгостроковому періоді кращі умови для розвитку (а отже, і добробуту).

Досліджено сутність євроінтеграційних процесів, їх роль у розвитку національної економіки. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку. Розглянуто європейський досвід підвищення конкурентоспроможності на прикладі Угорщини, Хорватії та Болгарії. Аналізуючи чинники конкурентоспроможності, що найбільш негативно впливають на ведення бізнесу в країнах, бачимо, що для досліджуваних країн-членів ЄС вони – схожі й перебувають практично поза впливом ЄС. Проте Європейський союз сприяє розвитку та підвищенню КСП країн-членів за рахунок активної підтримки в боротьбі з корупцією, реформуванням органів державного правління, формуванні підходу розвитку «знизу-вгору», що у

майбутньому створить надійний фундамент для здійснення інклюзивного розвитку та підвищення КСП країн.

Проаналізовано індекс глобальної конкурентоспроможності України на міжнародній арені за основними його складовими для розуміння позиції нашої держави у світі. Також у другому розділі було проаналізовано торговельні зв'язки України в контексті Асоціації України та ЄС, виявлено, що частка обсягу експорту товарів до ЄС перевищує частку торгівлі з країнами СНД, що свідчить про подальшу переорієнтацію економічних потоків України на європейський напрямок. Також, було зроблено оцінку інвестиційних потоків між Україною та ЄС та проаналізовано інвестиційний клімат України. З 2010 по 2019 рік Кіпр залишається основним інвестором в економіку України (36,4%).

Для оцінки впливу євроінтеграції на конкурентоспроможність України проаналізовано «Євромапу України-2. Рейтинг європейської інтеграції областей», що має дев'ять сфер: економічна інтеграція, інфраструктура, локальна демократія та підзвітність, освітня, наукова, культурна інтеграція, охорона здоров'я, енергетична та екологічна політика, гендерна рівність, комунікація євроінтеграції, ширше партнерство. Лідером другого рейтингу європейської інтеграції областей вдруге поспіль стала Львівщина. У п'ятірку переможців також увійшли Вінницька, Тернопільська, Харківська області та Київ. При цьому найбільший прогрес у порівнянні із минулорічним рейтингом продемонстрували Тернопільська, Житомирська, Запорізька та Рівненська області та місто Київ.

Визначено різноманітні чинники, які значно впливають на конкурентоспроможність країни, територіальні відмінності в її господарській діяльності та рівнях життя населення. Основні проблеми, що існують у сучасному управлінні конкурентоспроможністю, викликані низкою причин (недосконале нормативно-правове забезпечення; відсутність системності і комплексності при розробці і реалізації державної політики в цілому та програм і стратегій розвитку зокрема; слабкість інститутів громадянського суспільства та низький рівень залученості територіальних громад до вирішення питань

місцевого розвитку; недоліки у фінансовому забезпеченні питань регіонального управління та ін.).

В роботі проаналізовано вплив європейського вибору України на національну економіку за період 2013-2019 рр., зокрема в таких аспектах: інституційний вплив; зміни у зовнішній торгівлі України; потік інвестицій в Україну з ЄС; управління регіонами.

На основі проведено аналізу визначено, що ЄС дедалі менше охочий поглиблювати відносини з Україною, незалежно від того, наскільки успішно країна реалізує реформи. З часів набуття чинності знаменної Угоди про асоціацію три роки тому, відносини між Україною та ЄС зараз найбільш напружені. Цю невідповідність очікувань та оцінок одне одного, яка зростає, слід розглядати якщо не як першу тріщину в сучасній архітектурі безпеки та стабільності сусідства, то, безумовно, як таку, яка могла б зумовити характер довгострокової ролі ЄС та її подальшого авторитету як ключового гравця у регіоні Східного партнерства. З іншого боку, поки ЄС вважає Україну пріоритетним партнером у Східному сусідстві.

Визначено стратегічні пріоритети підвищення конкурентоспроможності України, які полягають у стабілізації економіки і соціальної сфери, розвиток і диверсифікація аграрного та агропромислового виробництва, розвиток інфраструктури та наближення її якості до стандартів ЄС, розвиток державно-приватного партнерства та різних його форм за європейським зразком, активізація співпраці у рамках єврорегіонів як чинник зростання конкурентоспроможності.

Наведено існуючі інноваційні підходи до підвищення конкурентоспроможності України у сучасних умовах – кластери, державно-приватні партнерства, міжрегіональне співробітництво. Визначено організаційно-економічні механізми регіонального розвитку на основі європейського досвіду.

Обґрунтовано, що існує низка організаційно-економічних механізмів, які дозволять, підвищити кокурентоспроможність України до європейських

стандартів, забезпечити формування нових конкурентних переваг для нашої держави, це насамперед: реалізація транскордонної кластерної концепції, формування виробничих та багатофункціональних інноваційних мереж, які здатні інтегрувати й координувати діяльність зацікавлених учасників ринку, стимулювання структурних зрушень в економіці, зважаючи на нові виклики процесів глобалізації та регіоналізації, а також на появу нових конкурентних можливостей через розвиток співробітництва, що, у свою чергу, підвищуватиме інвестиційну привабливість регіону.

Визначено, що перспективними напрямками співробітництва України та ЄС в найближчі 5–10 років є: питання безпеки; екологічна та кліматична стійкість: зелений курс (Green Deal) для держав-членів партнерства; забезпечення судової реформи та верховенство права; стійкі, справедливі та інклюзивні суспільства; стійка, стала та інтегрована економіка; стійка цифрова трансформація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конкуентоспроможність України на ринку ЄС: інституційні засади
URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD159-160_2016_ukr.pdf (дата звернення: 19.09.2020)
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія. Політекономія. Практикум: навч. посіб. / за ред. В.Д. Базилевич. К. : Знання, 2010. 494 с.
3. Полянничкін Ю.А. Економічна природа конкуренції та конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкової економіки: веб-сайт.
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomicheskaya-priroda-konkurentsii-i-konkurentosposobnosti-predpriyatiya-v-usloviyah-rynочноy-ekonomiki> (дата звернення: 19.09.2020)
4. Павлюк Т.І. Сутність та роль конкуренції в ринковій економіці. *Економіка і суспільство*. 2016, Випуск 6. С. 8–16.
5. Кузьмін О.Є., Горбаль Н.І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: Підручник. Львів: Компакт-ЛВ, 2005. 304 с.
6. Базиліук Я. Б. Умови формування і стратегія забезпечення конкурентоспроможності національної економіки : Дис... канд. екон. наук: 21.04.01 / Базиліук Ярослава Борисівна ; Національний ін-т стратегічних досліджень. К., 2001. 168 с.
7. Шнипко О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації : Моногр. / О. С. Шнипко; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. К. : Наук. думка, 2003. 343 с.
8. Антонюк Б. О. Міжнародна конкурентоспроможність світових мегаполісів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 16. С. 36-38.

9. Павловська, О. Д. Конкуренстоспроможність національної економіки в умовах інвестиційної глобалізації / О.В. Автореферат кандидатської дисертації з економічних наук. Київ. 18 с.
10. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. Фонд экономической книги “Начала”, 1997. 203 с.
11. WEF. The Inclusive Growth and Development Report 2017. Executive Summary and Data Highlights. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2017.pdf (дата звернення: 25.09.2020)
12. Annoni P., Dijkstra L., & Gargano N. The EU Regional Competitiveness Index 2016, European Commission Working Paper, WP 02/2017.
13. Acemoglu D. Introduction to Modern Economic Growth. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.
14. Acemoglu, Daron and James A. Robinson. Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity and Poverty. New York: Crown Publishers, 2012.
15. Синьковець Н. І. Вплив лібералізації візового режиму з ЄС на конкурентоспроможність України. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2015. № 1. 495–504.
16. Тимків С. М. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів у контексті зони вітчизняної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150601.pdf> (дата звернення: 25.09.2020).
17. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Х. : Право, 2013. 760 с.
18. Толкачов О. Європейський вимір України: Європейська асоціація українців. URL: <http://www.ukrassociation.eu/2009/12/04/європейський-вимір-україни-олексій-т> (дата звернення: 19.09.2020)
19. Портер М. Международная конкуренция: конкурентные преимущества стран / пер. с англ. М.: Междунар. отношения. 1993. 1470 с.

20. Білик Р.Р. Конкуренстоспроможність регіонів України в системі зміцнення їх економічної безпеки: дис. д-ра екон. наук: 08.00.05. Львів, 2017. 459 с.

21. Кушнір Н.О., Дяченко Б.І. Асоціація Україна-ЄС: потенційні вигоди та можливі ризики для економіки України. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2017. Вип. 2. С. 224–228.

22. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Міністерство закордонних справ України. 2018. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu-association> (дата звернення: 20.09.2020)

23. Емерсон М. Україна та Європа. Центр європейських політичних досліджень (CEPS), Брюссель; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), Київ. 2018. URL: http://www.3dcftas.eu/system/tdf/ua_brochure_EU_UKR_1.pdf?file=1&type=node&id=258&force= (дата звернення: 20.09.2020)

24. Europa (2017). Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania. URL: https://ec.europa.eu/info/effectivejustice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_en (дата звернення: 20.09.2020).

25. Черненко Т. В. Досвід євроінтеграції Болгарії. Досвід болгарської євроінтеграції. *Аналітичне джерело*. 2017. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1412/> (дата звернення: 25.09.2020)

26. Europa (2016). URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/glossary/terms/accessioncriteria_en (дата звернення: 25.09.2020)

27. Stefanov R., Karaboev S. Anti-Corruption Policies Revisited. Improving governance in Bulgaria: Evaluating the Impact of EU Conditionality through Policy and Financial Assistance. URL: http://anticorrp.eu/wp-content/uploads/2016/03/D8.2.2ControlofCorruptionEuFunds_Bulgaria.pdf (дата звернення: 27.09.2020)

28. Obretenova T. (2012). Bulgaria with its own model of evaluation of effects from EU funds absorption. URL: <http://bnr.bg/en/post/100171298/bulgaria-with-its-own-model-ofevaluation-of-effects-from-eu-funds-absorption> (дата звернення: 25.09.2020)
29. Hasselbakh K., Teize Ye. (2013). Rozshyrennia u vazhki chasy: pryiednannia Khorvatii do YeS. URL: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/deutsche-welle/2013/07/1/6993289> (дата звернення: 25.09.2020)
30. Боровець І. Особливості процесу інтеграції Республіки Хорватія до Європейського союзу. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки та знахідки*. 2015. № 24, С. 203–218.
31. Acemoglu D., Robinson J. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. 2013. New York: Crown Business. 546 p.
32. Опис індексів: веб-сайт. URL: http://www.feg.org.ua/ua/cms/opisanie_indeksov.html (дата звернення: 18.10. 2020)
33. The Global Competitiveness Report 2018. URL: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf> (дата звернення: 18.10. 2020).
34. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018. URL: <http://edclub.com.ua/analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2> (дата звернення: 18.10.2020).
35. WEF. URL: <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 18.10.2020).
36. Захарченко С.В. Конкурентоспроможність регіонів України та стратегічні аспекти її підвищення (у контексті підходу фахівців IMD-Lausanne) URL: http://re.gov.ua/re201503/re201503_044_ZakharchenkoSV.pdf (дата звернення: 18.10. 2020).
37. Медвідь В.Ю. Чинники регіональних відмінностей в параметрах економічного розвитку. *Економіка та право*. 2015. № 1 (40). С. 50–54.
38. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2020).

39. Гейць В. М. Оцінка впливу Угоди про асоціацію. ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця. ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К.: 2018. 102 с.

40. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/AA_report-UA.pdf (Дата звернення: 18.10.2020).

41. Перспективы развития мировой экономики. Спад в обрабатывающей промышленности, рост торговых барьеров. 2019. URL: <https://www.imf.org/ru/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019> (Дата звернення: 18.10.2020).

42. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2020)

43. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=623456f5-53d8-48e7-9236-1c519222d4bd&tag=Sotsialno-ekonomichniiRozvitokRegioniv> (дата звернення: 18.10.2020)

44. Кукуруза Г., Ніколаєнко С., Лесик М. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. *Economic Outlook*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2817409-kontrabanda-ukraini-zrostaє-na-10-svidse-niz-oficijnij-tovaroobig-ekspert.html> (дата звернення: 20.11.2020).

45. Special Report. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. Незалежна група з макроекономічного аналізу та прогнозу (Київ, Україна) 6 червня 2019 року. URL: <http://ua-outlook.com.ua/ru/> (дата звернення: 20.11.2020).

46. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом у 2018 році. Київ. 2019. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/association-agreement-implementation-report-2018.pdf> (дата звернення: 20.11.2020).

47. ЕВА. Європейська бізнес-асоціація. веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/> (дата звернення: 20.11.2020)

48. Віннік В.В. Участь України в європейських інтеграційних процесах: тенденції та перспективи. *Ефективна економіка*. 2012. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1164> (дата звернення: 20.11.2020).

49. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 23(1). URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/25.pdf (дата звернення: 20.11.2020)

50. Євромапа України-2. Рейтинг європейської інтеграції областей. Центр «Нова Європа» Київ 2020. <http://neweurope.org.ua/analytics/uevromapaukrayiny-2-rejtyng-uevropеjskoуi-integratsiyi-oblastej/> (дата звернення: 20.11.2020)

51. Резюме: Євромапа України-2. Де в рейтингу європейської інтеграції Запоріжжя? <http://neweurope.org.ua/analytics/rezume-uevromapaukrayiny-2-de-v-rejtyngu-uevropеjskoуi-integratsiyi-zaporizhzhya/> (дата звернення: 20.11.2020)

52. Світова та європейська інтеграція / за ред. проф. Я. Й. Малика. Львів : ЛРІДУ НАДУ. 2005. 540 с

53. «Спрощення процедур у сфері зовнішньої торгівлі» випуск №3, серія статей «Розуміємо ключові питання торговельної політики». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Київ, 2014.

54. Проект «Сприяння розвитку торгівлі за рахунок сприяння діалогу між представниками громадянського суспільства й органами державної влади (Діалог зі Сприяння Торговлі)» за фінансової підтримки Європейського Союзу. TRADE FACILITATION DIALOGUE URL: http://tfd.ier.com.ua/wordpress/wp-content/uploads/2017/02/TFD_Укр_05_2018_PRESS.pdf (дата звернення: 20.11.2020).

55. Україна: час вибору. Центр Разумкова, 2013. URL: www.razumkov.org.ua (дата звернення: 20.11.2020)

56. Шаров О. М. «Щодо результатів імplementації Угоди про асоціацію з ЄС у 2015 році та завдань для державних органів України»: аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. 2015. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2142/> (дата звернення: 20.11.2020)

57. Київський міжнародний економічний форум. Зовнішньоекономічні відносини України з ЄС: веб-сайт. URL: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/zovnishnoekonomichni-vidnosini-ukrayini-z-yes> (дата звернення: 20.11.2020)

58. UNCTADstat. веб-сайт. URL: <http://unctadstat.unctad.org/EN/> (дата звернення: 20.11.2020)

59. IBI Rating. веб-сайт. URL: <http://ibi.com.ua/RU/> (дата звернення: 20.11.2020)

60. Поручник А. М. Глобальні імперативи транснаціоналізації національних економік. *Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»*; редкол.: О. О. Беляєв (відп. ред.). Київ: КНЕУ, 2018. Вип. 21. С. 257—278.

61. Поручник А. М. Формування європейського інноваційного простору. Європейський союз та Україна: матеріали Міжнар. наук. - практич. конф., 17 черв. 2018 р. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана, Фондація сприяння європ. Інтеграції, Фонд «InWEnt» / відп. за вип. В. І. Чужиков. Київ: КНЕУ, 2018. С. 70-81.

62. Emerson M. Deepening EU-Ukrainian Relations. Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels Institute for Economic Research and Policy Consulting (IER), Kyiv; Rowman & Littlefield International, London. 2016. URL: [http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Ukraine %20e-version %20with %20 covers.pdf?file=1&type=node&id=242&force=.](http://www.3dcftas.eu/system/tdf/Ukraine%20e-version%20with%20covers.pdf?file=1&type=node&id=242&force=) (дата звернення: 20.11.2020)

63. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. URL: http://www.feg.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf (дата звернення: 20.11.2020)

64. Невідповідні очікування напружують відносини між Україною та ЄС. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/nevidpovidni-ochikuvannya-napruzhuyut-vidnosynu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/> (дата звернення: 20.11.2020)

65. Панько Т. Особливості митно-тарифного захисту в умовах асоціації України з ЄС. Збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів». 2016. URL: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/10622/1/%D0%BD__2016.pdf С. – С. 126–128. (дата звернення: 21.11.2020)

66. Гринишин Г. М. Методика аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2014. Вип. 1. С. 63–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2014_1_8. (дата звернення: 21.11.2020)

67. Дорожня карта євроінтеграційних реформ: завдання на 2015 рік для Верховної Ради України. *Європейська правда: Міжнародна безпека та євроінтеграція України*. 2015 URL: <http://www.eurointegration.com.ua/files/4/6/467f9d3-euroreforms-road-map-2-.pdf>. (дата звернення: 21.11.2020).

68. Думка МВФ чи українські маніпуляції? *Економічна правда*. 2015. 23 серпня URL: http://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/23/556337/view_print/. (дата звернення: 21.11.2020).

69. Мужев О. О Імплементация сучасних заходів митної політики в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. С. С165-169. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/18_1_2018ua/36.pdf (дата звернення: 21.11.2020)

70. Третьякова О. Д. Стратегія правотворчості: юридична конвергенція на регіональному і глобальному рівнях правового регулювання. *Юридична техніка*. 2015. № 9. С. 76 – 81.

71. Квеліашвілі І.М. Конвергенція митних принципів і стандартів в умовах євроінтеграції України: державноуправлінський аспект. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2019. вип. 1(21). С. 1-14 URL:[http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01\(21\)/3.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2019-01(21)/3.pdf) (дата звернення: 21.11.2020)

72. Медвідь Ф. М. Національно-державні інтереси та геополітичні пріоритети України в контексті глобалізації та євроінтеграції. *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Філософія. Політологія*. 2004. Вип. 70 – 72. С. 52 – 54.

73. Конвенція про спрощення формальностей у торгівлі товарами : конвенція від 20 трав. 1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_012. (дата звернення: 21.11.2020)

74. Варналій З. Пріоритети зміцнення конкурентоспроможності регіонів як складової забезпечення економічної безпеки України. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2014. №1 (28). С. 25–35.

75. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін.. К. НІСД. 72 с.

76. Бобрик В. О. Зовнішньоекономічні аспекти міжнародної співпраці регіонів у контексті асоціації України та європейського співтовариства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Випуск 9. С. 10–14.

77. Цілі Східного партнерства після 2020: рекомендації із Грузії, Молдови та України. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/en-non-paper-on-post-2020-eap-deliverables-for-the-three-eap-partners-georgia-republic-of-moldova-and-ukraine/> (дата звернення: 21.11.2020)

78. Як сприймають Україну в країнах ЄС? URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/yak-spryjmayut-ukrayinu-v-krayinah-yes/> (дата звернення: 21.11.2020)

Декларація
академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Федан Євгеній Ігорович, студент 2 курсу, денної форми навчання, факультету економічного, спеціальності 051 «Економіка», адреса електронної пошти rus115420@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Вплив країн ЄС на конкурентоспроможність економіки України»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ студент Федан Є.І.

Дата _____ Підпис _____ науковий керівник проф., д.е.н. Сарнацький О.П.